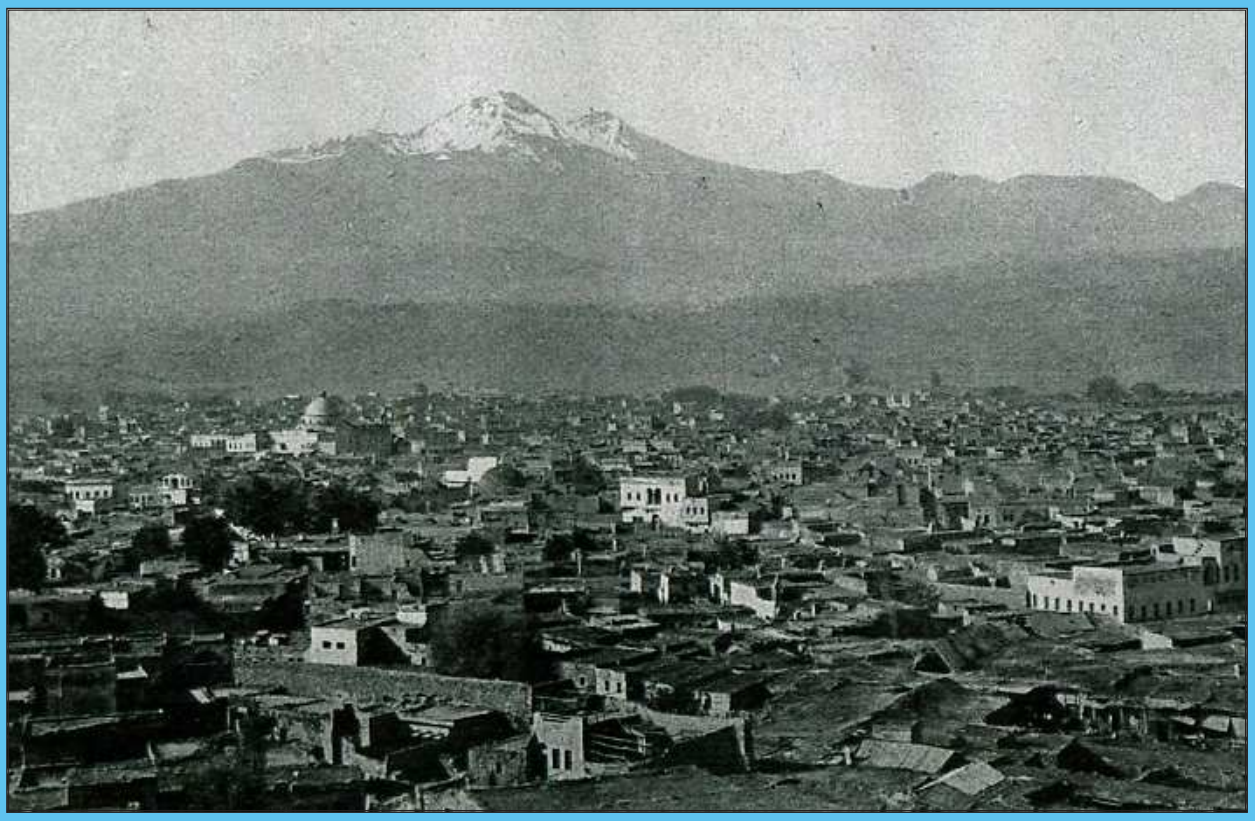
KAYSERI
YERALTI YAPILARI ENVANTERI
ÜÇÜNCÜ ARA RAPOR

OBRUK MAGARA ARASTIRMA GRUBU

KAYSERI
YERALTI YAPILARI ENVANTERI
ÜÇÜNCÜ ARA RAPOR

ÇEKÜL ÇEVRE VE KÜLTÜR DEĞERLERİNİ KORUMA VE TANITMA VAKFI

omag | OBRUK MAĞARA ARAŞTIRMA GRUBU

KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ 1869

Kapak Fotoğrafları : Kayseri 1919; Ewald Banse
Talasıra Yeraltı Şehri; Ali Ethem Keskin

İÇİNDEKİLER

Amaç
Giriş
Kayseri Yeraltı Yapıları Projesi
Üçüncü Ara Rapor Çalışmaları:
• Avedik Vadisi Kaya Yerleşimleri
• Talasıra Yeraltı Şehri
• Danalık Yeraltı Şehri
• Harman Yeri Yeraltı Şehri
• Kuruköprü Yeraltı Yapısı
• Gülistan Yeraltı Şehri
• Emiruşağı Yeraltı Şehri
• Fatinler İni Yeraltı Şehri
• İncili Yeraltı Şehri
• Sümengen Yeraltı Şehri
• Kirkor Mevkii Yeraltı Şehri
• Kuşcağız Yeraltı Şehri
• Kömür Yeraltı Şehri
• Eski Pusatlı Yeraltı Şehri
Teşekkür

Ek 1: Protokol
Ek 2: Nisan 2017 itibarıyla "Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri Projesi" nde araştırılan tüm yeraltı yapıları ve yeraltı şehirleri
Ek 3: OBRUK Mağara Araştırma Grubu Kayseri Çalışmaları
Ek 4: OPERA IPOGEA'nın 2/2016 numaralı sayısında yayımlanan makalemiz
Ek 5: OPERA IPOGEA'nın 2/2015 numaralı sayısında yayımlanan makalemiz
Ek 6: HYPOGEA 2017 Kongresi'ndeki sunumlarımız
Ek 7: MAGMA Dergisi'nin Haziran 2017 sayısında yayımlanan makalemiz
Ek 7: Proje Kapsamında Çalışılması Planlanan Diğer Yapılar

AMAÇ

26 Ekim 2014 tarihinde yayımlanan "Birinci Ara Rapor"da ve 4 Ekim 2015 tarihinde yayımlanan "İkinci Ara Rapor"da da belirttiğimiz gibi; bu projenin temel amacı, Kayseri ilinde bulunan ve bu bölgenin tarihsel geçmişi ve kültürü için son derece önemli olan, öte yandan, kaçak kazılarla veya artarak devam eden inşaatlarla hızla yok edilen antik kaya yerleşimlerinin ve yeraltı yapılarının daha fazla gecikmeden araştırılması, belgelenmesi, haritalanması ve kapsamlı bir envanterinin hazırlanmasıdır.

Her ne kadar günümüzde "Kapadokya" olarak Göreme civarı bilinse de, antik çağlarda Kapadokya'nın başkenti bugün Kayseri, yani antik Caeserae şehri idi. Bugünkü turistik Kapadokya'nın 70 km doğusunda bulunan Kayseri günümüzden 10 milyon yıl önce başlayan yoğun volkanik aktiviteden aynen komşusu gibi etkilenmişti. Bu dönemde püskürmeye başlayan ve sadece bu bölgedeki sayıları 70 civarında olan küçük – büyük birçok yanardağ Kayseri ve civarına yer yer 200 metre kalınlığa ulaşan tüf ve ignimbrit yığmışlardı. Nevşehir İli'nde olduğu gibi, Kayseri civarında da bu volkanik tüf yörede yaşayan insanlar tarafından kazılmış, kayaların içine meskenler, kiliseler ve korunma amaçlı yeraltı şehirleri inşa edilmişti.

Öte yandan; Ürgüp - Göreme gibi Kapadokya'nın daha çok bilinen turistik yörelerinden farklı olarak Kayseri'nin kaya yapıları ve yeraltı şehirleri daha önce araştırılmamıştır. Halbuki, bu bölgede bulunan kaya ve yeraltı yerleşimlerinin büyük bir kısmı mimari açıdan Kapadokya'nın diğer kısımlarıyla rekabet edebilecek kalite ve güzelliktedir.

Kiliseleri hariç tutarsak, kayalara oyulmuş bu yapıların tarihini tespit edebilmek henüz mümkün değildir. Savunma yapılarının ve yeraltı şehirlerinin MS. 7 ila 11. yüzyıllar arasında kazıldığı düşünülmekte ise de bu tarihler arkeolojik olarak henüz ispatlanmış değildir. Öte yandan; mesken, ahır, ağıl, depo gibi kaya oyma yapılar geçen yüzyıllar boyunca kesintisiz olarak kullanılmaları dolayısıyla hiçbir şekilde tarihlenememektedir.

Tarafımızdan yapılan çalışma; temel olarak, Kayseri ilinde bulunan tüm bu tarihsel ve arkeolojik kaya ve yeraltı yapılarının tespit edilmesi, ölçülmesi, haritalanması ve yüzey haritası üzerine vektörel olarak işlenmesinin yanısıra detaylı olarak tanımlanmasıdır.

Bu çalışmanın; raporlarımızda bahsi geçen tüm bu yapılar içinde henüz tescil edilmemişlerin de tescil edilerek daha kapsamlı bir şekilde korunması, önemli yapılara farklı fonksiyonlar sağlanarak değerlendirilmeleri ve bu şekilde gelecek kuşaklara kazandırılmaları için bir başlangıç olmasını diliyoruz.

GİRİŞ

Türkiye'nin en uzun ve en derin mağaralarında çalışan az sayıda mağaracının bir araya geldiği grubumuz, bu faaliyetlerinin yanısıra uzun soluklu yeraltı yapıları projeleriyle de tanınmıştır.

Yeraltı yapılarına yönelik çalışmalarımızın ilki, Dr. Çiğdem Aygün yönetimindeki bir proje kapsamında Ayasofya ve Topkapı Sarayı yeraltı yapılarının araştırılması, ölçülüp haritalanması projesi idi. Büyük tarihsel öneme sahip bu yapıların, uzman mağaracılar tarafından yapıya hiçbir zarar vermeksizin ve yer yer dikey mağaracılık teknikleri de kullanılarak araştırılması açısından bu çalışma önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Bu proje kapsamında Istanbul'un "Tarihi Yarımada" olarak bilinen bölgesinde 32 sarnıç ölçülüp haritalanmış ve, çoğu Ayasofya altında, toplam uzunluğu 2.000 m'ye ulaşan tünel ve kanal keşfedilip araştırılmıştır.

Bu proje ve ardından, Hasankeyf yeraltı yapılarında sürdürdüğümüz diğer bir çalışma iki ayrı kongrede tebliğ olarak sunuldu ve ATLAS Dergisi'nin farklı sayılarında yayımlandı.

Ocak 2012 tarihinde ÇEKÜL Vakfı ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile birlikte Gaziantep'te yeraltı yapılarının araştırılması, haritalanması ve envanterlenmesi projesine başlanılmıştır. Yaklaşık bir yıl süren bu çalışma sırasında Gaziantep şehrinin içinde ve yakın civarında 46 yeraltı yapısı araştırılmıştır. Bu çalışma sırasında 90.000 m^2 yüzölçümüne sahip Asri Mezarlık Mağaraları gibi çok önemli yeraltı yapılarının yanısıra, Gaziantep için tarihsel değeri büyük olan su kanalları ve kastel denilen yeraltı su kullanım mekanları detaylı bir şekilde ölçülmüş, haritalanmış ve envanterlenmiştir. Tüm bu yeraltı yapılarının korunması ve restorasyonu ile ilgili çalışmalara desteğimiz halen de sürmektedir.

Bu çalışmalar devam ederken Urfa batısında, Halfeti'den Gümüşkaya Köyü'ne dek Fırat Nehri kenarında yer alan kaya yerleşimlerinin envanterlenmesi projesini de sürdürmekte idik. Hala devam etmekte olan bu çalışma sırasında bölgede yer alan yüzlerce kaya yerleşimi tek tek araştırılmakta, ölçülmekte ve haritalanıp envanterlenmektedir.

Bu çalışmalarımız sırasında Nevşehir Müze Müdürü Murat Gülyaz'ın talebi üzerinde bu bölgede bulunan Derinkuyu, Mazıköy, Tatlarin, Avanos, Golgoli ve Aziz Mercurius yeraltı şehirlerini de ölçüp haritaladık.

Yapay mağaralarla ilgili tüm bu çalışmalarımız birçok ulusal ve uluslararası kongrede tebliğ olarak sunuldu ve farklı dergilerde yayımlandı.

KAYSERİ YERALTI YAPILARI PROJESİ

27-29 Aralık 2013 tarihinde Kayseri şehri ve civarında yapılan ön araştırmanın ardından ÇEKÜL Vakfı Kayseri Koordinatörü Prof. Osman Özsoy ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi ile yapılan görüşmeler sonucunda bölgenin yeraltı yapılarının araştırılması, ölçülüp haritalanması ve envanterlenmesine yönelik protokol Kayseri Büyükşehir Belediyesi, ÇEKÜL Vakfı ve OBRUK Mağara Araştırma Grubu tarafından imzalandı.

İmzalanan bu protokolu takiben 25 Ocak 2014 tarihinde bölgede çalışmaya başlandı. Ön araştırmayı da dahil edersek, Haziran 2014 tarihine dek yapılan ilk altı araştırmanın sonuçları 26 Ekim 2014 tarihinde Kayseri'de yapılan "Tarihi Kentler Toplantısı"nda katılan tüm belediyelere dağıtılan "Birinci Ara Rapor" ile duyuruldu.

Bu rapor, bu altı çalışma sonucunda Kayseri'de bulunan, araştırılan ve haritalanan 14 farklı yeraltı ve kaya yerleşimini içeriyordu. Bu çalışmalar sırasında, daha önce hiçbir kaynakta bahsedilmeyen birçok yeni yeraltı şehri ve kaya yerleşimi keşfedilmiş, araştırılmış ve haritalanmıştı. Ayrıca, Kayseri civarındaki vadilerde bulunan, bir kısmı Kültür ve Turizm Bakanlığı koruma kurulları tarafından arkeolojik veya kültürel SİT olarak tescil edilmiş ama haritalanmamış ve incelenmemiş bazı eski kaya yerleşimleri de araştırılmış ve ölçülerek haritalanmıştı.

Haziran 2014'ten sonra gerçekleştirdiğimiz diğer beş çalışmamız ise temel olarak Ağırnas beldesinde yoğunlaştı. Bu yerleşimin altı, kelimenin tam anlamıyla, bir yeraltı kompleksi idi. Ağırnas'ın altında ve civarında bulunan bu yeraltı yapılarına ek olarak bu yerleşimin 500 m güneybatısında, Turan Köyü'ne dek uzanan Akbin Vadisi'nin duvarları da kaya yerleşimleri ile dolu idi. 3-6 Temmuz 2015 tarihleri arasında gerçekleştirdiğimiz 10. Çalışma ile Ağırnas ve civarında sürdürdüğümüz araştırmalar tamamlandı. Bu beldede tespit edilen kaya yerleşimlerini ve yeraltı şehirlerin tümünü içeren "İkinci Ara Rapor" umuz 3 Ekim 2015 tarihinde basılarak, aynı tarihte Ağırnas'da düzenlenen "Kentin Ruhunda Mimar Sinan" etkinliğinde katılımcılara dağıtıldı.

Kayseri'de sürdürdüğümüz tüm bu çalışmalarımız, yurtiçinde ve yurt dışında farklı dergilerde yayımlandığı gibi, Mart 2015 tarihinde Roma'da yapılan HYPOGEA 2015 Uluslararası Yeraltı Yapıları Kongresi'nde iki farklı tebliğ ile katılımcılara sunuldu. Tüm bu yayınlarımız "İkinci Ara Rapor" un ekinde mevcuttur.

11. Çalışma ile birlikte hem Kayseri'nin güney ve doğusunda yeralan, araştırılmamış bölgeler incelendi hem de, ağırlıklı olarak Tomarza İlçesi araştırılmaya başlandı.

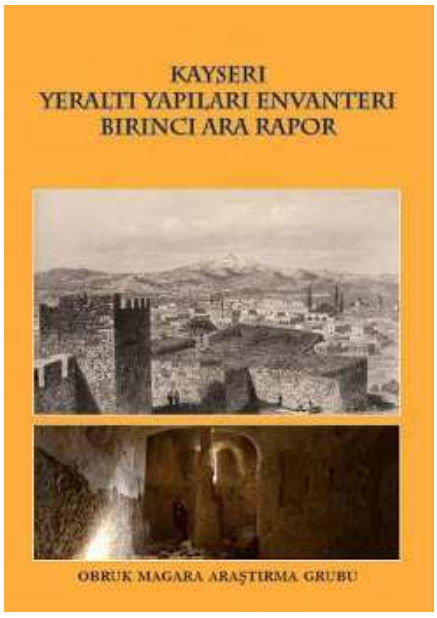
15 Şubat 2017 tarihinde Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Mustafa Çelik tarafından "Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri Projesi" nin sunumuna davet edildik. Kalabalık bir davetli topluluğunun katıldığı bir saatlik bu sunum sırasında OBRUK Mağara Araştırma Grubu tarafından daha önce gerçekleştirilen yapay mağara çalışmaları ve Kayseri'de üç yıldır sürdürmekte olduğumuz çalışmalar anlatıldı ve bu tür yeraltı yapılarının yurtdışındaki turistik kullanımlarına ait örnekler sunuldu.

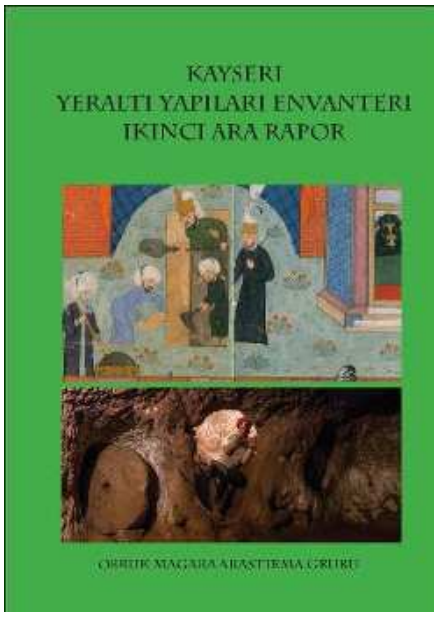
Öte yandan; geçen bu süre içinde Belağası / Ötedere Vadisi yeraltı yapıları ve Doğanlı Yeraltı Şehri ile ilgili iki farklı makalemiz, yeraltı yapıları konusunda dünyanın en önemli yayını olan Opera Ipogea dergisinde yayımlandı. Dünya çapında dağıtımı olan bu hakemli derginin her iki sayısının kapağında da Kayseri'nin bu, henüz tanınmayan yeraltı yapılarının fotoğrafları vardı (Ek. 4 ve 5).

6-10 Mart 2017 tarihlerinde gerçekleşen HYPOGEA 2017 Uluslararası Yeraltı Yapıları Kongresi'nde Kayseri çalışmalarımızla ilgili üç farklı sunum yaptık. Ek 6 da mevcut bu sunumlarımız, kongreye katılan dokuz farklı ülkenin yeraltı yapıları uzmanları tarafından ilgiyle izlendi.

Bu çalışmanın başladığı günden bu yana Kayseri yeraltı yapılarıyla ilgili; ikisi ulusal, üçü uluslararası dergide makalelerimiz yayınlanmış ve ayrıca iki farklı uluslararası kongrede toplam beş tebliğ vermiş bulunmaktayız.

Birinci ve İkinci Ara Raporlar

ÜÇÜNCÜ ARA RAPOR ÇALIŞMALARI

Bu, Üçüncü Ara Rapor'da, daha önceki raporlarımızın ardından Kayseri'de gerçekleştirdiğimiz yedi farklı çalışmada araştırılan ve ölçülüp haritalanarak envanterlenen 13 yeraltı şehri ve bir kaya yerleşimi mevcuttur. Raporun ilk kısmında yer alan ilk altı yapı Gesi ve Talas ilçelerinde bulunmaktadır. Ardından gelen sekiz yeraltı şehri ise Tomarza ilçesindedir. Bu raporu hazırlamadan önce temel amacımız Tomarza ilçesindeki tüm yeraltı yapılarını araştırıp haritalamak ve bu ilçenin envanterini bu ara raporda tamamlamaktı. Bu ilçedeki Kuşcağız ve Eski Pusatlı yeraltı şehrilerinin ölçüm ve haritalanmasının kış aylarında bölgedeki arazi koşullarının zorluğu dolayısıyla gecikmesi Üçüncü Ara Rapor'un hazırlanmasını da geciktirdi.
Öte yandan; tümüyle Tomarza'nın yeraltı yapılarıyla ilgili olan ve MAGMA Dergisi'nin Haziran 2017 tarihli sayısında yayımlanan yazımızın bu gecikmeyi telafi ettiğine inanıyoruz (Ek 7).
Bu; Üçüncü Ara Rapor'da mevcut 14 yeraltı yapısının hiçbiri daha önce bilimsel bir çalışmaya konu olmamış ve ilk defa tarafımızdan araştırılmıştır.

Bu yeraltı yapıları şunlardır:

Avedik Vadisi Kaya Yerleşimleri
Talasıra Yeraltı Şehri
Danalık Yeraltı Şehri
Harman Yeri Yeraltı Şehri
Kuruköprü Yeraltı Yapısı
Gülistan Yeraltı Şehri
Emiruşağı Yeraltı Şehri
Fatinler İni Yeraltı Şehri
İncili Yeraltı Şehri
Sümengen Yeraltı Şehri
Kirkor Mevki Yeraltı Şehri
Kuşcağız Yeraltı Şehri
Kömür Yeraltı Şehri
Eski Pusatlı Yeraltı Şehri

AVEDİK VADİSİ KAYA YERLEŞİMLERİ

Milyonlarca yıl önce bu bölgede gerçekleşen volkanik aktivitenin yer yer birkaç yüz metre kalınlığa ulaşan tüf ve ignimbrit yığdığı bilinmektedir. Kayseri şehrinin doğusunda yükselen bu volkanik kayaç akarsularla aşınarak derin vadiler oluşturmuştur.Tümü kuzeydoğu – güneybatı aksı üzerinde ve birbirlerine paralel olarak sıralanmış tüm bu vadi duvarlarında kaya yerleşimleri mevcuttur.

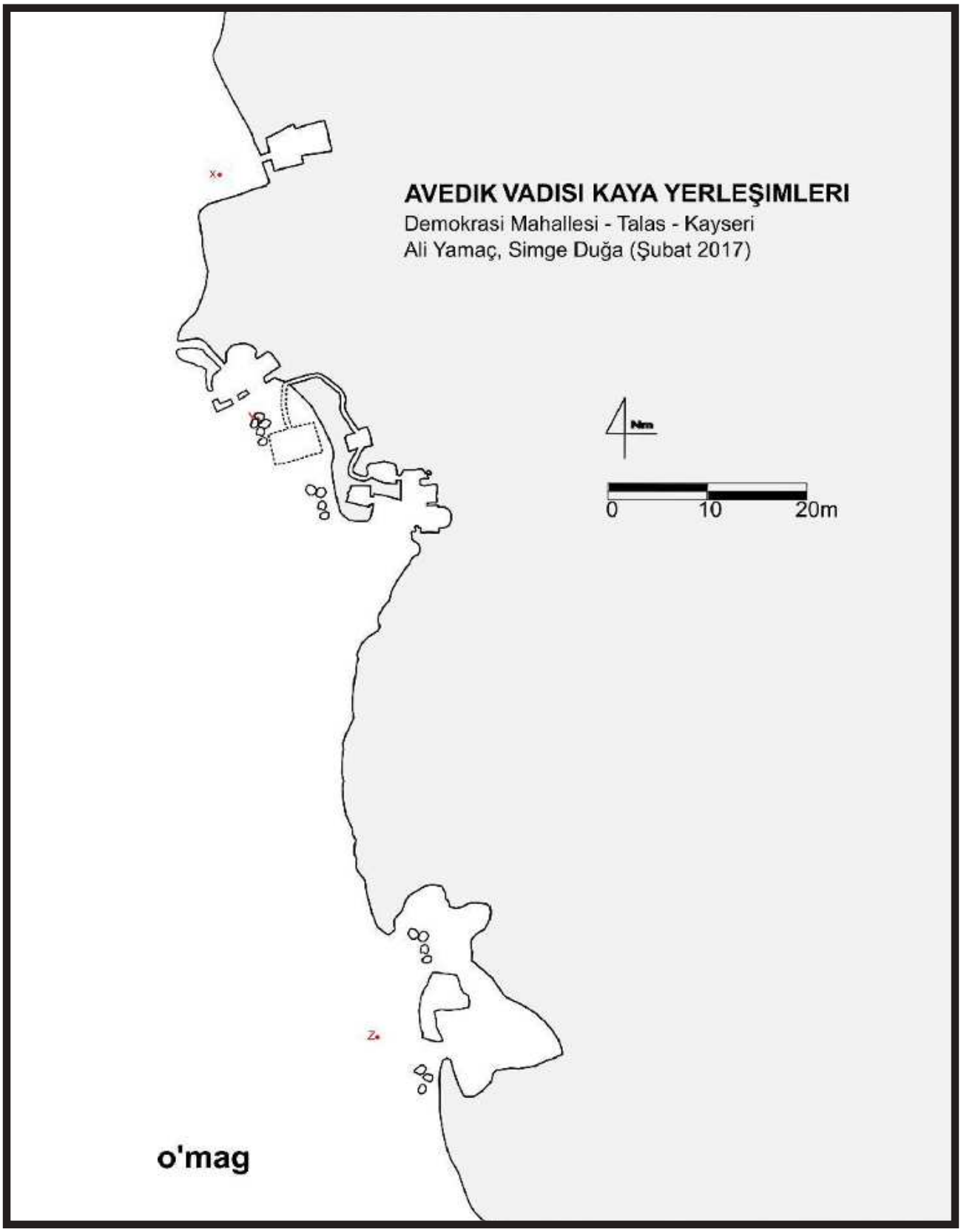
Bu vadileri en kuzeyde yer alanı Küçük Bürüngüz'den Ağırnas'a, oradan da Derevenk'e dek ulaşanıdır. 'Akbin Vadisi' ya da 'Ağırnas Vadisi' olarak bilinen bu vadide bulunan kaya yerleşimlerinin Ağırnas batısında bulunanları tarafımızdan araştırılmış ve 'İkinci Ara Rapor'da yayımlanmıştı. Aynı vadinin devamında; Dimitri (Turan) ve Derevenk yamaçlarında da henüz araştırılmamış sayısız antik kaya yerleşimi mevcuttur.

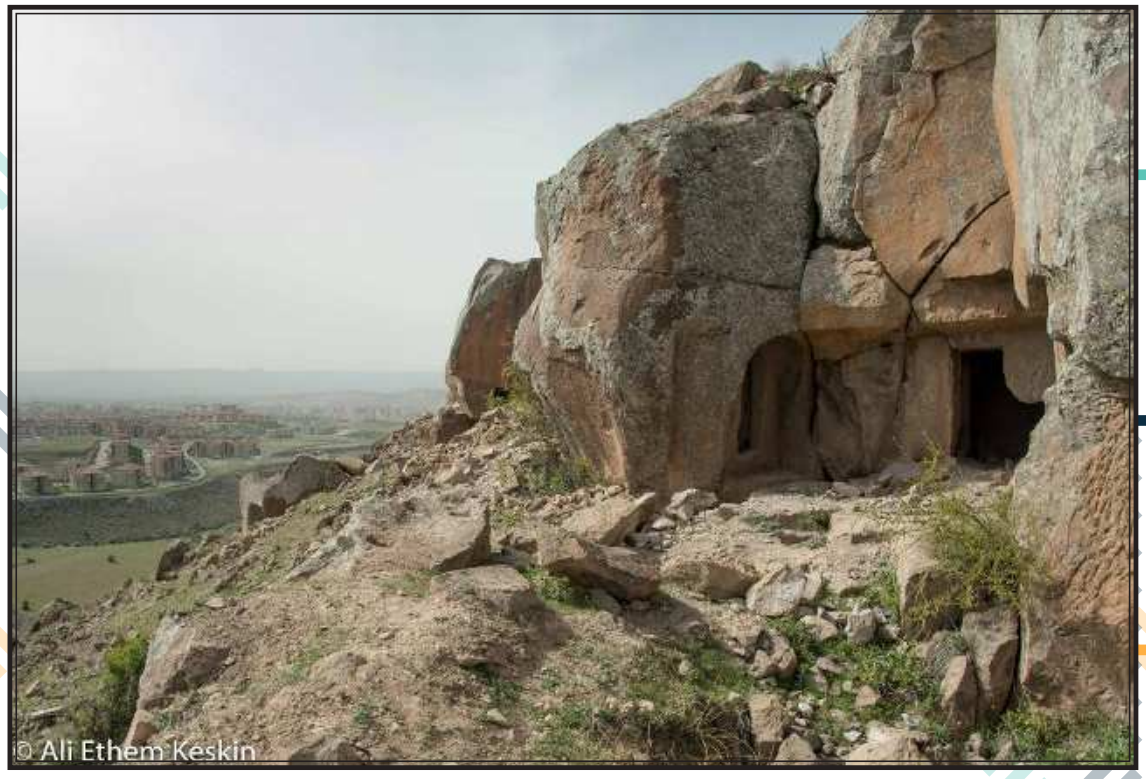
Bu; en kuzeydeki vadinin güneyinde Güzelköy ve Nize'den geçip Gesi'ye ulaşan ve Nize Deresi tarafından aşındırılan ikinci bir vadi mevcuttur. Bu vadinin Gesi'ye bağlı Güney Mahallesi'nde de kaya yerleşimleri mevcuttur.

Bu ikinci vadinin 1,5 km kadar güneybatısında bulunan üçüncü vadi ise Kayabağ'dan Gesi'ye uzanan Değirmendere Vadi'sidir. Bu vadideki yeraltı yapılarıyla ilgili çalışmalarımızın sonuçları ise 'Birinci Ara Rapor'da yayımlanmıştı.

Değirmendere Vadisi'nin 2 km kadar güneybatısında yeralan dördüncü vadi ise Ötedere Vadisi'dir. Bu vadideki yeraltı yapılarıyla ilgili çalışmalarımızın sonuçları da 'Birinci Ara Rapor'da yayımlanmıştı.

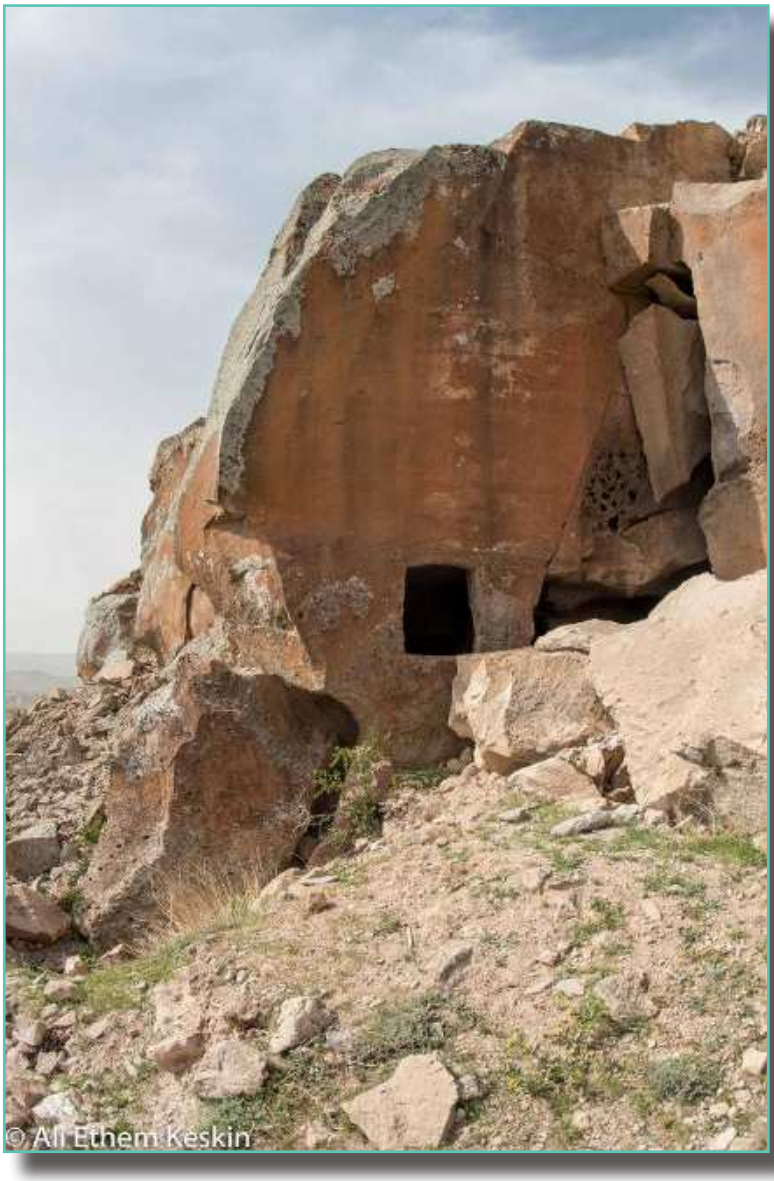
Ötedere Vadisi'nin 1,8 km güneybatısında yeralan beşinci vadi ise 'Avedik Vadisi' olarak bilinmektedir. Bu vadide bulunan kaya yapıları, kuzeydoğuda bulunan diğer dört vadinin kaya yapılarına oranla çok daha az sayıdadır. Vadi girişine yakın noktada, son dönemde güvercinlik olarak kullanılmış ufak bir kaya yapısı ve bu yapının 40 m güneydoğusundaki yamaçta az sayıda diğer bir yapı kompleksi mevcuttur. Bu ikinci komplekste küçük bir kilise ve üç odalı bir yeraltı savunma yapısının yanısıra çökmeler ve tahribat dolayısıyla işlevleri anlaşılamayan birkaç kaya yerleşimi daha bulunmaktadır.

AVEDIK VADISI KAYA YERLEŞIMLERI
Demokrasi Mahallesi - Talas - Kayseri
Ali Yamaç, Simge Duğa (Şubat 2017)
Nm
0
10
20m
X
Z
o'mag

© Ali Ethem Keskin

© Ali Ethem Keskin

© Ali Ethem Keskin

© Ali Ethem Keskin

TALASIRA YERALTI ŞEHRİ

Gesi'ye bağlı Güzelköy ile Kayabaşı köyleri arasında bulunan ovada yer alan 150 metre çapındaki yuvarlak tüf kaya platformunun güneydoğu kısmının altı tümüyle oyulmuş ve uzun tünellerle birbirine bağlanan bir savunma yapısı haline getirilmiştir. Yapının güney kısmında bulunan bazı odalar kısmen çöktükten sonra yerleşke veya ahır olarak kullanılmış olsalar da, diğer kısımlar orijinal formlarını korumaktadır. Kayalığın kuzey kısmı kaya çökmeleriyle tamamen tahrip olmuş durumdadır. Bu savunma yapısının içinde, dördü yerinde olmak üzere, beş adet taş kapı bulunmaktadır. Diğer bir ilginç nokta ise, aynı kayalığın güney ve doğusunda tümü soyulmuş onlarca antik mezar olmasıdır.

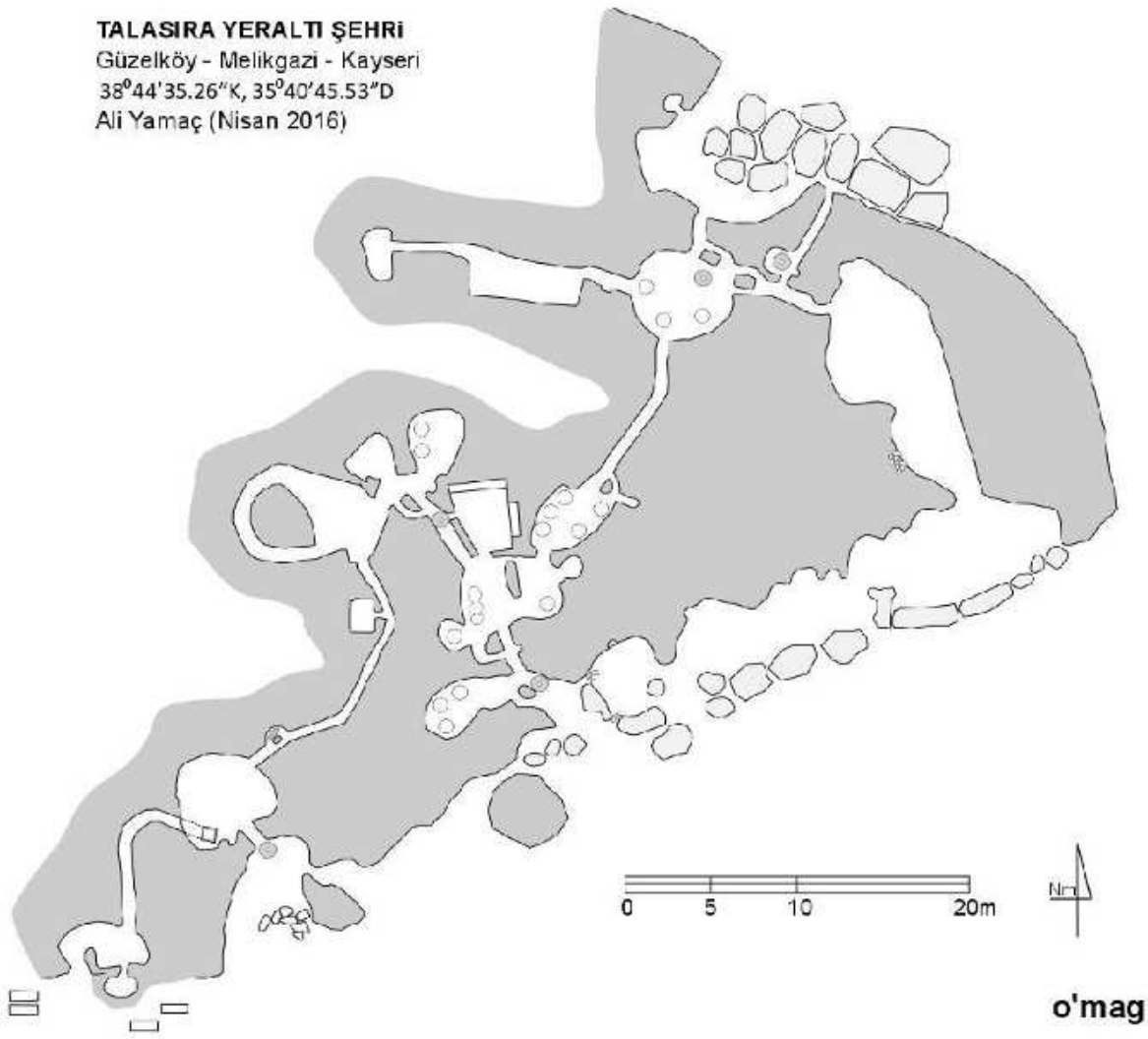

TALASIRA YERALTI ŞEHRİ
Güzelköy - Melikgazi - Kayseri
38°44'35.26"K, 35°40'45.53"D
Ali Yamaç (Nisan 2016)
0
5
10
20m
Nm
o'mag

Talasıra Yeraltı Şehri
Google earth

© Ali Ethem Keskin

© Ali Ethem Keskin

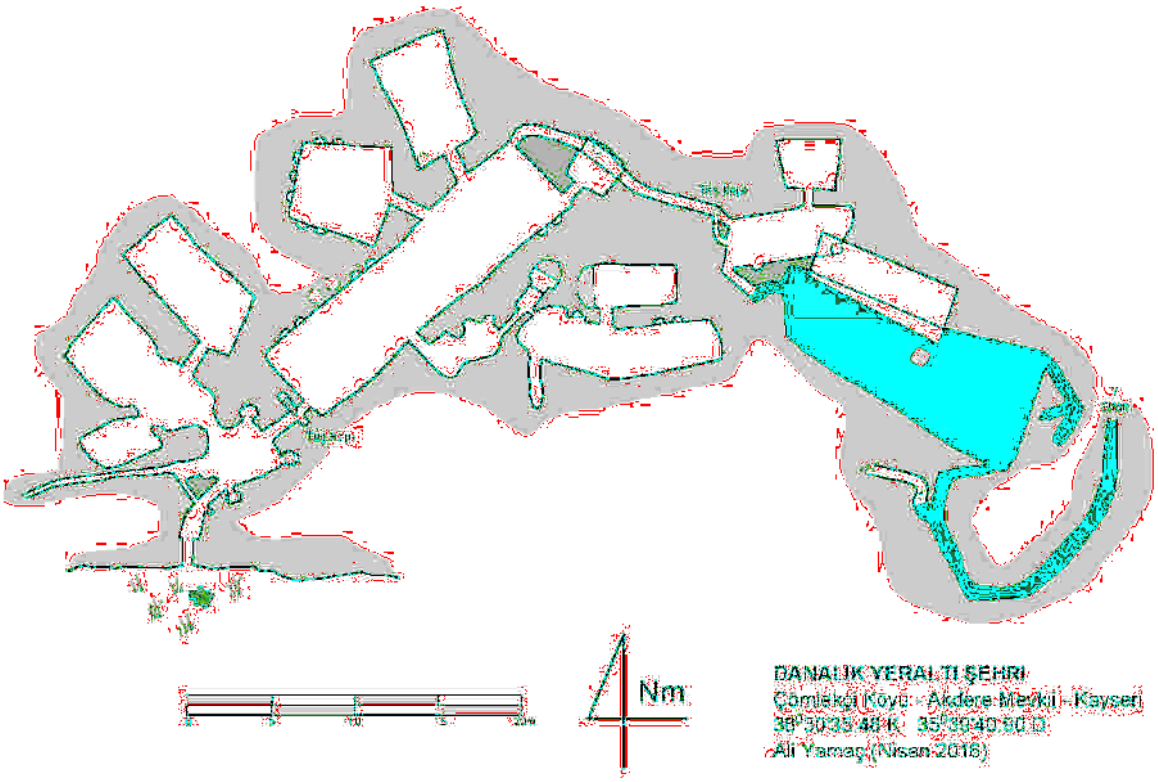

© Ali Ethem Keskin

DANALIK YERALTI ŞEHRİ

Talas ilçesine bağlı Çömlekçi Köyü'nün güneyinde, Akdere Mevkii'nde bulunan Danalık Yeraltı Şehri'ne vadi yamacındaki dar bir delikten girilmektedir. Girişten hemen sonra gözlenen operasyon odası ve tünelin karşı duvarındaki yatağa karşılık, burada olması gereken taş kapı mevcut değildir. Tünel, üç büyük odaya ve bir başka taş kapıyla korunan tünelden sonra 30x8 m ölçülerinde devasa bir salona açılmaktadır. Salonun kuzeybatı duvarında iki büyük oda, güneydoğu duvarında ise birbirine bağlı salonlar mevcuttur. Bu salonların içinde yeralan iki yapının küçük kiliseler olduğu kesindir. Salonun devamı, bir diğer taş kapı ile korunan uzun bir tünel sonrası diğer bir odaya ulaşmaktadır. Bu odanın doğu ucunda tırmanılarak ulaşılabilen bir başka oda daha mevcuttur. Aynı odanın batısında bir tünel aşağıya doğru devam etmekte ve sızan yeraltı sularıyla dolu bir diğer odaya bağlanmaktadır. Bu odanın doğusunda, yarım daire çizerek devam eden tünelin devamı ise tamamen suyla dolu olduğu için takip edilemedi.

Nm
DANALIK YERALTI ŞEHRİ
Çömlekçi Köyü - Akdere Mevkii - Kayseri
38°30'35.48"K 35°30'40.60"D
Ali Yamaç (Nisan 2016)

Çömlekçi Köyü
Kuşcağız Köyü
Danalık Yeraltı Şehri

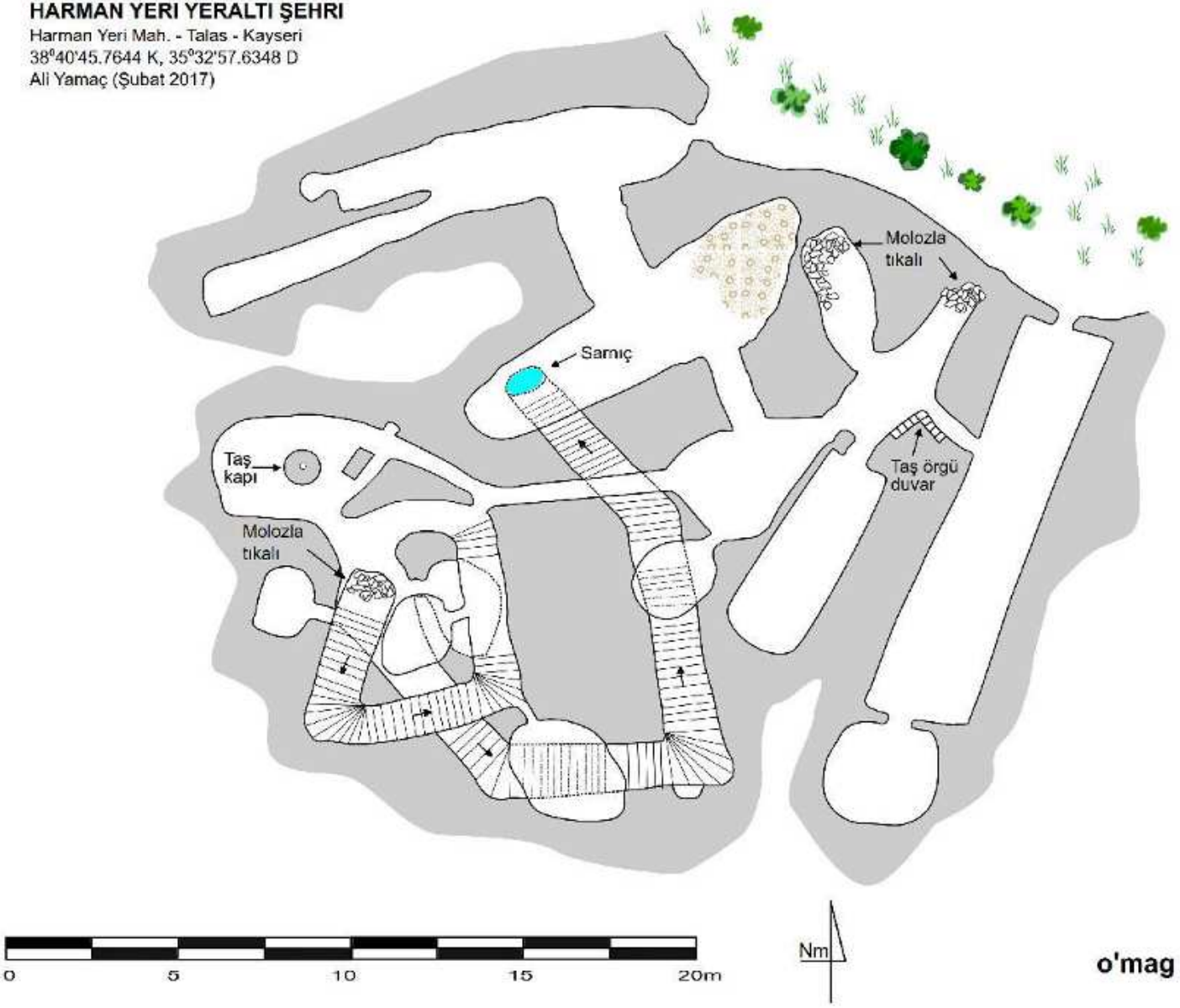
HARMAN YERİ YERALTI ŞEHRİ

Talas İlçesi, Harman Mahallesi'nin doğusundaki ufak bir vadide onlarca eski kayaya oyma yapı ve bir kilise kalıntısı mevcuttur. Bu ufak vadinin güney duvarında yeralan bu savunma yapısı iki ayrı kısımdan oluşmaktadır: Girişi büyük kayalarla tıkanmış, ortalama 1.5 - 2 m genişlikte ve 2 m tavan yüksekliğine sahip, nisbeten geniş bir galeri içinde kayalara oyulmuş merdivenlerle kıvrılarak 32 m derinlikteki bir sarnıça ulaşan ana kol ile, bu galerinin bitişiğinde kazılmış, taş kapıyla korunan bir savunma yapısı. Anadolu'da şu ana dek keşfedilen onlarca yeraltı savunma yapısı ile karşılaştırıldığında Harman Yeri Yeraltı Şehri mimari açıdan bilinen en farklı örneklerden biridir: 32 m derinlikteki bir yeraltı sarnıcına inen ana tünel ve bunun etrafına daha sonradan kazılmış bir savunma yapısı. Anadolu'da bulunan birçok yeraltı şehrinin kuyular vasıtasıyla suya ulaşımı olduğu düşünülünce, sarnıça uzanan merdivenli geniş galerinin daha önce kazıldığı, ardından girişinin kayalarla kapatılıp bu sarnıç ve ona inen tünelin kazılan savunma yapısına dahil edildiği belirgindir. Hatta, sarnıça inen ana galerinin duvarlarında yer alan üç adet küçük odanın da daha sonra, sarnıç savunma yapısına çevrilirken kazıldığı da düşünülebilir. Kazılma yöntemi ve tarihi ne olursa olsun, bu yapı tüm Anadolu'da şimdiye dek araştırılan en farklı yeraltı savunma yapılarından biridir.

HARMAN YERI YERALTI ŞEHRI

Harman Yeri Mah. - Talas - Kayseri
38°40'45.7644 K, 35°32'57.6348 D
Ali Yamaç (Şubat 2017)

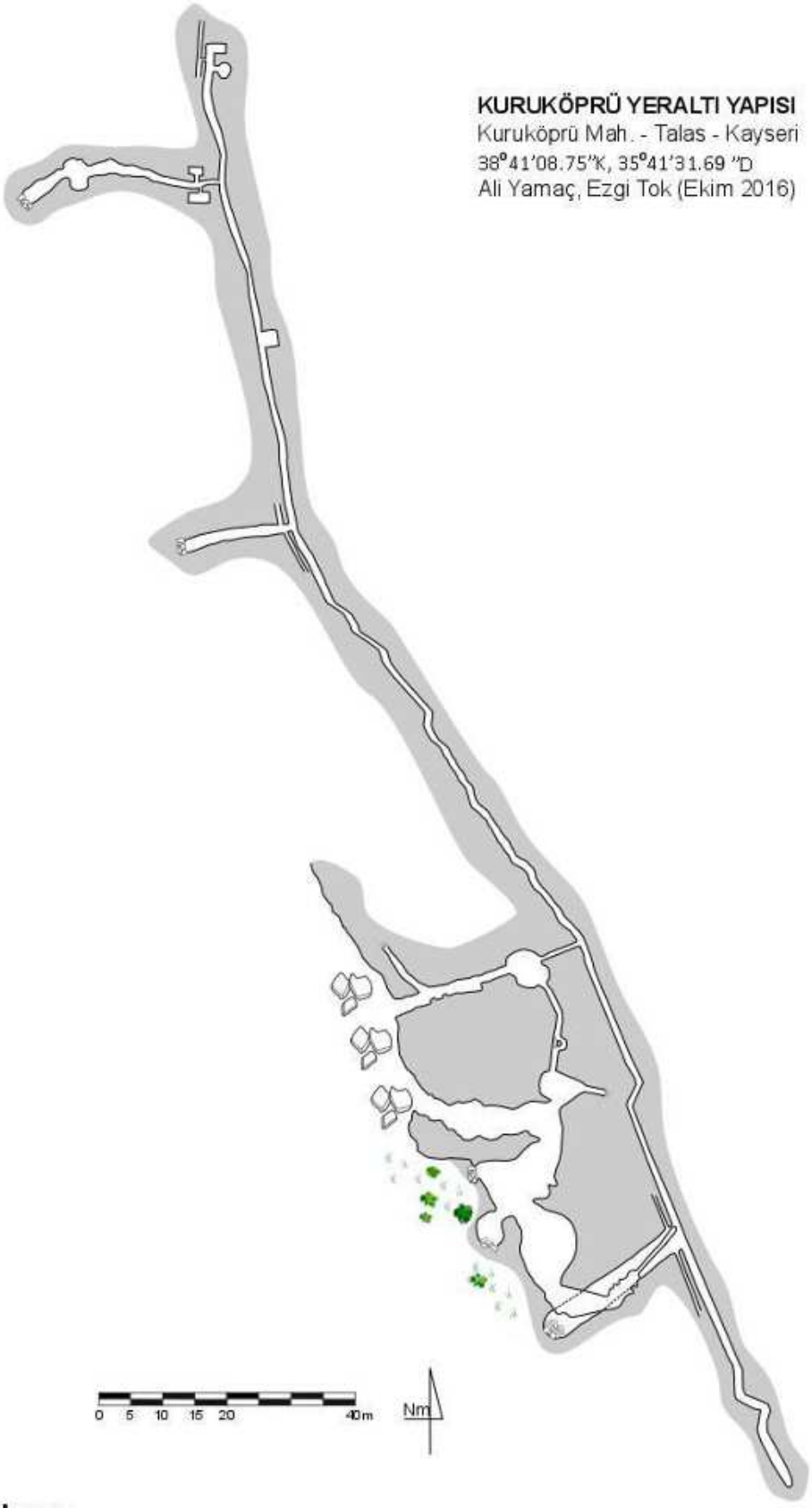

o'mag

KURUKÖPRÜ YERALTI YAPISI

Talas İlçesi'ne bağlı Kuruköprü Mahallesi ismini bu mahallede, anayolun hemen yanında bulunan su kemerlerinden alır. Antik Kayseri'ye taşınan içme suyunu vadiden geçirmek için inşa edilmiş bu su kemerinin hem öncesinde, hem de sonrasında suyun yeraltında açılmış kanallarla taşındığı düşünülmektedir. Her ne kadar, günümüzde inşa edilen yeni yapılar dolayısıyla bu kanallar tespit edilememişse de, yerel halk yeraltından uzanan su kanalları hakkında bazı söylenceler aktarmaktadır.

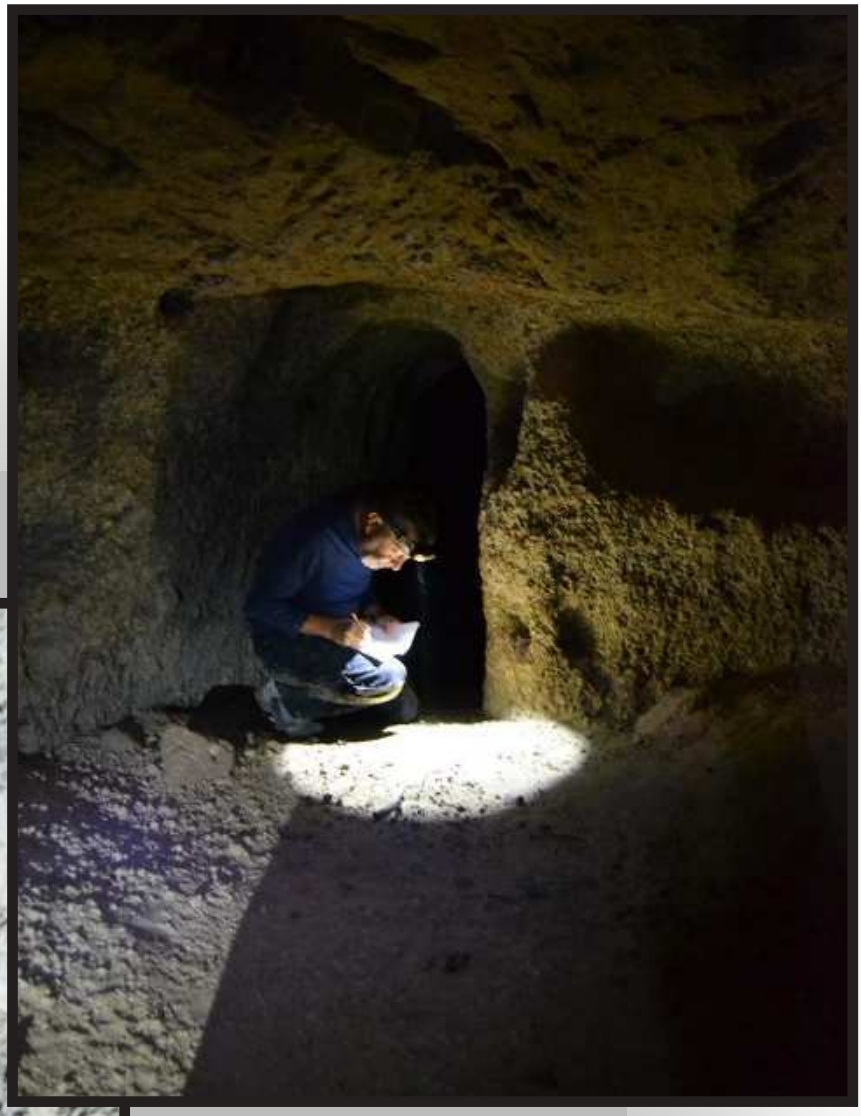
Kuruköprü Mahallesi'nin doğusunda uzanan bazalt kayalık sadece Kayseri'nin değil, belki de tüm Türkiye'nin en ilginç ve garip yeraltı yapılarından birisini barındırmaktadır. Duvardaki çökmüş kayalar arasındaki iki farklı girişten ulaşılabilen bu yapı, temel olarak, kuzey-güney aksında 265 metrelik bir tünelden ibarettir. Duvara paralel olarak uzanan bu tünelin her iki ucu da çökmeyle değil, kazma işleminin bitmesiyle sonlanmaktadır. İlginç olan iki nokta; yer yer tünelden doğuya, dışarıya doğru uzanan beş farklı kol ve bu, kazılarak inşa edilmiş tünele paralel ikinci bir tünel daha olmasıdır. Doğuya, duvarın dışına doğru uzanan beş kol ve galerinin üçü tıkalıdır, sadece iki koldan içeriye ulaşılabilmektedir. Bu kolların hiçbirinde savunma kapısı görülmemiştir. Öte yandan, kazılarak açılmış 265 metre uzunluğundaki yapay tünele paralel devam eden ikinci tünel darlığı dolayısıyla ölçülememiştir ama gözlendiği kısımların tümünde yapay değil, doğal bir su kanalı görünümündedir. Bu doğal su kanalı, hem kuzeye hem de güneye doğru, paralelindeki yapay tünelden sonra da devam etmektedir. Doğal bir su kanalına paralel bir yapay tünel kazmanın sebebi ise anlaşılamamıştır.

KURUKÖPRÜ YERALTI YAPISI
Kuruköprü Mah. - Talas - Kayseri
38°41'08.75"K, 35°41'31.69 "D
Ali Yamaç, Ezgi Tok (Ekim 2016)
0 5 10 15 20 40m
Nm

o'mag

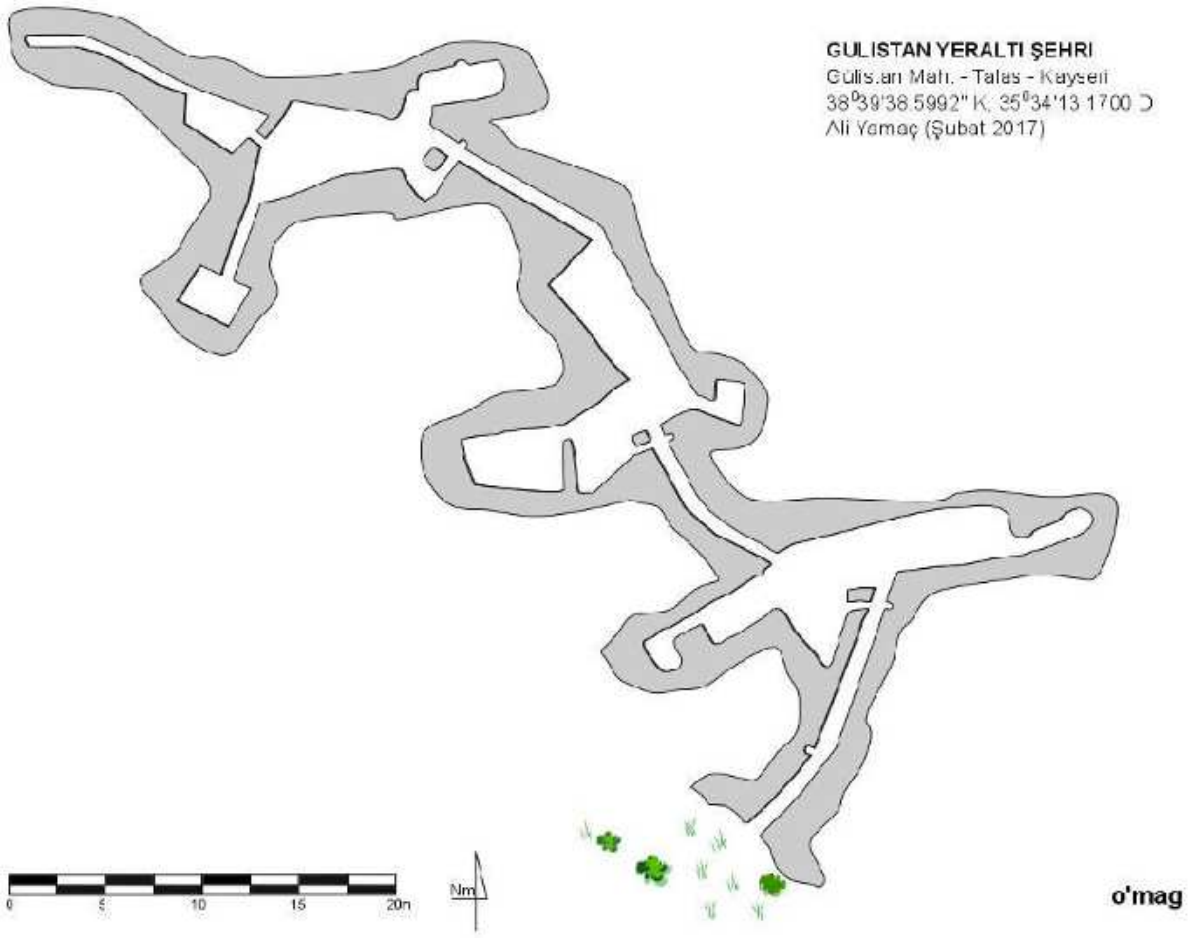

GÜLİSTAN YERALTI ŞEHRİ

Talas İlçesi, Gülistan Evleri Mahallesi'nde bulunan bu ufak yeraltı şehri, Ali Dağı'nın güneydoğusunda, sadece birkaç evin bulunduğu düz bir ovada yer almaktadır ve yakın civarında hiçbir eski yerleşim mevcut değildir. Yeraltı şehri uzun ve dar tünellerle üç farklı salona ulaşmaktadır. Bu odalarının tümünün girişinde birer operasyon odası olmasına karşın hiçbir odada kapı taşı mevcut değildir. Ya bu kapı taşları daha sonraki bir dönemde bulundukları yerden çıkarılıp başka bir amaçla kullanılmış olmalı veya kuzeybatıya uzanan ve aniden kazılmasından vazgeçilen son tünelde görüldüğü gibi, bu yeraltı savunma yapısı kazılmaya başlandıktan sonra inşasından vazgeçilmiş olmalıdır. Kazılan yerin kaya yapısı kapı taşı için uygun değilse - ki Gülistan Yeraltı Şehri'nin oldukça taneli, yumuşak tüfü kapı taşı için fazlasıyla zayıf bir kayaçtır- kapı taşlarının başka bir ocaktan getirilmesi Kapadokya'da sıkça rastlanan bir uygulamadır. Eğer inşa amacı ortadan kalktıysa Gülistan Yeraltı Şehri'nin kazısı yarım kalmış ve kapı taşları da getirilmemiş olmalıdır. Üçüncü ve son salona bağlanan üç farklı oda mevcuttur. Kuzeybatı odasından sonra 18 m devam eden tünelin kazılması ansızın bitmektedir.

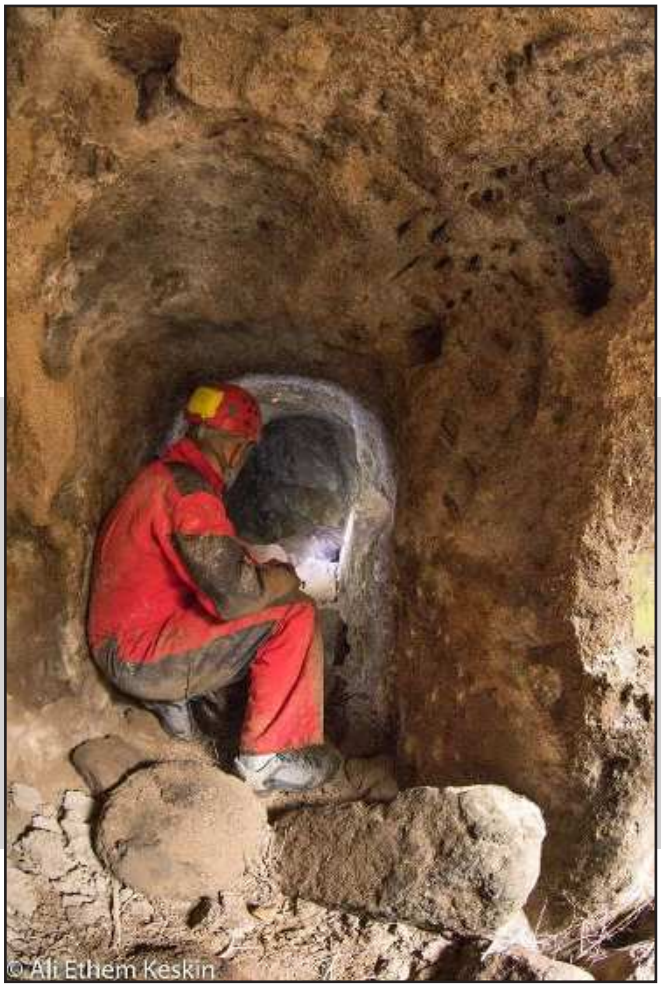

GULISTAN YERALTI ŞEHRI
Gülis.an Mah. - Talas - Kayseri
38°39'38.5992" K, 35°34'13.1700 D
Ali Yamaç (Şubat 2017)
0
5
10
15
20m
Nm
o'mag

Ali Dağı
Gülistan Yeraltı Şehri
Google Earth

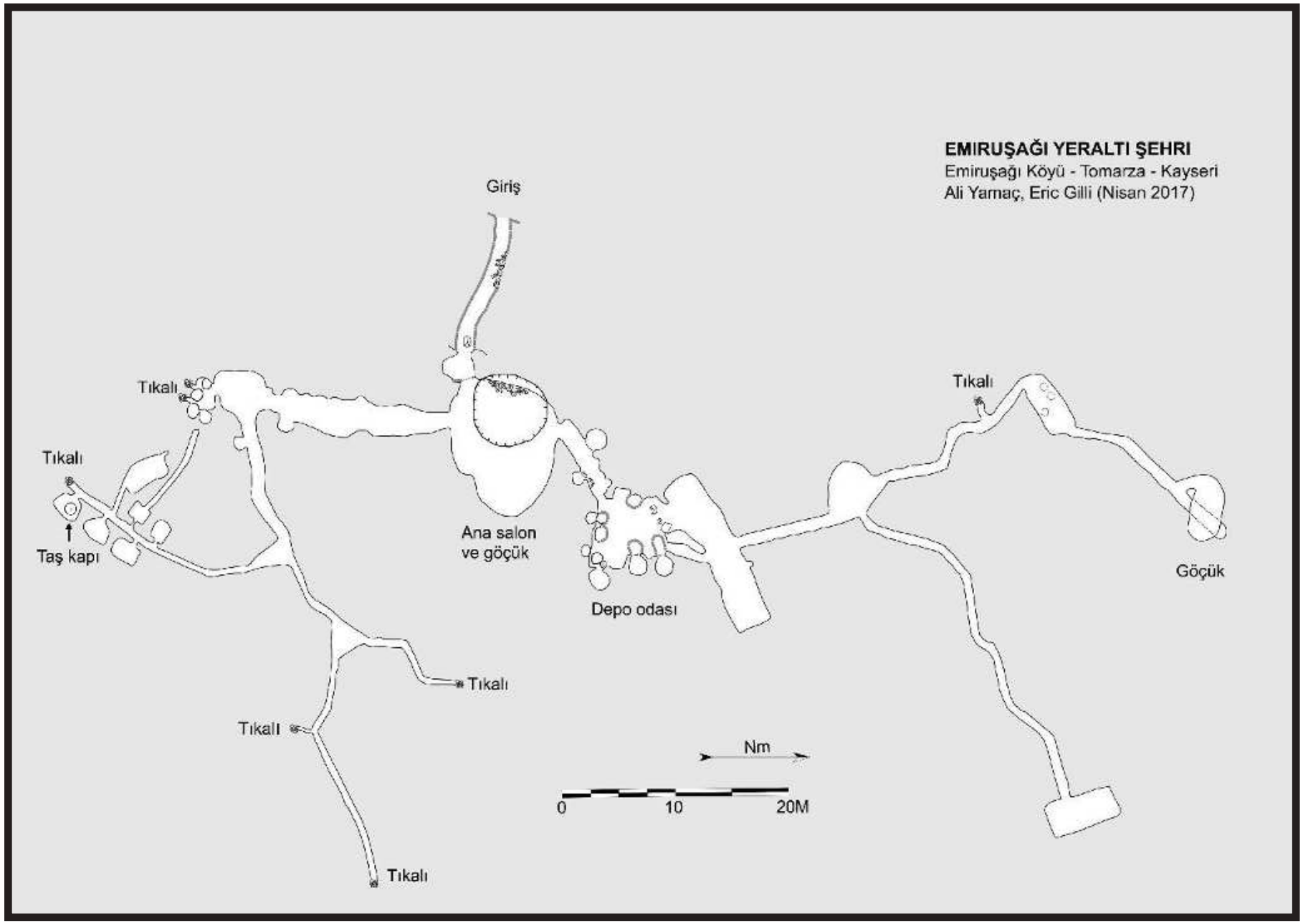
EMİRUŞAĞI YERALTI ŞEHRİ

Tomarza'nın 22 km doğusunda bulunan, eski ismi ile Emiruşağı, yeni ismi Avşar Obası Köyü'nün içinde yeralan bu yeraltı şehri yıllar önce turizme açılmaya çalışılmış, bir kısmına elektrik tesisatı döşenmiş, olasılıkla hiçbir ilgi olmayınca da kaderine terk edilmiş olmalıdır. Yapı; köyün yamaçtaki sırtında bulunan ve girişindeki duvarları turizme açılırken taşlarla örülmüş bir ana kapıdan sonra ulaşılan ve olasılıkla eski tavanının bir kısmı çökmüş olan, 33 m çapındaki büyük salonun devamında, kuzey ve güney yönlerine doğru uzanan iki ana galeriden ibarettir.

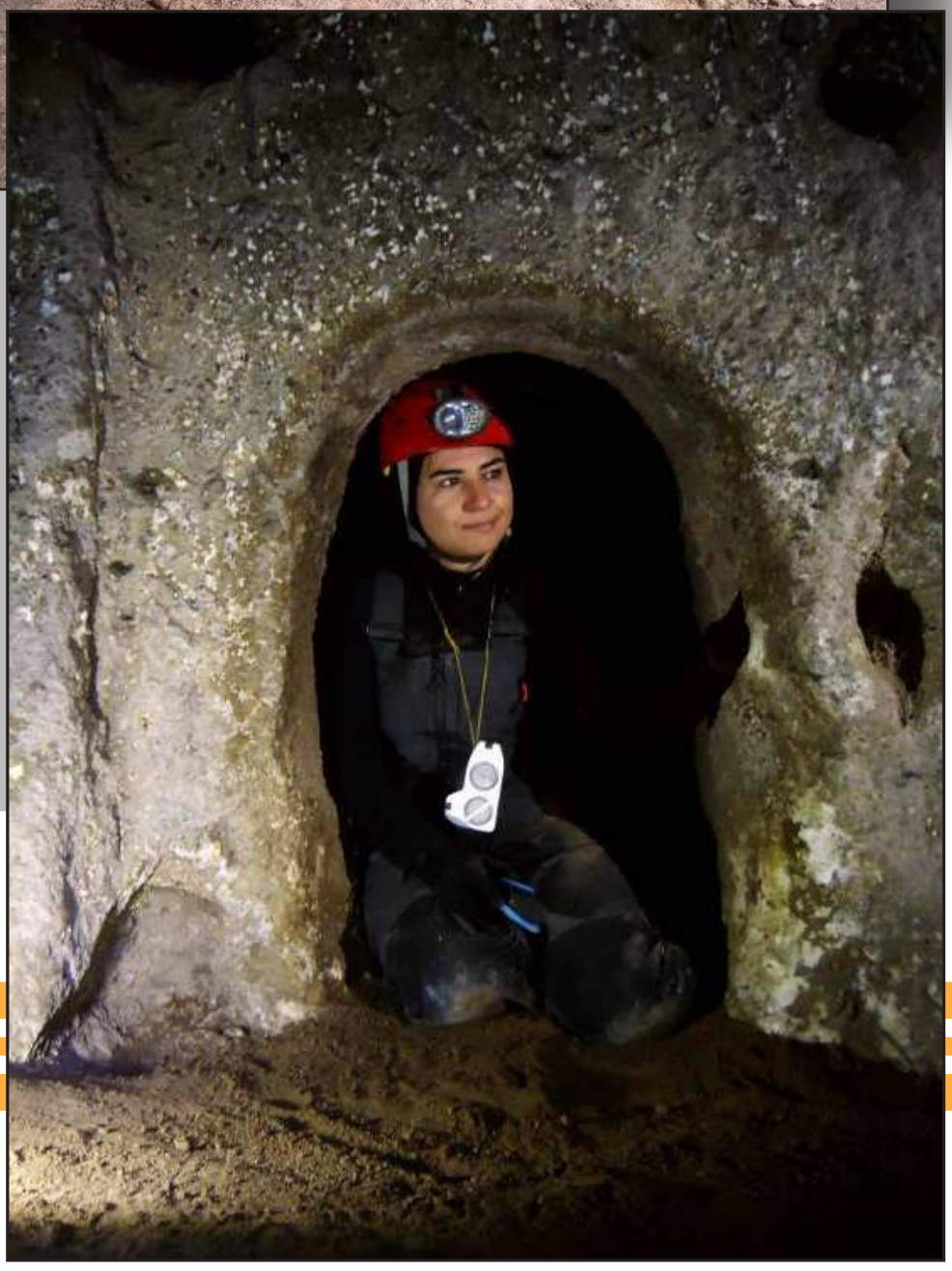

Güneye doğru devam eden geniş galeri yıkıntı ve molozla doludur. Bu galeri daha sonra daralarak doğuya dönmekte ve tümü hafriyatla tıkalı dört farklı kola ayrılmaktadır. Bu denli büyük ve uzun tünellerin sonunda yer alan 'son savunma odaları' na dek, son derece iyi planlanmış bir savunma yapısında bir tek, o da yerinde olmayan taş kapı dışında hiçbir kapı ve bu kapıların çalışması için gerekli 'operasyon odası' olmaması gariptir.

Aynı salonun kuzeye doğru devam eden tüneli, güney tünelinden daha uzundur. Bu tünel, yeraltı depolarıyla dolu bir salondan 13 m sonra ikiye ayrılmaktadır. Doğuya dönen tünel ise 38 m sonra 16 m^2 lik, küçük bir odada sonlanmaktadır. Eğer uzun bir tünel sonucunda ulaşılan bu oda bir 'Son Savunma' noktası ise, buraya gelene dek hiçbir taş kapı, duvarlarda kapı şaftı veya operasyon odası bulunmaması gariptir. Kuzeye doğru devam eden diğer tünel de, tıkalı bir kol ve üç silolu bir odanın ardından sonlanmaktadır.

EMIRUŞAĞI YERALTI ŞEHRI
Emiruşağı Köyü - Tomarza - Kayseri
Ali Yarnaç, Eric Gilli (Nisan 2017)
Giriş
Tıkalı
Tıkalı
Taş kapı
Ana salon
ve göçük
Depo odası
Tıkalı
Göçük
Tıkalı
Tıkalı
Tıkalı
Nm
0
10
20M

FATİNLER İNİ YERALTI ŞEHRİ

Tomarza ilçesine bağlı Şıh Barak Köyü'nün 500 m doğusunda, vadiye bakan yamaçta yeralan bu ilginç yeraltı savunma yapısını üç farklı girişi mevcuttur. En kuzeyde yeralan, duvarları nişli büyük yeraltı odasının kuzey duvarından başlayan ve arka arkaya iki kapı taşı ile savunulan tünel orijinal giriş olmalıdır. Yapının güney kısmı daha üst bir kottadır. Araştırmamız sırasında molozla tıkalı olan üç farklı tünelin de doğuya, vadiye doğru devam ettiği düşünülecek olursa, eğer bir alt kota inmiyorlarsa fazla uzun olamayacakları aşikardır. Yeraltı şehrinin ortasında bulunan diğer bir girişin de kendine ait bir kapı taşı ve operasyon odası vardır. İlginç olan nokta, bu yapının tam ortasında bulunan kapı taşının doğu tünellerinden gelen saldırıları engellemek ve batı kısmında mevcut üç odayı savunmak üzere inşa edilmiş olmasıdır. Yedi odalı bu savunma yapısında mevcut beş kapı taşının dördü yerindedir ve tümünün birer operasyon odası mevcuttur.

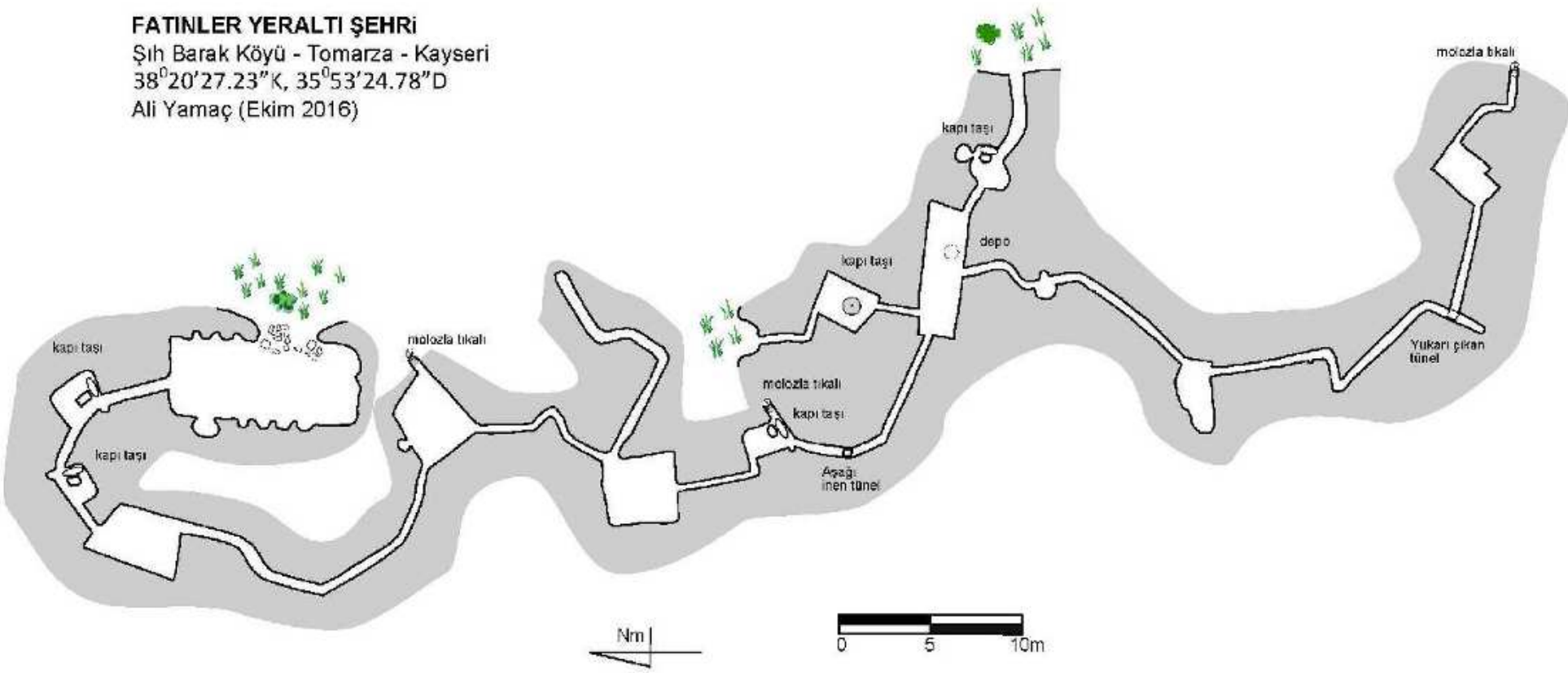

FATINLER YERALTI ŞEHRİ

Şıh Barak Köyü - Tomarza - Kayseri

38°20'27.23"K, 35°53'24.78"D

Ali Yamaç (Ekim 2016)

İNCİLİ YERALTI ŞEHRİ

İncili Yeraltı Şehri, Tomarza ilçesinin 10 km kuzeyinde yer alan İncili Köyü'nün içinde bulunmaktadır. Üç giriş ve iki çöküntü ile yeryüzüne açılan yeraltı şehri, üç ana bölüm ve bu bölümleri birbirine bağlayan koridorlardan oluşmaktadır. Birinci bölümde iki salon ve bu salonlardan ilkine bağlı iki birimden oluşmaktadır. Büyük geniş bir açıklıktan girilen mağarada ilk aşamada görülen salon yaklaşık olarak 85 m^2 olup kuzeyinde geniş bir çöküntü baca yer almaktadır. Bu çöküntünün doğusunda bir oda ve batısında dışarı çıkan bir pasaja bağlı sonu tıkalı bir koridor ve girinti şeklinde bir odacık yer almaktadır. İkinci salon ise tavanında küçük bir çöküntü bulunan geniş bir açıklıktır. Bu salona bağlı koridor mağaranın ikinci kısmına ulaşmaktadır. İki oda ve bu odaya kısa bir pasajla bağlı üçüncü bir odadan oluşan ikinci kısım, bu üçüncü odadan çıkan sonu tıkalı bir tünelle sonlanmaktadır. Son olarak uzun bir koridorla geçilen üçüncü kısım ise tek bir oda ve bu odadan merdivenlerle ulaşılan bir çıkıştan oluşmaktadır. İkinci ve üçüncü kısımda dikkate değer bir yapı bulunmamaktadır. Dar ve uzun tünellerle birbirine bağlanmış odalardan oluşan bu yapının savunma amaçlı kazıldığı kesindir. Buna karşılık yapıda hiçbir kapı taşı ve bu taşların durması gereken operasyon odası olmaması gariptir.

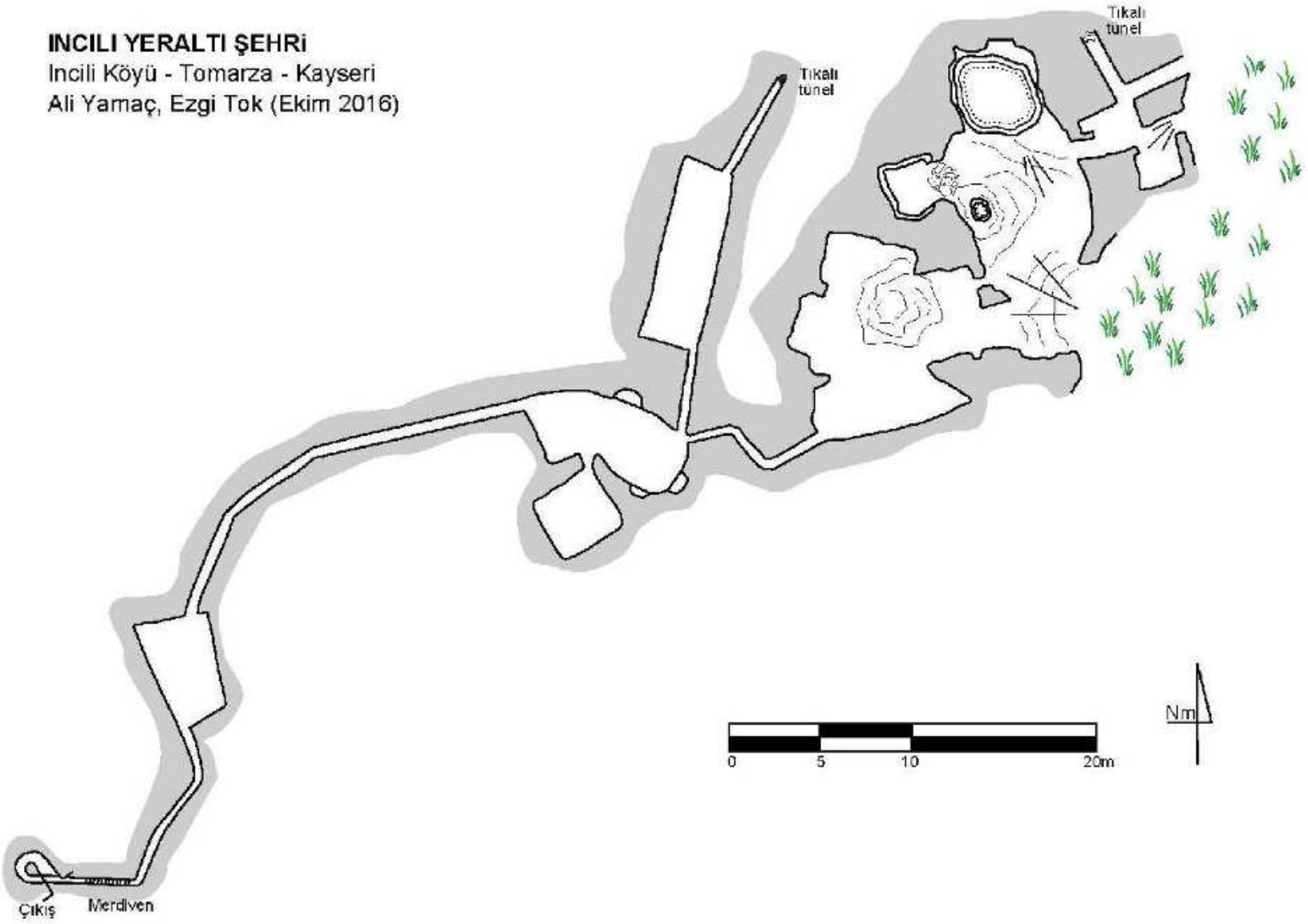

Aynı köyün Gümbür Mezrası'nda 10 – 15 hanelik ufak bir kaya yerleşimi daha bulunmaktadır ama bu kaya yapılarda defineci faaliyeti ve kaya çökmeleri dolayısıyla yoğun bir tahribat mevcuttur.

INCILI YERALTI ŞEHRİ

Incili Köyü - Tomarza - Kayseri

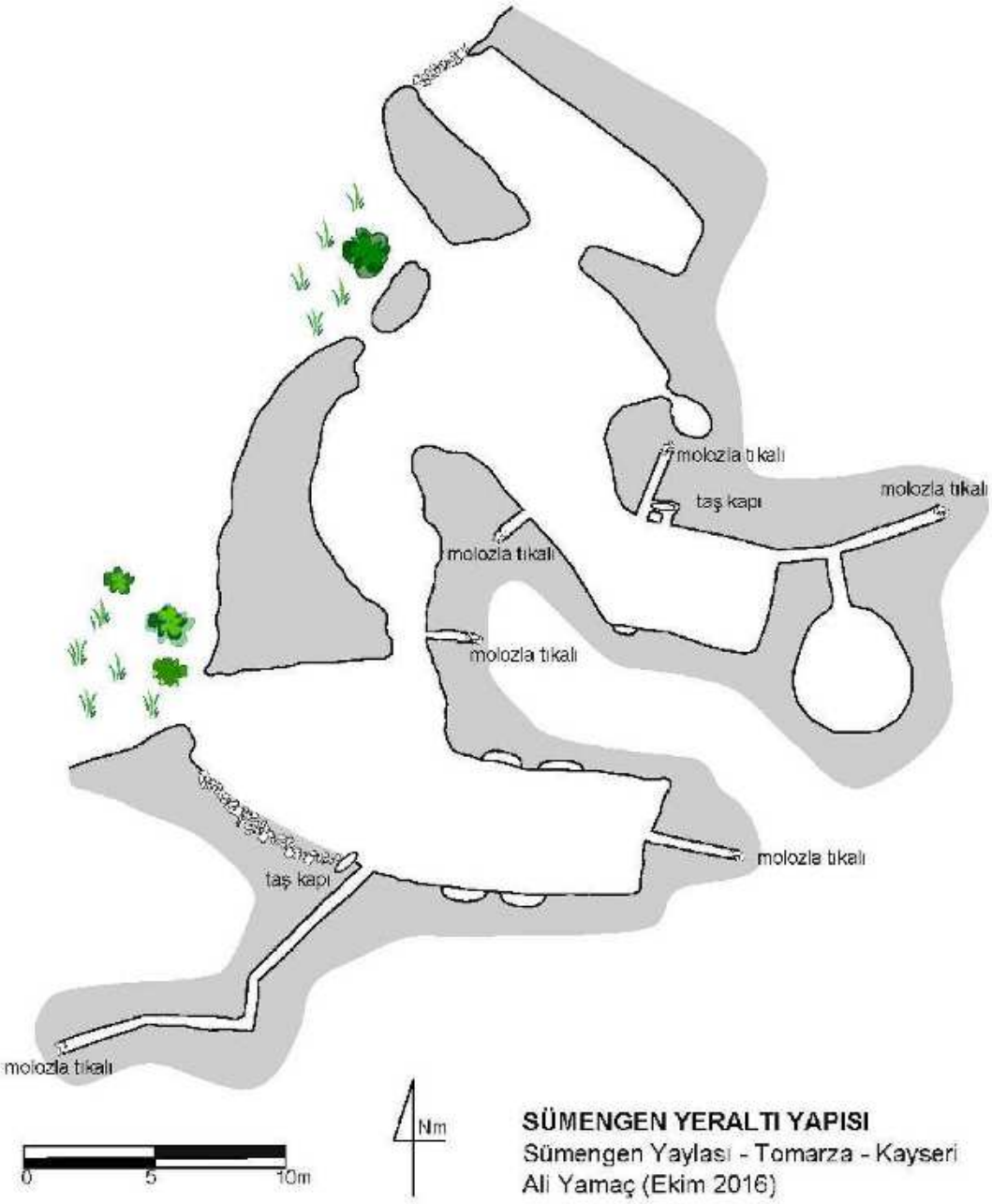
Ali Yamaç, Ezgi Tok (Ekim 2016)

SÜMENGEN YERALTI ŞEHRİ

Tomarza'nın 7 km güneyinde, Sümengen Yaylası'nda yer alan Sümengen Yeraltı Şehri yapısal olarak olmasa da konumu itibarıyle çok ilginçtir. Hem bugünkü, hem de antik tüm yerleşimlerden uzak, dağlık bir bölgede bulunan bu yeraltı yapısı uzun bir süredir ağıl /ahır olarak kullanılmış olmalıdır. Tüm dehliz ve tünelleri kapatılmış olan bu yapının bir savunma yapısı olduğu sadece güney ve kuzey odalarında rastlanan iki taş kapı vasıtasıyla anlaşılabilmektedir. Üstelik, güney odasındaki taş kapı yerinden taşınarak duvar inşasında kullanılmıştır. Yapıda mevcut altı tünelin tümü molozla tıkalıdır ve takip edilebilen en uzun tünel güneye doğru uzanandır. Kapı taşı ile birlikte bir operasyon odasına sahip olan kuzey tünelinin aksine, 22 metrelik bu tünelin girişinde herhangi bir operasyon odası veya tünel duvarlarında kapı taşı yatağı mevcut değildir.

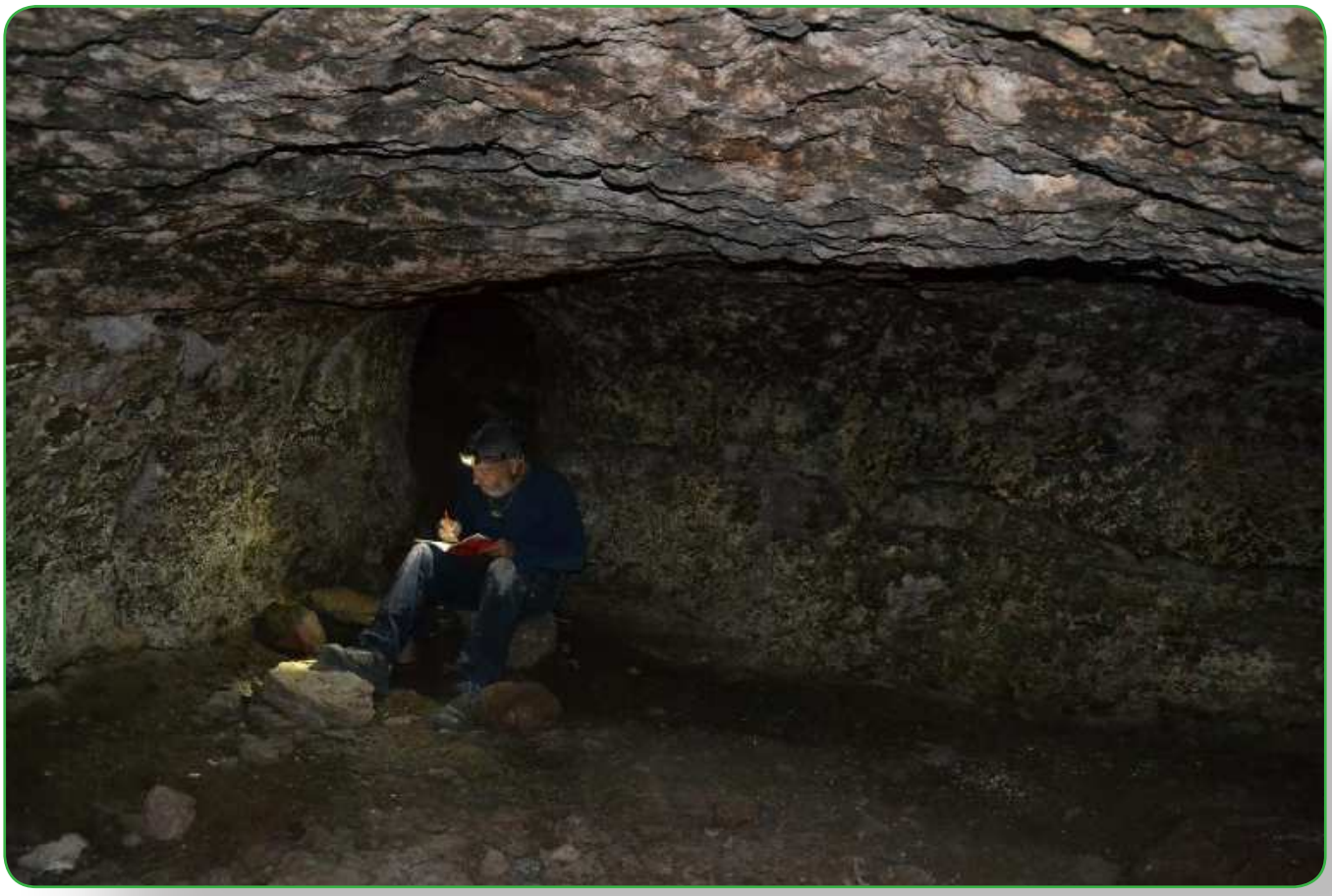

SÜMENGEN YERALTI YAPISI
Sümengen Yaylası - Tomarza - Kayseri
Ali Yamaç (Ekim 2016)

KİRKOR MEVKİ YERALTI ŞEHRİ

Tomarza ilçesinin 5 km kuzeyinde ve anayolun hemen batısında büyük bir tepe bulunmaktadır. Yapay olduğu belli olan bu tepenin bulunduğu mevki bölgede yaşayanlar tarafından 'Kirkor Mevki' olarak isimlendirilmiştir.
Yüzeyde bulunan çanak çömlek kırıklarından anlaşıldığı kadarıyla, yerleşimi tarih öncesi döneme dek uzanan bu yapının güneyindeki düzlükte sayısız antik mezar ve bir yeraltı savunma yapısı mevcuttur. Yola yakın bir noktada, bulunması oldukça zor olan bir girişten sonra ulaşılan bu yapı, bir taş kapı ile savunulan 65 m^2 büyüklüğünde bir odaya açılmaktadır. Bu odanın kuzeyine devam eden tünel 38 metre sonra tıkalı bir baca ile sonlanmaktadır. Aynı odadan güneye doğru devam eden galeri ise 10 metre sonra altı odalı büyük bir salona kavuşmaktadır. Bu salonun güneyine doğru devam eden dar tünel 68 metre sonra bir T yapmaktadır. Bu kavşakta batıya devam eden kısım 34 m sonra iyice daralarak geçilemez hale gelmektedir. Doğu kavşağı ise birbirine bağlı beş farklı odaya ulaşmaktadır. Son savunma noktası oldukları belli olan bu odalardan birinde 14 m derinliğindeki bir su kuyusu bulunmaktadır.

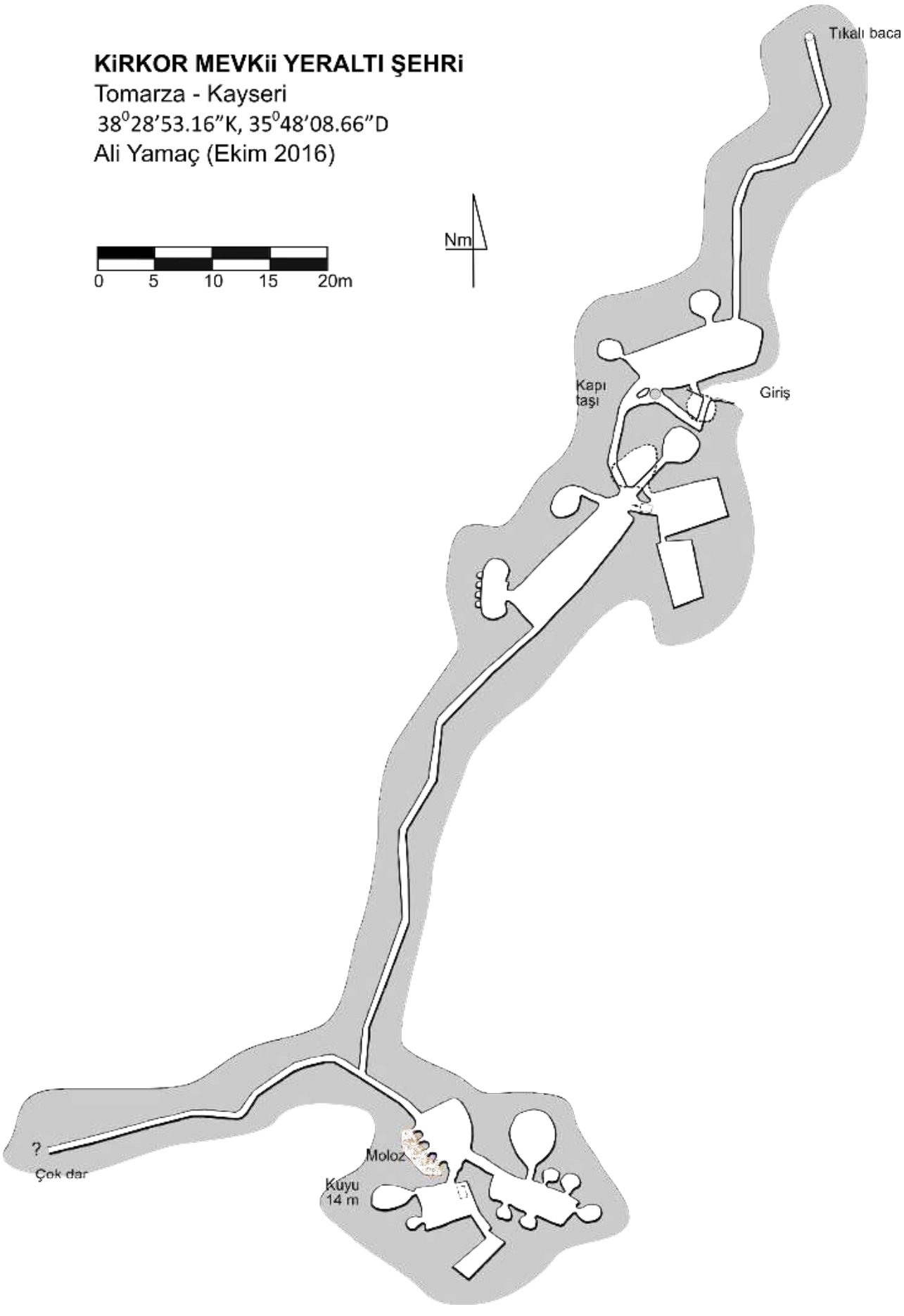

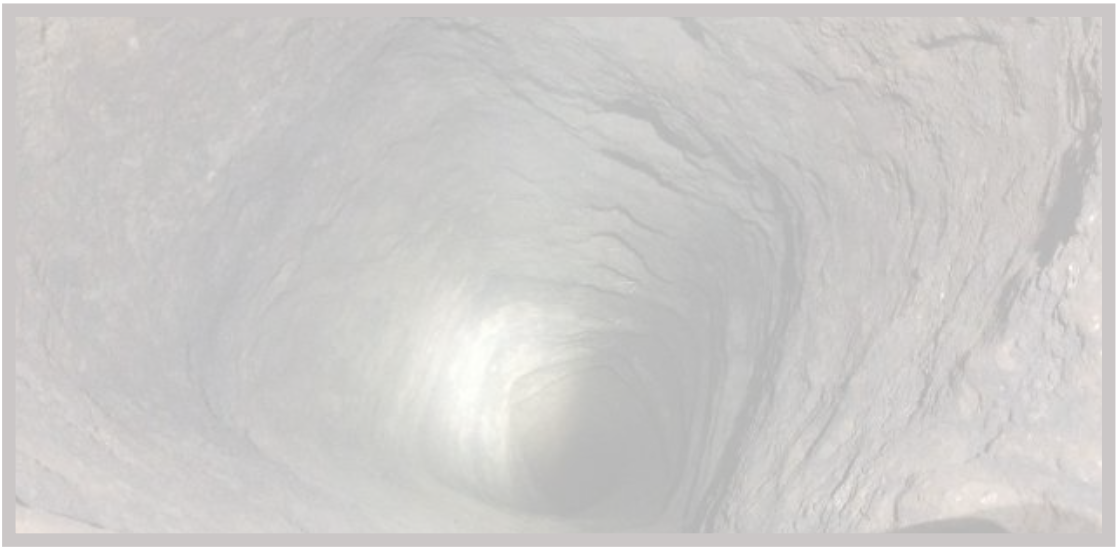
KiRKOR MEVKii YERALTI ŞEHRi

Tomarza - Kayseri

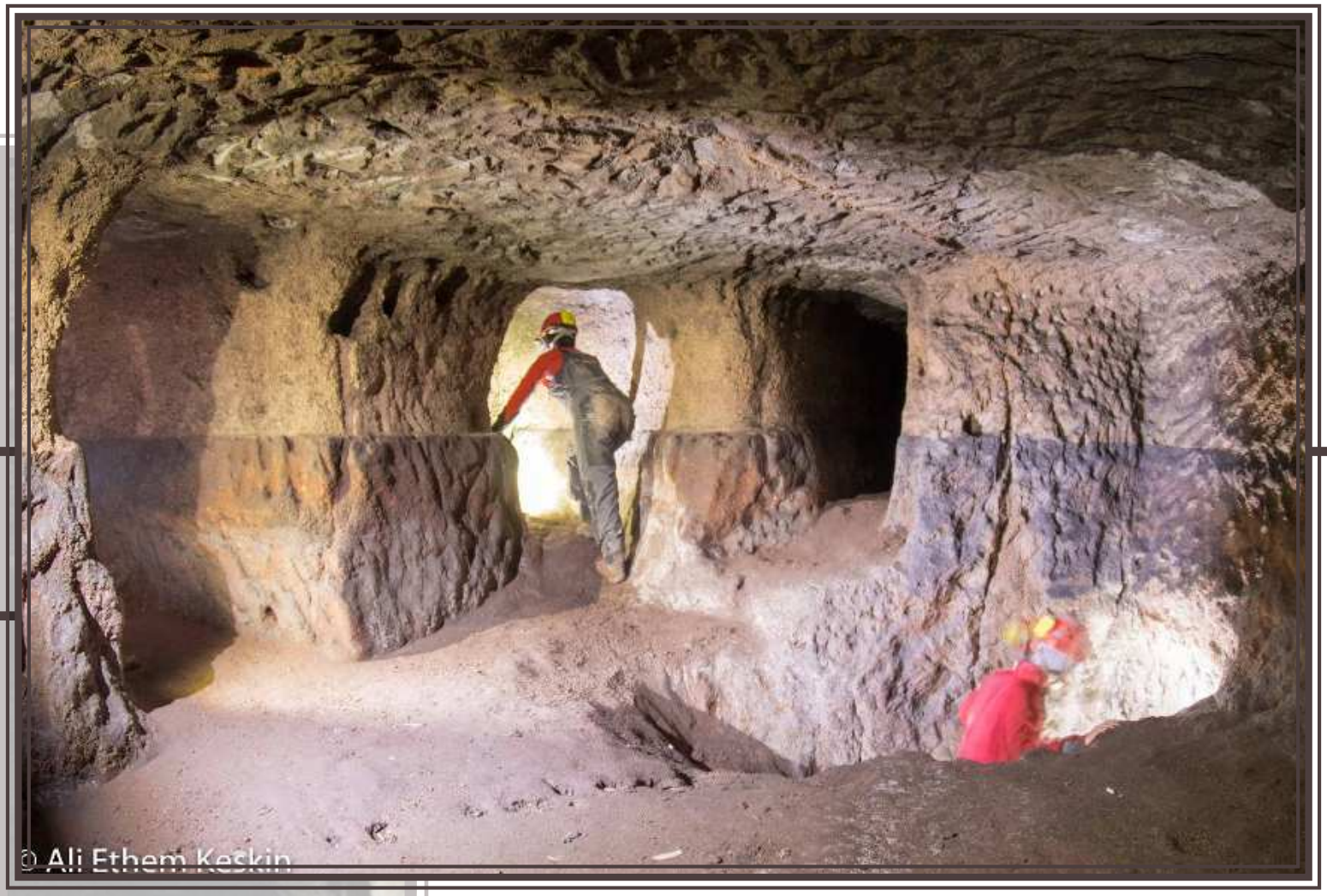
38^{0}28’53.16”K, 35^{0}48’08.66”D

Ali Yamaç (Ekim 2016)

© Ali Ethem Keskin

© Ali Ethem Keskin

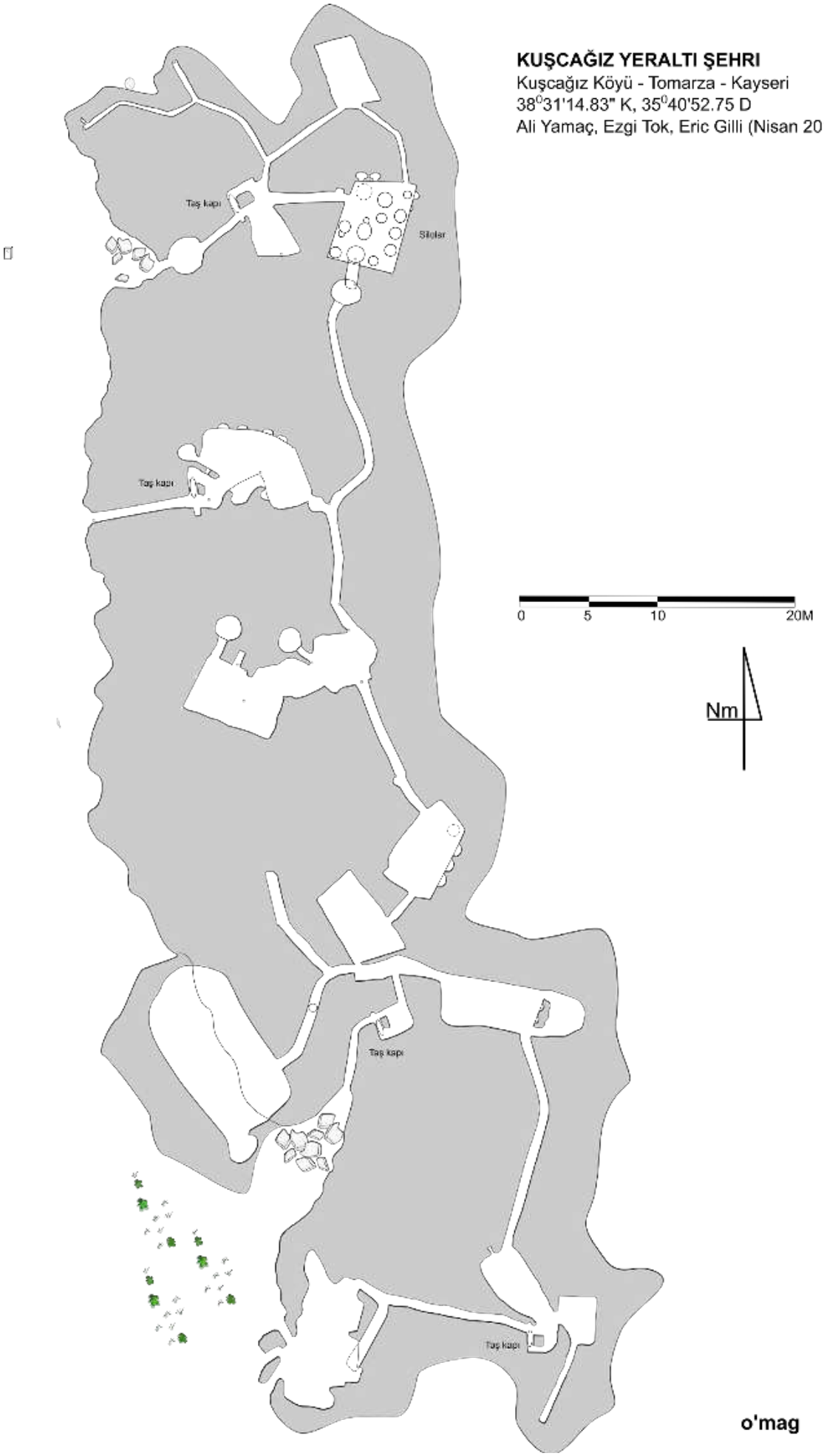

KUŞCAĞIZ YERALTI ŞEHRİ

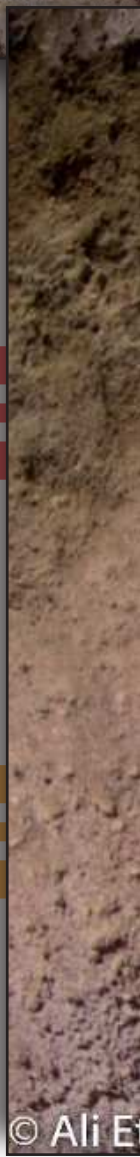
Tomarza'ya bağlı Kuşçağız Köyü'nün 3 km doğusundaki vadide yeralan Kuşcağız Yeraltı Şehri, Kayseri'de şimdiye dek araştırdığımız en büyük yeraltı savunma yapılarından biridir. Şubat 2017'de, 15. Araştırma sırasında çalışılmaya başlanan bu yeraltı şehrinin ölçümü, haritalanması ve fotoğraflanması bir sonraki araştırma ile tamamlanmıştır. Ölçüm alınan toplam uzunluğu 750 metreden fazla olan bu yapının, vadiye bakan yüzünde yıkıntılar arasında kalmış üç farklı girişi ve vadinin önündeki düzlükte, çöküntü bir odanın batısında dördüncü bir girişi daha vardır.

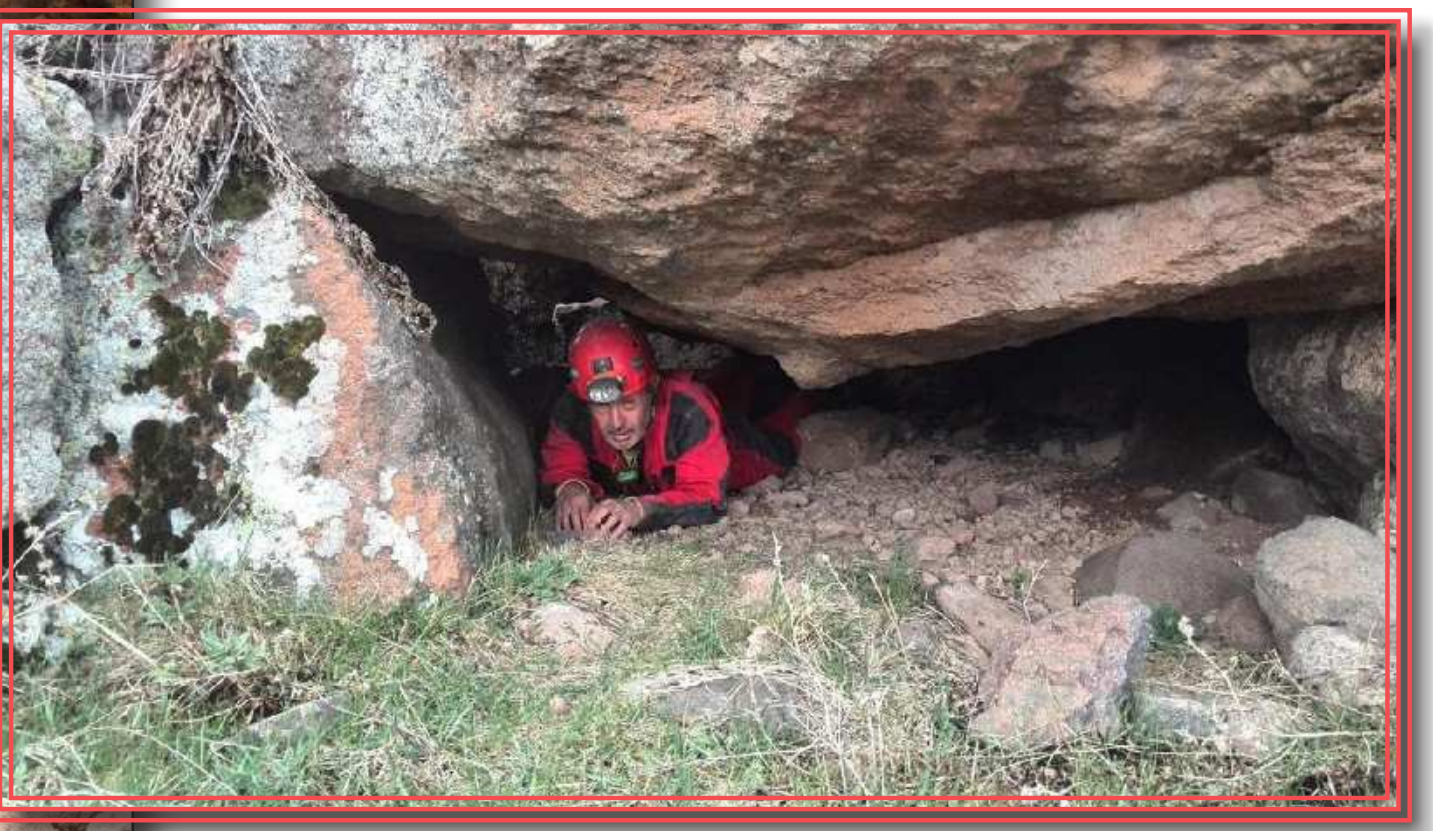
Vadi duvarındaki çöküntüler dolayısıyla, burada mevcut eski yapıların yerleşim olup olmadığını anlamak mümkün değildir. Ama, vadide ve vadi duvarlarında sayısız mezar yapısı mevcuttur ve bu kaya mezarlarından bazıları Roma ve Bizans dönemlerine aittir. Aynı bölgede bulunan Kirkor ve Kömür yeraltı şehirleri gibi, Kuşcağız Yeraltı Şehri'nin de bir mezar alanında kazılması ilginçtir.

KUŞCAĞIZ YERALTI ŞEHRI
Kuşcağız Köyü - Tomarza - Kayseri
38°31'14.83" K, 35°40'52.75 D
Ali Yamaç, Ezgi Tok, Eric Gilli (Nisan 2017)
Taş kapı
Silolar
Taş kapı
Taş kapı
Taş kapı
0
5
10
20M
Nm

© Ali Ethem Keskin

© Ali E

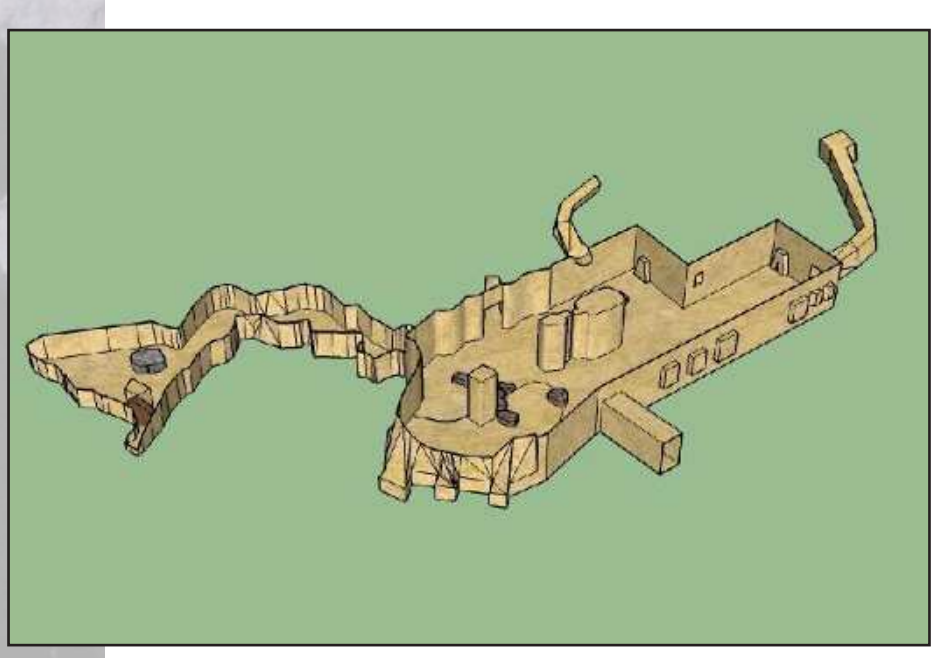

them Keskin

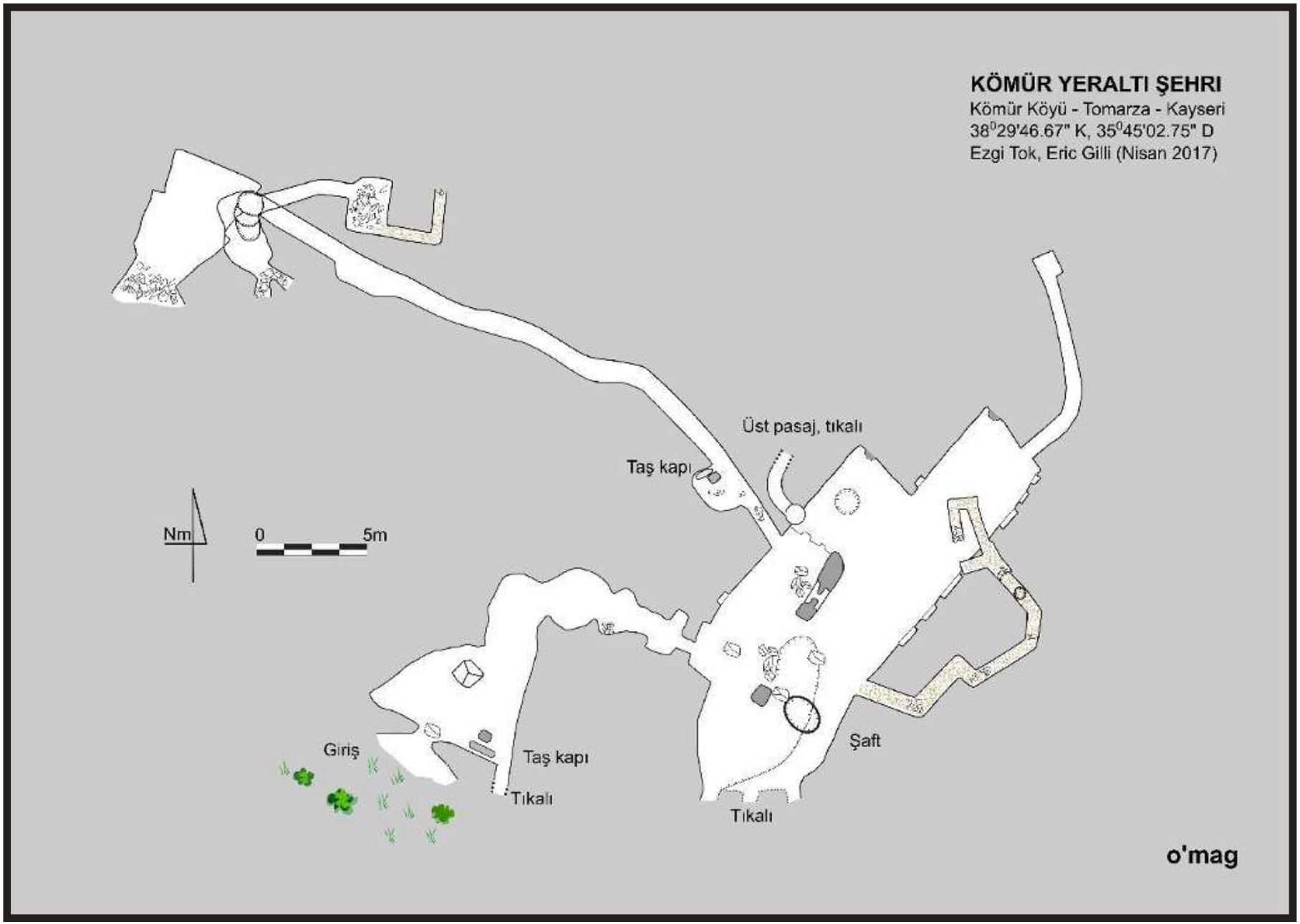
KÖMÜR YERALTI ŞEHRİ

Tomarza'ya bağlı Kömür Köyü'nün 2 km güneyinde, dar ve kayalık bir vadide yeralan bu savunma yapısının ana salonunun tavanında 5.70 m yüksekliğinde ve 1.70 m çapında, düzgün kazılmış ve duvarlarında el/ayak basamakları olan bir şaft mevcuttur. Bu salona ulaşan giriş tüneli bir taş kapıyla korunmuşken salonun tavanında yüzeye açılan bir şaft olması anlamsızdır. Dolayısıyla, bu

şaft, yeraltı şehrinin bir savunma yapısı olarak kullanılmasından vazgeçilmesinden sonra kazılmış olmalıdır. Bu durumda dahi bu büyük salonun bir silo / depo olarak kullanılması oldukça güçtür.

Kömür Yeraltı Şehri'nin çökmeyle açılmış ilk odasında bulunan ve bugün tıkalı olan ana giriş tüneli bir taş kapıyla korunmaktadır. Bir diğer taş kapı ise ana salondan batıya doğru 32 metre devam eden dar tünelin başında, girişi korumaktadır. Girişinden itibaren yokuş yukarıya tırmanan bu tünel çökerek yeryüzüne açılmış üç farklı oda ile sonlanmaktadır. Salonun doğusunda bulunan tünel ise kısa bir mesafe sonra tıkanmaktadır.

KÖMÜR YERALTI ŞEHRI
Kömür Köyü - Tomarza - Kayseri
38°29'46.67" K, 35°45'02.75" D
Ezgi Tok, Eric Gilli (Nisan 2017)
Üst pasaj, tıkalı
Taş kapı
Nm
0
5m
Giriş
Taş kapı
Tıkalı
Şaft
Tıkalı
o'mag

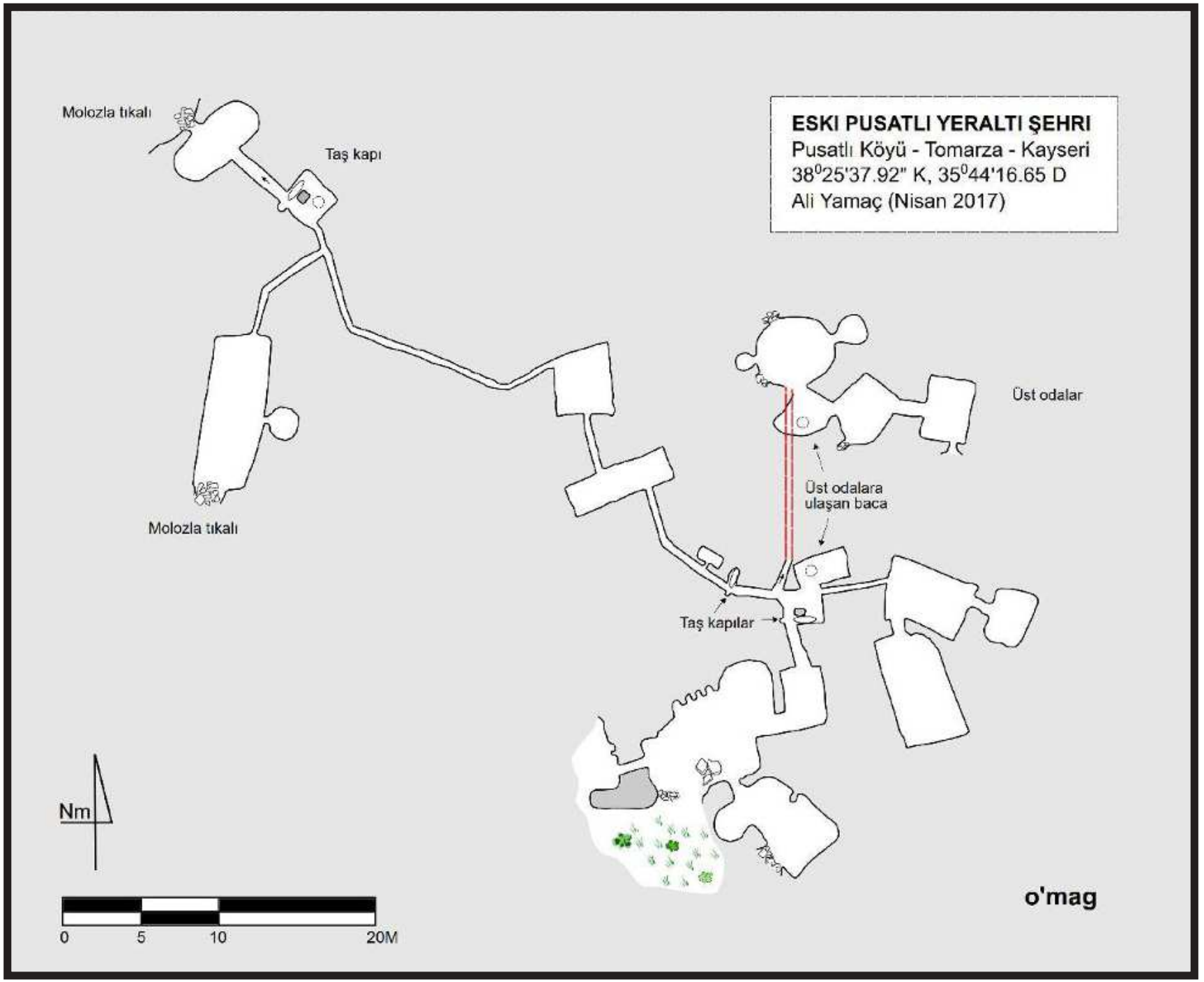

ESKİ PUSATLI YERALTI ŞEHRİ

Tomarza'ya bağlı Pusatlı Köyü'nün 2 km kadar kuzeyinde, kayalık bir sırtın önündeki düzlükte yerel halk tarafından 'Eski Pusatlı Köyü' olarak bilinen bir yeraltı yapıları kompleksi bulunmaktadır. İlginç olan nokta; bu "eski köy" ün Derevenk'ten Turan'a, Belağası'ndan Değirmendere'ye dek Kayseri'nin birçok farklı yerinde gördüğümüz gibi kayalık bir duvara değil, mevcut kayalık duvarın önündeki düz ovaya kazılarak inşa edilmiş olmasıdır. Bölgede tespit edilebilen otuz kadar yeraltı yapısının büyük bir kısmı çökmeler veya yüzeyden taşınan alüvyonlar dolayısıyla tıkanmış ve tahrip olmuştur.

Öte yandan; tüm bu tıkalı yerleşimlerin arasında bulup araştırabildiğimiz yegane büyük yapı olan bir yeraltı şehri, işçilik açısından, Tomarza'da, hatta tüm Kayseri'de şimdiye dek çalıştığımız tüm savunma yapılarından çok daha kalitelidir. Bazı kısımları çökmüş veya yoğun defineci tahribatına maruz kalmış olsa da, araştırılabilinen tünel ve odalarda gözlenen kazma tekniği mükemmeldir. Bir taş kapıyla korunan girişin ardından yapı kuzeye doğru dar ve eğimli bir tünelle devam etmekte ve bir üst kata ulaşmaktadır. Bu üst kısımda, birisi yüzeye açık, üçü tıkalı toplam dört giriş mevcuttur. Alt kattaki girişin doğusunda ise üç ayrı oda mevcuttur. Batı tüneli ise iki farklı taş kapı ile savunulan üç büyük odaya ulaşmaktadır. Bu tünelin gitişinden 3 m sonra karşılaşılan ve hala yerinde duran taş kapının bir operasyon odası olmaması ilginçtir. Batıya doğru üç büyük, bir de küçük odayla devam eden bu kısım bir diğer taş kapıyla savunulan diğer bir giriş noktasından sonra yüzeye çıkışı hafriyatla tıkanmış bir meskende sonlanmaktadır.

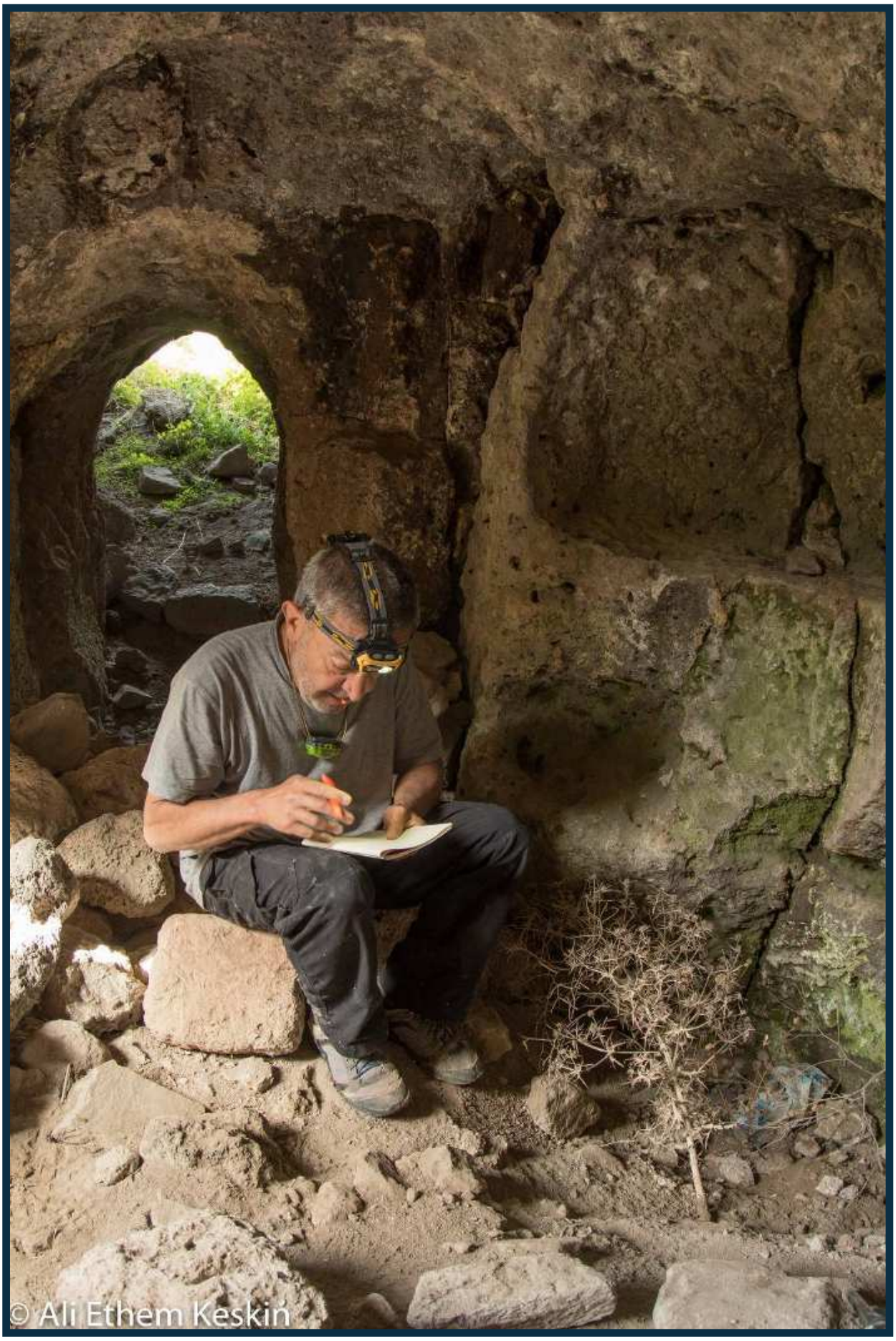

ESKI PUSATLI YERALTI ŞEHRI
Pusatlı Köyü - Tomarza - Kayseri
38°25'37.92" K, 35°44'16.65 D
Ali Yamaç (Nisan 2017)
Molozla tıkalı
Taş kapı
Molozla tıkalı
Üst odalar
Üst odalara ulaşan baca
Taş kapılar
Nm
0
5
10
20M
o'mag

© Ali Ethem Keskin

© Ali Ethem Keskin

TEŞEKKÜR

• Bu projenin devam etmesini mümkün kılan desteğiyle Kayseri'nin yeraltındaki kültürel mirasına sahip çıkan Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Mustafa Çelik'e,

• Bu projeye katkıları ve bu projeden bağımsız olarak, Türkiye'nin kültürel mirasının geleceğe aktarılmasına yönelik inanılmaz çabaları dolayısıyla ÇEKÜL Vakfı Başkanı Sayın Prof. Metin Sözen'e,

• Yıllardır devam eden bu proje sırasında her çalışmamızda bizlerle birlikte olmasının dışında, her konuda yardımcı olan ve yol gösteren, sevgili dostumuz; ÇEKÜL Vakfı Kayseri Koordinatörü Sayın Prof. Osman Özsoy'a,

• Projenin başından bu yana geçen sürede desteğini ve ilgisini sürekli hissettiğimiz Kayseri Büyükşehir Belediyesi Başkan Vekili Sayın Serdar Altuntuğ'a,

• Transferlerimizden konaklamamıza dek her türlü gereksinimimizi fazlası ile karşılayan Kayseri Büyükşehir Belediyesi Özel Kalem Müdürü Sayın Türker Fidancı'ya,

• Birçok çalışmamızda bizlere eşlik eden ve engin arazi bilgisiyle yeni yerler bulmamıza yardımcı olan Sayın Bilgin Yazlık'a,

yürekten teşekkürü bir borç biliriz.

Ek 1: Protokol

KAYSERİ'DE YERALTI YAPILARI ENVANTERİ HAZIRLANMASI İŞİ PROTOKOLÜ

MADDE 1- PROTOKOLÜN KONUSU

Kayseri merkezi ve ilçeleri Kayseri ili merkezi ve civar ilçeleri yüzyıllar süren kesintisiz bir iskana sahiptir. Özellikle; bölgedeki yanardağlar tarafından yüzeye püsküren ve kalınlığı yer yer 400 m'yi geçen, yumuşak ve kazılması kolay tüf kayaçlar oyularak oluşturulan yeraltı şehirleri, yerleşimler, tüneller Kayseri'nin tarihsel birikiminin en önemli unsurlarından biridir.

Hem Kayseri merkezde, hem de ilçelerde yaygın olarak rastlanan ve bazı örneklerin tarihleri yüzyıllarla ölçülen bu yeraltı yerleşimlerinin yer yer hızlı yapılaşmanın kurbanı olduğu bilinmektedir. Mülkiyetleri 2863 sayılı kanunla devlete ait olan ve aynı kanunla koruma altına alınmış olan bu yeraltı yapılarına yüzeydeki herhangi bir inşaat veya temel kazısıyla zarar verilmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bunun ilk ve en önemli adımı da tüm bu yeraltı yapılarının envanterlenerek kayıt altına alınmasıdır. Bu envanter çalışması tarihi öneme sahip söz konusu mimari yapının haritalanması ve coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla konumlandırılmasının yanı sıra yerleştiği jeolojik birimin ilgili yer bilimi disiplinleri açısından incelenmesi ve bölge tarihi ile ilişkilendirilmesini de kapsamalıdır.

Sonuç olarak; en az yerüstü kadar önemli ve değerli bir yeraltı birikimine sahip olan Kayseri'nin bu tarihsel mirasının en kısa sürede belgelenmesi, kayıtlara geçirilmesi ve tüm değerleri ile bir bütün halinde korunmaya alınması gerekmektedir.

MADDE 2- TARAFLAR

- BELEDİYE: Kayseri Büyükşehir Belediyesi
- OBRUK Mağara Araştırma Grubu
- ÇEKÜL: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

2008 yılında İstanbul'da kurulan OBRUK Mağara Araştırma Grubu, farklı kulüp ve derneklerden 30'dan fazla deneyimli üyeye sahiptir. Bu üyelerin yanı sıra, yürütülen proje kapsamında çeşitli disiplinlerde faaliyet gösteren birçok akademisyenden de teknik destek almaktadır. Grup daha önce Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile işbirliği içinde Küre Dağları Milli Parkı Mağaraları ve Kahramanmaraş Kuzeyi Mağaraları envanterlerini tamamlamıştır. Yeraltı yapılarının araştırılması ve haritalanması konusunda Türkiye'nin en tecrübeli mağaracılarını bünyesinde barındıran grup üyeleri 2009 yılında, proje yürütücüsü Dr. Çiğdem Aygün nezaretinde Ayasofya ve Topkapı Sarayı yeraltı yapıları araştırma projesini gerçekleştirmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı ile birlikte yürütülen Gaziantep Yeraltı Yapıları Envanterleme Projesi ise geçen yıl tamamlanmıştır. Bu çalışmalar dışında; Nevşehir Müze Müdürlüğü nezaretinde sürdürülen Derinkuyu, Mazı, Tatlarin ve Aksaray Müze Müdürlüğü nezaretinde sürdürülen Saratlı – Aziz Mercurius yeraltı şehirleri haritalama çalışmaları da ekibin yürüttüğü diğer çalışmalardan bazılarıdır. OBRUK Mağara Araştırma Grubu Türkiye'nin mağaracılık alanında tek süreli yayınını da yapmaktadır. Geçen yıllar içinde National Geographic ve Atlas dergilerinde yayımlanan 11 makaleye ek olarak yurtdışı kongrelerde 8 tebliğ verilmiş ve yabancı hakemli dergilerde 6 bilimsel makale yayımlanmıştır.

MADDE 3- PROTOKOLÜN AMACI

Bu projenin amacı, Kayseri ili sınırları içinde bulunan ve farklı sebepler yüzünden her geçen gün biraz daha tahrip olan ve bazıları tümüyle yok olma riski taşıyan yeraltı yapılarının; görsel materyal ve coğrafi bilgi sistemi araçları ile belgelenmesi, uygun teknik ekipmanlar kullanılarak haritalanması, yapıyı barındıran jeolojik birimin ilgili yer bilimi disiplinleri açısından incelenmesi, tarihsel süreçte yüklendiği işlevler hakkında varsa mevcut bilgilerin derlenmesi ve bütün bu çalışmalar ışığında toplanan verilerin uygun bir formata getirilerek envanterlerinin yapılmasıdır.

Bu çalışma; hem bazılarının tarihi yüzyıllarla ölçülen bu tarihsel mirasın korunmasını sağlayacak, hem de bu yapıların gelecekte mümkün olabilecek kullanım alanlarının projelendirilmesi için bir ilk adım olacaktır.

MADDE 4- YÖNTEM

- Yapılması planlanan çalışma temel olarak Kayseri'de mevcut yeraltı yapılarının (mağara, yeraltı şehri, barınak, yerleşim, tünel, vs.) tespit edilmesi, ölçülmesi ve haritalanmasından ibarettir.
- Bu çalışma sırasında başlangıç olarak Kayseri şehri alınacak, şehir merkezindeki çalışmaların tamamlanmasının ardından çalışmalar ilçelere yönlendirilecektir.
- Çalışmada ağırlık verilecek noktalar Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Müzesi yetkilileri ve ÇEKÜL Vakfı'nın önerileriyle oluşturulacaktır.
- İlk aşamada, hakkında bilgi sahibi olunan tüm yeraltı yapıları bölge haritası üzerine işaretlenecek, ardından şehir merkezinden başlayarak tüm bölgede yeraltı yapıları araştırmasına geçilecektir.
- Bu, ikinci aşamada, varlığının bilgisine sahip olunan tüm yapılar tespit edilip ölçülecek ve ana plana işlenecektir. Tünel, yeraltı şehri gibi arkeolojik ve mimari öneme sahip yapılar ise; mimari ölçümler dışında, eğim ve yönleri de ölçülerek araştırılacak, yüzeye bağlantılı oldukları noktalar referans alınarak mümkün olduğunca doğru bir şekilde bölge yüzey haritasına işlenecektir.
- Bu çalışma sırasında; her yeraltı yapısı ayrı bir föy halinde envanterlenecek, yapının planı, çizimi, özellikleri ve fotoğrafları bu şekilde; ayrı fişler halinde kayda alınacaktır.

MADDE 5- ÇALIŞMA EKİBİ

Proje, OBRUK Mağara Araştırma Grubu'na üye mağaracılar ve OBRUK Mağara Araştırma Grubu'nun bilimsel gözlem ve olası teknik incelemeleri kapsayan tamamlayıcı faaliyetleri gerçekleştirmek üzere anlaştığı ve taraflar tarafından onaylanan iştirakçiler tarafından yürütülecektir.

Yeraltı ölçüm çalışmalarında 3, azami 4 kişilik ekipler halinde çalışılması ideal olduğu için, bu projede görev alacak ekip çoğunlukla gün başına 4-6 kişi civarında olacaktır. Ölçüm ve haritalama çalışmaları yanı sıra gerçekleştirilecek bir başka çalışma daha mevcut ise ekip azami 6-8 kişi olacaktır.

MADDE 6- SÜRE

Elimizde Kayseri yeraltı yapılarına ait herhangi kapsamlı bir veri olmaması ve bölgede daha önce tespit edilmiş bazı yeraltı yapılarının büyüklüğü göz önüne alındığında bahsi geçen projenin yaklaşık üç yıl ve toplam 1400 adam/gün sürebileceği öngörülmektedir.

MADDE 7- TARAFLARIN SORUMLULUKLARI

- Belediye'nin Yükümlüklükleri;
  - A. Çalışmanın idaresinin sağlanması,
  - B. Bir kısmı özel mülkiyette, diğer bir kısmı ise kamu alanlarında yer alan tüm yeraltı yapıların araştırılması için gerekli izinlerin sözlü ve/veya yazılı olarak alınması,
  - C. İşin yapılabilmesi için çalışma ekibinin ihtiyaç duyacağı; ulaşım, konaklama, iaşe giderlerinin karşılanması.

- OBRUK'un Yükümlülükleri;

  - A. Kayseri ili sınırları içinde mevcut yeraltı yapılarının (mağara, yeraltı şehri, barınak, yerleşim, tünel, vs.) tespit edilmesi, ölçülmesi, haritalanması ve envanterlerinin yapılması,
  - B. Araştırma sırasında çalışılacak yeraltı yapılarında rastlanabilecek hiçbir tarihi buluntuya dokunulmadan korunması,
  - C. Mimari yapıların yanı sıra tüm buluntuların fotoğraflarla belgelenmesi,
  - D. Tarihsel öneme sahip herhangi bir buluntu ile karşılaşılması durumunda yetkililere bildirilmesi,
  - E. Çalışmaya katılan ekibin, iş güvenliğinin sağlanarak olası kazalara yönelik önlemlerin alınması,

- ÇEKÜL'ün Yükümlülükleri;
  - A. Çalışmanın koordinasyonu ve sekretarya görevleri ÇEKÜL Vakfı Kayseri Temsilciliği tarafından yürütülecektir.

MADDE 8- DİĞER HÜKÜMLER

A. Çalışma esnasında meydana gelebilecek can ve mal kayıplarından Belediye ve ÇEKÜL sorumlu tutulamaz.

B. Çalışma arşivleri ve çıktıları Belediye'ye ait olup, Belediye'den izin almaksızın kullanılamaz ve yayınlanamaz.

MADDE 9-YÜRÜTME/YÜRÜRLÜK

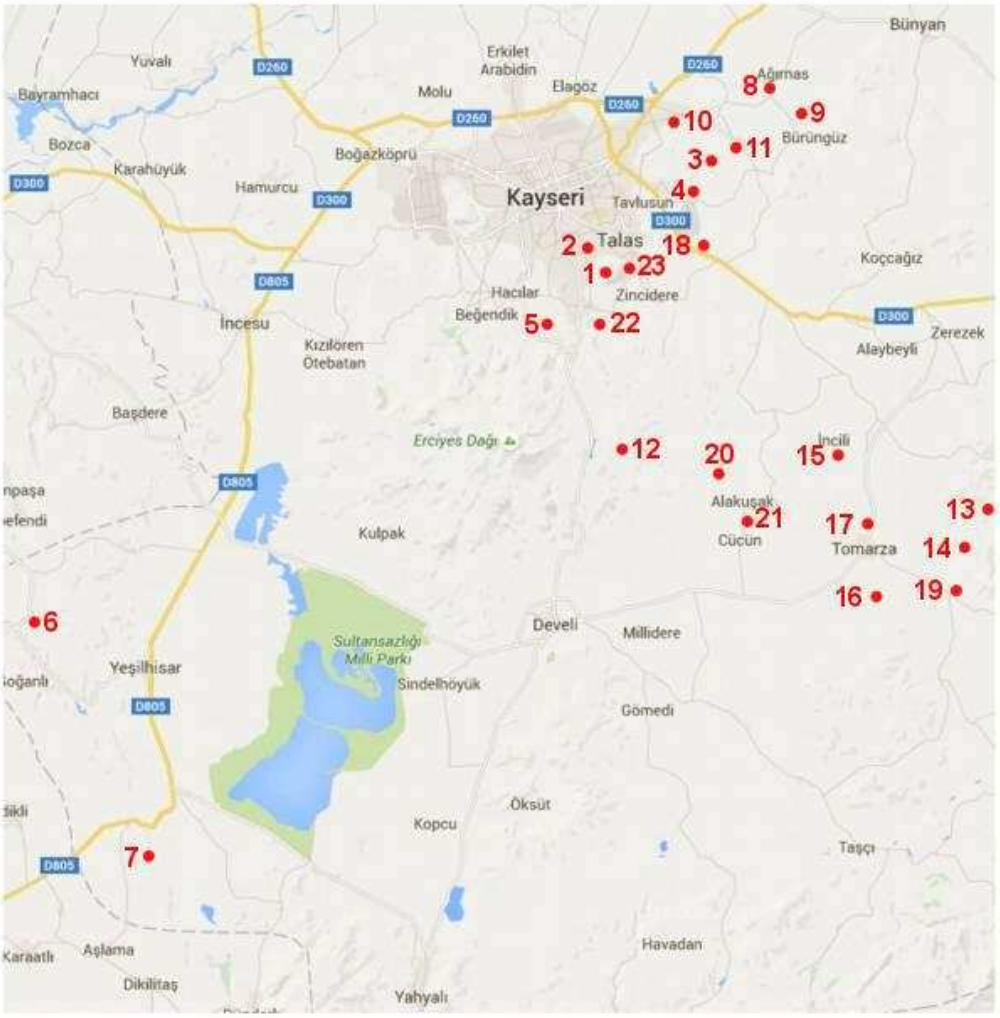
A. İşbu protokol imzalandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

B. Protokolden doğan ihtilaflar iyi niyet çerçevesinde taraflar arasında çözüme kavuşturulmaya çalışılır. Bu mümkün olmadığı takdirde Kayseri Mahkemeleri yetkilidir.

C. Dokuz (9) maddeden oluşan bu protokol ilgili taraflarca 3 nüsha olarak **..../...../2017** tarihinde imzalanmıştır.

Av. Hüseyin BEYHAN	**Prof.Dr. Metin SÖZEN**	**Ali M. YAMAÇ**
Başkan a.	**ÇEKÜL Vakfı**	**OBRUK**
Genel Sekreter		

Ek 2: Nisan 2017 itibarıyla "Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri Projesi" nde araştırılan tüm yeraltı yapıları ve yeraltı şehirleri

1. Ali Dağı Yeraltı Şehri
2. Ali Saip Paşa Yeraltı Şehri
3. Gesi / Değirmendere Vadisi kaya yerleşimleri, Çatalin ve Penzikli yeraltı şehirleri
4. Belağası kaya yerleşimi, No 1 ve No 2 yeraltı şehirleri, Ötedere Vadisi No 1 ve No 2 yeraltı şehirleri
5. Kırlangıç Vadisi Yeraltı Şehri
6. Güzelöz Yeraltı Şehri
7. Doğanlı Yeraltı Şehri
8. Ağırnas, Mimar Sinan ve Mustafa Bozdemir yeraltı şehirleri, Akbin Vadisi kaya yerleşimleri
9. Subaşı Yeraltı Şehri
10. Demokrasi kaya yerleşimleri
11. Talasıra Yeraltı Şehri
12. Danalık Yeraltı Şehri
13. Dadaloğlu kaya yerleşimleri
14. Emiruşağı Yeraltı Şehri
15. İncili Yeraltı Şehri
16. Sümengen Yeraltı Şehri
17. Kirkor Mevkii Yeraltı Şehri
18. Kuruköprü Yeraltı Şehri
19. Fatinler Yeraltı Şehri
20. Kuşcağız Yeraltı Şehri
21. Kömür Yeraltı Şehri
22. Gülistan Yeraltı Şehri
23. Harman Yeri Yeraltı Şehri

Mayıs 2017 itibarıyla "Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri Projesi" nde araştırılan tüm yeraltı yapıları ve yeraltı şehirleri:

Ali Dağı Yeraltı Şehri
Ali Saip Paşa Yeraltı Şehri
Gesi/Değirmendere Vadisi Kaya Yerleşimleri
Çatalin Yeraltı Şehri
Penzikli Yeraltı Şehri
Kırlangıç Vadisi Yeraltı Şehri
Ötedere Vadisi Yeraltı Şehri No 1
Ötedere Vadisi Yeraltı Şehri No 2
Ötedere Vadisi Su Yapıları
Belağası Kaya Yerleşimi
Belağası Yeraltı Şehri No 1
Belağası Yeraltı Şehri No 2
Doğanlı (Kırkmerdiven) Yeraltı Şehri
Güzelöz Yeraltı Şehri
Mimar Sinan Yeraltı Şehri
Ağırnas Yeraltı Şehri
Mustafa Bozdemir Yeraltı Şehri
Akbin Vadisi Kaya Yerleşimleri
Subaşı Yeraltı Şehri
Demokrasi Vadisi Kaya Yerleşimleri
Talasıra Yeraltı Şehri
Danalık Yeraltı Şehri
Emiruşağı Yeraltı Şehri
Fatinler İni Yeraltı Şehri
İncili Yeraltı Şehri
Kuruköprü Yeraltı Yapısı
Sümengen Yeraltı Şehri
Kirkor Mevkii Yeraltı Şehri
Kuşcağız Yeraltı Şehri
Harman Yeraltı Şehri
Gülistan Yeraltı Şehri
Kömür Yeraltı Şehri
Eski Pusatlı Yeraltı Şehri

Ek 3: OBRUK Mağara Araştırma Grubu Kayseri Çalışmaları:

27-29 Aralık 2013	1. Araştırma
25-28 Ocak 2014	2. Araştırma
27 Şubat-2 Mart 2014	3. Araştırma
3-6 Nisan 2014	4. Araştırma
15-19 Mayıs 2014	5. Araştırma
12-15 Haziran 2014	6. Araştırma
24-27 Ekim 2014	7. Araştırma
7-9 Kasım 2014	8. Araştırma
4-7 Nisan 2015	9. Araştırma
3-6 Temmuz 2015	10. Araştırma
5-8 Aralık 2015	11. Araştırma
1-4 Nisan 2016	12. Araştırma
8-12 Ekim 2016	13. Araştırma
6-10 Ocak 2017	14. Araştırma
15-19 Şubat 2017	15. Araştırma
13-16 Nisan 2017	16. Araştırma

Ek 4: OPERA IPOGEA Dergisi'nin 2/2016 numaralı sayısında yayımlanan makalemiz

Doğanli underground shelter (Capadocia – Turkey)

Ali Yamaç[1], Ezgi Tok[1,2]

Abstract

Today, the region known with its ancient name as "Cappadocia" includes the Turkish provinces of Nevsehir, Aksaray and Kayseri. In this region, different underground structures such as houses, barns and churches were excavated by the locals for centuries in the tuffaceous rocks spewed out of volcanoes active in the late Pliocene and Pleistocene period. However, the most interesting of these structures, without a doubt, are the underground shelters. These structures, carved for defensive purposes probably between 7th and 12th centuries, are found in almost every part of Cappadocia. Thus far, only a small part of those hypogea have been surveyed. This article describes surveys and explorations conducted by OBRUK Cave Research Group on Doğanli (Forty Steps) Underground Shelter located at a fairly remote place in the south of Kayseri, the capital of ancient Cappadocia.

KEY WORDS: *Cappadocia, Kayseri, Doğanli, underground shelter*

Riassunto

RIFUGI SOTTERRANEI DI DOĞANLI (CAPADOCIA – TURCHIA)

Oggi, la regione conosciuta con il nome antico di "Cappadocia" comprende le province turche di Nevsehir, Aksaray e Kayseri. In questa regione diverse strutture sotterranee, come case, stalle e chiese sono state scavati dalla popolazione locale per secoli nelle rocce tufacee prodotte dai vulcani attivi nel tardo Pliocene e nel Pleistocene. Tuttavia, le più interessante tra queste strutture, senza dubbio, sono i rifugi sotterranei. Queste opere, scavate a scopo difensivo, probabilmente tra VII e XII secolo, si trovano in quasi ogni parte della Cappadocia. Finora, solo una piccola parte di questi ipogei è stata rilevata e documentata scientificamente. Questo articolo descrive le indagini e le esplorazioni condotte dall'OBRUK Cave Research Group nel rifugio sotterraneo di Doğanli ("quaranta passi") situato in un luogo abbastanza remoto nel sud della provincia di Kayseri, la capitale dell'antica Cappadocia.

PAROLE CHIAVE: *Cappadocia, Kayseri, Doğanli, rifugio sotterraneo*

INTRODUCTION

Doğanli Village is located at 90 km south of Kayseri (Caesarea) on the border of Nigde province (Fig. 1). Even though this region is a part of the ancient Cappadocia, this village is distant from all large and significant settlements (Fig. 2). Gergeme was the earlier name of this village, which is still referred to as by the locals (HILD, 1977; HILD & RESTLE, 1981).

The area lies in Mid Anatolian Volcanic Province and it's one of the most important volcanic areas of Turkey. Volcanic activity around this area continued during the Middle Miocene period, 16-11.6 million years ago and developed the post-clash regimes after the Upper Miocene period. Some volcanoes of the area were only small vents, but a total number of 68 volcanoes around Kayseri had been active until Pliocene-Pleistocene times. That eruption phase piled up more than 100 m of thick volcanic rock all around the region (LEPETIT et al, 2014). In antique Caesarea, this soft rock was dug by the local people; houses, churches and underground settlements were built into those rocks and a troglodyte civilization had been established. Similar to the majority of other settlements of Cappadocia, also in the rock cliffs of Doğanli Village there are many cave dwellings and rock-cut graves. Since no archeological

[1] OBRUK Cave Research Group,
[2] ITU, Istanbul Technical University, EURASIA Institute of Earth Sciences
Autore di Riferimento: Ali Yamaç - Acikhava Apt. 16/7, Nisantasi, Istanbul, Turkey - ayamac@gmail.com

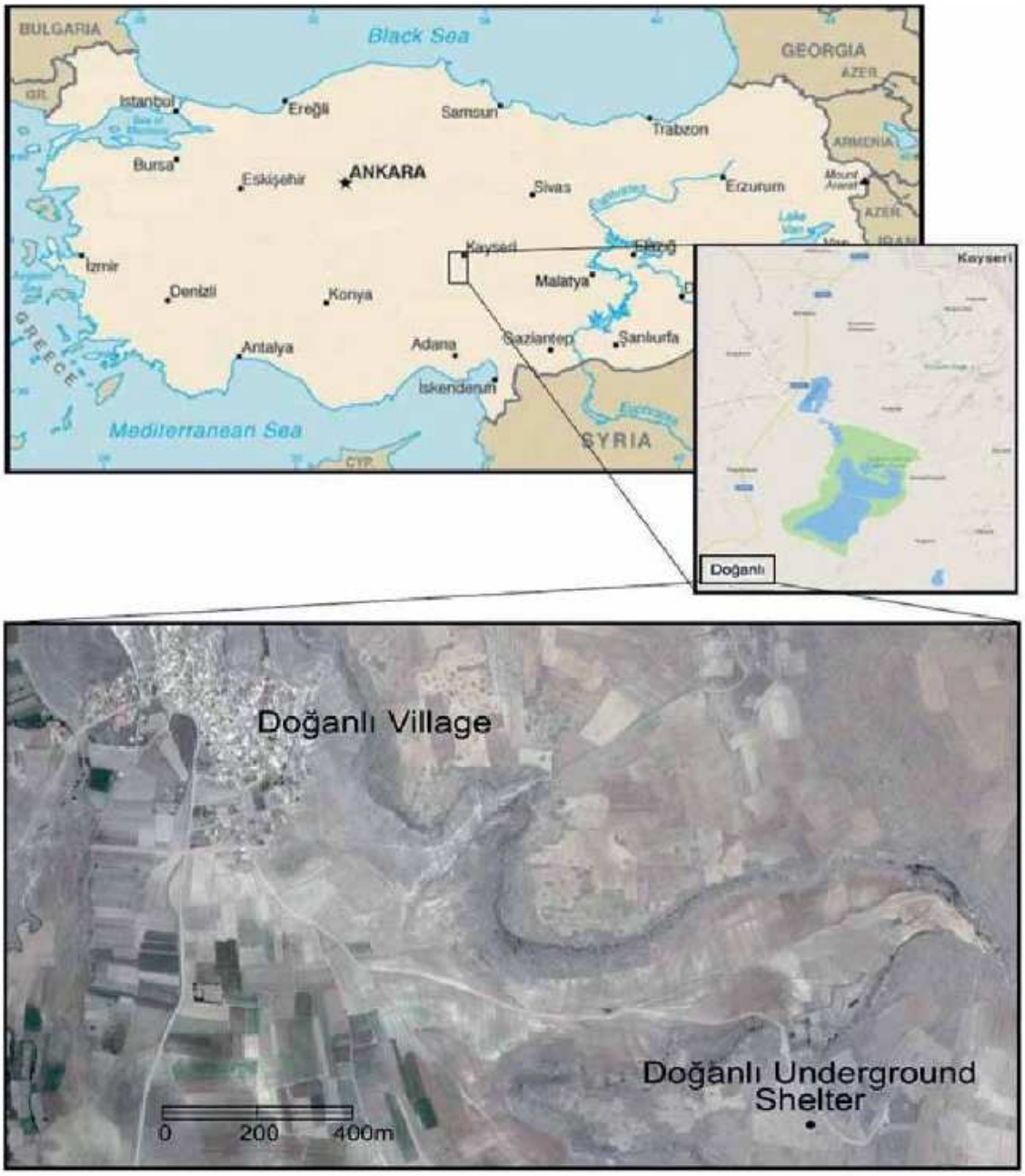

Fig. 1 - Location map showing Doğanlı Village and Doğanlı Underground Shelter (Google Maps and Google Earth).
Fig. 1 Mappa che mostra il posizionamento del villagio di Doğanlı e il rifugio sotterraneo di Doğanlı (Google Maps e Google Earth).

research has been conducted in the region, we do not have detailed knowledge about the construction dates or usages of these structures.

Almost all underground defense structures in Anatolia are very unique to ancient Cappadocia region. These defensive settlements dug into soft tuff rocks has long tunnels and living areas protected by millstone doors to defend the local people in case of an attack. Approximately 180 underground settlements and shelters have been found in Anatolia so far, and 90% of which are in Cappadocia. Unfortunately, the majority of these underground sites have not been explored and mapped; academic articles about these structures are very limited and only a few inventories had been made (YORÜKOĞLU et al, 1988; AYHAN, 2004; BIXIO et al, 2012).

Believed to be carved by local Christian communities between 7th and 11th centuries with defensive pur-

Fig. 2 - Doğanlı Village (photo O. Demir).
Fig. 2 - Villagio di Doğanlı (foto O. Demir).

poses against attacks from Arab invasions and local raids, these structures have a unique and special architecture. Tunnels and, with their varying diameters and thicknesses differ, millstone doors that used for blocking these tunnels and protecting the rooms behind them, are unvarying specifications of these underground defense structures (BIXIO & CASTELLANI, 2002). Even though some structures like Derinkuyu are quite large in size to earn the name "yeraltı şehri" i.e. "underground City", some defensive structures in smaller villages consist of only a few rooms and are rather named as "underground redoubts" or "underground shelters" (BIXIO & CASTELLANI 1995; BIXIO & CASTELLANI 1996), like Golgoli (YAMAC & GILLI, 2016). They are either dug exactly underneath or at a close proximity to a settlement and host rooms for those families who took shelter in them as well as large chambers available only in very few underground cities. Large underground cavities need to be dug with columns supporting the ceiling. Both due to the difficulty of such a work as well as the risk of collapsing and unnecessity of large spaces in a defensive structure, large underground chambers in Cappadocia are very few (BIXIO et al, 2012).

When all these architectural specifications are taken in consideration, located at 2 km east of Doğanlı Village, on a plateau called Arapsin Hill, the structure known as Doğanlı (or Forty Steps) Underground Shelter is probably one of the most unusual and interesting structures of all Cappadocia.

DOĞANLI (FORTY STEPS) UNDERGROUND SHELTER

Mentioned previously in different sources (YORUKOGLU et al, 1988; GULYAZ & YENIPINAR, 2003; BIXIO et al, 2012), the structure has been examined in detail, surveyed and mapped by us for the first time (Fig. 3). One of the first and the most important characteristics and architectural specifications of Doğanlı (Forty Steps) Underground Shelter that distinguishes this settlement from all other aforementioned defensive structures is the fact that it was located 2 km away from today's settlement and situated on an empty plateau. Judging by the ancient cave dwellings in its vicinity, it is evident that Doğanlı Village was an old settlement. If that was the case, it must have been quite difficult to seek shelter in a defensive structure 2 km away from this settlement during a raid. The only reasonable explanation of the curious location of Doğanlı Underground Shelter is perhaps the plateau on which it was situated. There had been an old settlement with no remains left today. This, however, is a question which can only be answered by conducting a comprehensive area survey and an archaeological research.

Another architectural oddity of Doğanlı Underground Shelter is its main chamber. Named as "Forty Steps" by the local people due to its stairs located at the main entrance carved from rocks with a slope of 38° (Fig. 4), the main chamber of this underground structure reached after those steps is very impressive. Supported by 15 columns, this chamber with its 500 m² floor area is far larger than any other similar underground chambers (Fig's. 5, 6). For example, larg-

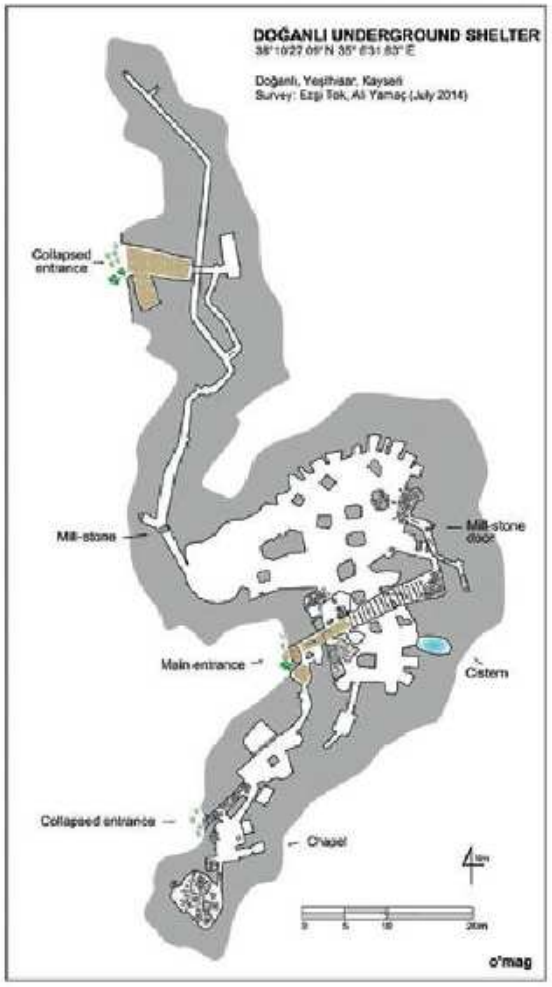

Fig. 3 - Plan of Doğanlı Underground Shelter (drawing by E. Tok and A. Yamac).
Fig. 3 - Pianta del rifugio sotterraneo di Doğanlı (disegno di E. Tok e A. Yamac)

Fig. 4 - Main entrance of Doğanlı Underground Shelter; the local name of the structure "Forty Steps" derived from those stairs (photo A.Yamac).
Fig. 4 - Ingresso principale del rifugio sotterraneo di Doğanlı; il nome locale della struttura "quaranta passi" è derivato dai gradini visibili in foto (foto A.Yamac).

Fig. 5 - Main Chamber of Doğanlı Underground Shelter (photo A.E. Keskin).
Fig. 5 - Camera principale del rifugio sotterraneo di Doğanlı (foto A.E. Keskin).

est two underground chambers thought to be used as churches in Cappadocia; Kemer Oren is 400 m² and Church of Derinkuyu is 300 m². While their purposes of construction still remain disputed, the two main chambers of Tatlarin Underground Shelter is approximately 140 m² each, as inferable from the plan (Bixio et al, 2012).

Fig. 6 - Main Chamber; cistern is in the center of photo and, to the right two of the many small 'sections' are visible (photo A.E. Keskin).
Fig. 6 - Camera principale; la cisterna si trova nel centro della foto e, a destra, due delle molte piccole 'sezioni' (foto A.E. Keskin).

In addition to its large size, some of the architectural details of this chamber are also quite interesting. There are 14 different sections carved from rocks on the north and the east walls of the chamber. The reason why we call these structures 'sections' rather than 'rooms' is the fact that they appear to be divisions separated by thin walls. During our studies, the perfectly clean water found in 2 m depth with 3x2 m dimensions on the east wall of the chamber is perhaps the proof of the architectural superiority of this centuries-old structure (Fig. 7).
Whether its main settlement is the current Doğanlı Village or another untraceable village today, it still remains a mystery why it was considered necessary to have a 500 m² big chamber supported by 15 columns in an underground structure carved for defense purposes in such a remote area far away from all of the major settlements.
From the two tunnels situated in two different directions of this chamber, the one continued towards the east is blocked by debris after a short distance. The north tunnel, on the other hand, continues for a total of 74 m and is blocked after narrowing down. Another sub-branch of this northern tunnel reaches to the upper level and alongside a fairly large room, connects to the surface. All tunnel connections reaching to the surface are protected by millstone doors (Fig. 8). Despite the fact that some of those millstone doors no longer exist, the operation rooms and door slots on the walls of the tunnels are the proof of their existence.
The third branch which reaches to the surface, is the continuation of the tunnel that turns to the south at the beginning of the stairs on the main entrance. In this tunnel; there are four carved rooms in fairly large sizes, different than the ones found on the walls of the chamber. The surface connection of this branch is from the collapsed ceiling of one of the small rooms. (Fig. 9). Despite the observations showing that there used to be another door in the last room, it was not possible to conduct any research due to collapsing. To the

Fig. 7 - Cistern in the Main Chamber (photo A.E. Keskin).
Fig. 7 - Cisterna nella camera principale (foto A.E. Keskin).

Fig. 8 - A mill-stone door at the northern passage (photo H. Elmaagac).
Fig. 8 - Una porta-macina in pietra al passaggio nord (foto H. Elmaagac).

Fig. 9 - Southern collapsed entrance of Doganli Underground Shelter (photo A.Yamac).
Fig. 9 - Ingresso meridionale crollato del rifugio sotterraneo di Doğanlı (foto A.Yamac).

east of this last room there is a very small chapel with 3x2 m dimensions. With the high probability of never been reused since it was built, there are many architecturally and archaeologically unanswered questions in this amazing underground Shelter. In our opinion, with all these questions which cannot not be answered without an excavation and cleaning, mysteries are doomed to remain unsolved in this remote settlement.

Conclusion

According to the protocol signed three years ago with Kayseri Municipality and CEKUL Foundation, we continue our underground structures and cave dwellings explorations and surveys in this province as OBRUK Cave Research Group. During these studies, majority of which remain unknown, 26 underground cities and shelters and four different cave settlements were explored and surveyed. Two of them were also published at Opera Ipogea (Yamac & Tok, 2015a; Yamac & Tok, 2015b). The results of our studies were published as two separate preliminary reports. Our explorations in Kayseri will continue in 38 different, predetermined spots.

On the other hand; like innumerable other sites located in the depths of Anatolia's solitude, this thousand years old underground shelters and cave dwellings are not immune to destruction of time and the illegal diggers due of their unprotected, abandoned status. The question of how all these underground shelters and cave dwellings that we find one or more in every research can be saved and carried to the future continues to be an issue preoccupying and disturbing us.

Acknowledgements

As the members of OBRUK Cave Research Group, we express our gratitude to Prof. Osman Ozsoy, Kayseri Coordinator of CEKUL Foundation. This project and research could not be realized without his dedicated attitude and extraordinary efforts.

References

AYHAN A., 2004, Geological and Morphological Investigations of the Underground Cities of Cappadocia Using GIS. PhD Thesis (unpublished), ODTU, Ankara.

Brxio R. (ed.), 2012, Cappadocia: Schede dei siti sotterranei/ Records of underground sites, Archaeopress publisher of British Archaeological Report (BAR), International Series 2413, Oxford.

Brxio R., CASTELLANI V., 1995, Tipologia delle strutture sotterranee della Cappadocia, in Le città sotterranee della Cappadocia, Erga, Genova, pp. 106-120.

Brxio R., CASTELLANI V., 1996, New typologies in Cappadocian undergrounds: the redoubts and the hydric installations, proceedings 17th International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry, Turkish Ministry of Culture, Ankara, pp. 271-287.

Brxio R., CASTELLANI V., 2002, Dispositivi di difesa nei sotterranei cappadoci, in Cappadocia, le città sotterranee, pp.265/278, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Roma.

GULYAZ, M. E., YENIPINAR, H., 2003, Rock Settlements and Underground Cities of Cappadocia, Nevşehir.

HILD F., RESTLE M., 1981, Kappadokien, Tabula Imperii Byzantini, band 2, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien. p.183.

HILD F., 1977, Das byzantinische Strassensystem in Kappadokien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien. p.101

LEPETIT P. et al, 2014, 40Ar/39Ar dating of ignimbrites and plinian air-fall layers from Cappadocia, Central Turkey: Implications to chronostratigraphic and Eastern Mediterranean palaeoenvironmental record, Chemie der Erde no.74, pp. 471–488.

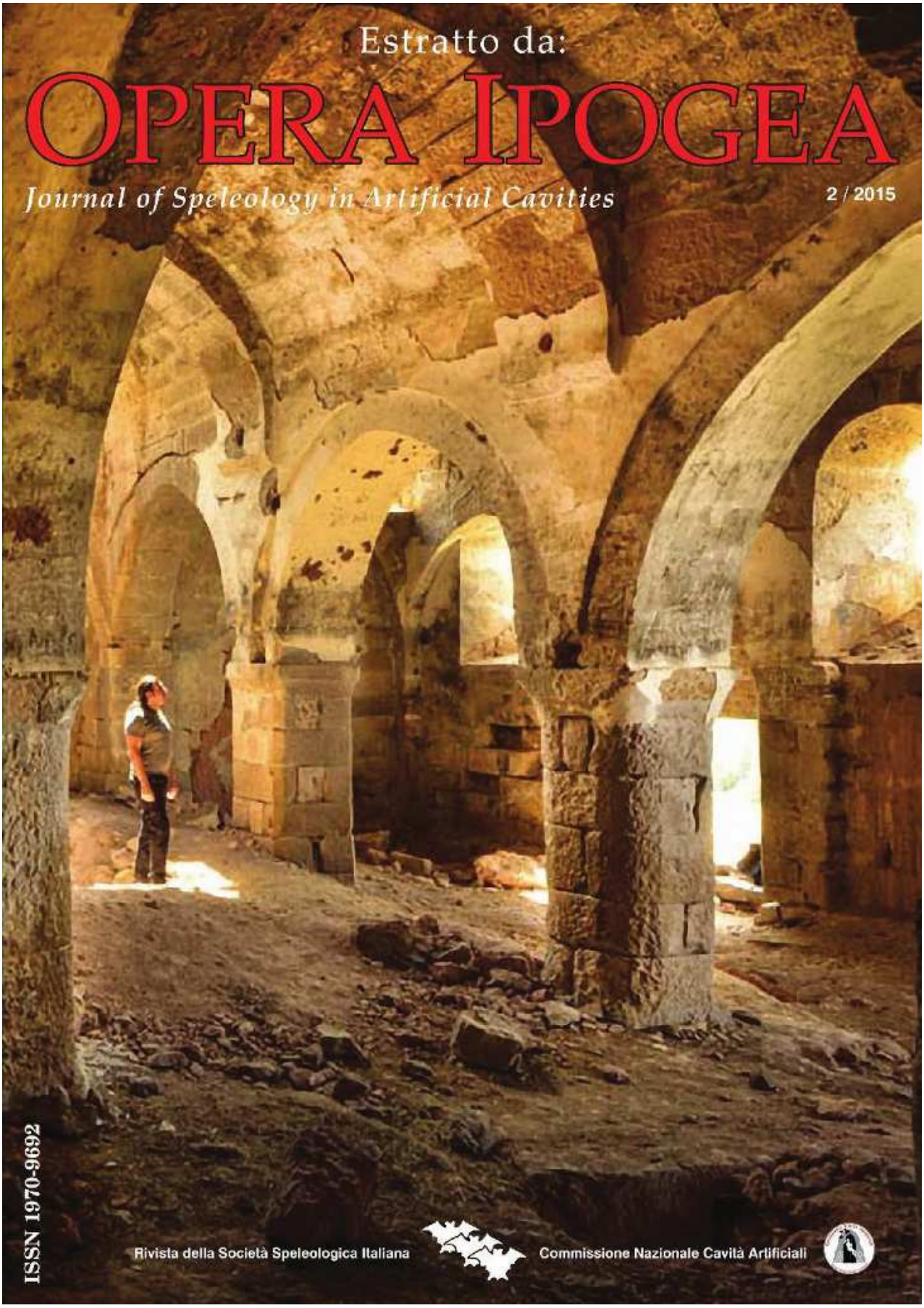
YAMAC A., GILLI E., 2016, Underground shelters of Golgoli (Cappadocia - Turkey), Opera Ipogea 1 – 2016, pp. 33-40.

YAMAC A., TOK E., 2015 a, An Architect's underground Shelter, Opera Ipogea 1 – 2015, pp. 37-46.

YAMAC A., TOK E., 2015 b, Cave dwellings and underground cities of Belagasi village and Otedere Valley (Kayseri – Turkey), Opera Ipogea 2 – 2015, pp. 41-50.

YORUKOGLU, O. et al., 1988, Les sites souterrains de Cappadoce, Aşık Ofset, Ankara.

Ek 5: OPERA IPOGEA Dergisi'nin 2/2015 numaralı sayısında yayımlanan makalemiz

Cave dwellings and underground cities of Belagasi village and Otedere valley (Kayseri - Turkey)

Ali Yamaç[1], Ezgi Tok[1,2]

Abstract

Although the region known as "Cappadocia" is located in the Nevşehir-Ürgüp-Göreme triangle of Anatolia (Turkey), the capital of that region in ancient times was the antique Caesarea city which is known as Kayseri today. As the same in Nevşehir-Ürgüp-Göreme triangle, in antique Caesarea the volcanic tuff which was piled up by the active volcanoes around was dug by the local people. Houses, churches, protective underground settlements were built into those rocks and a troglodyte civilization had been established.
Different from the known touristic places of Cappadocia, the rock dwellings and underground settlements of Kayseri region have not been investigated. Nevertheless, underground structures of that region have such an architectural quality to compete with the dwellings in other parts of Cappadocia. After the 3rd century Kayseri was the cradle of Christianity in Anatolia and there are several underground cities around this city carved in order to protect Christians from the invasions and raids beginning from the 7th century.
We find new and unexplored underground cities on every spot around Kayseri. Apart from several rock settlements, several underground cities on the walls of deep valleys around the city, which were unknown and not recorded before, had been explored and surveyed. Those underground cities are rather different than the ones around the touristic Cappadocia. Apart from the architectural differences, at least some of them were not used again after the first construction period, whilst in other cases even the excavation of the underground city is uncompleted. When appreciated in this context, the underground cities of Kayseri have features to shed light on the beginning of this type of architecture, which is different from Goreme, where most examples were continuously enlarged and new passages added during the history.
In this article, Belagasi cave dwellings of Kayseri and four different underground cities in the area will be explained in detail.

KEY WORDS: *Kayseri, cave dwelling, underground city.*

Riassunto

INSEDIAMENTI RUPESTRI E CITTÀ SOTTERRANEE DEL VILLAGGIO DI BELAGASI E DELLA VALLE DELL'OTEDERE (KAYSERI - TURCHIA)

Sebbene la regione conosciuta come "Cappadocia" sia localizzata nel triangolo compreso tra le regioni di Nevşehir, Ürgüp e Göreme nell'Anatolia centrale, la capitale di questo territorio, nei tempi antichi, era Cesarea, conosciuta oggi come Kayseri.
In maniera simile a quanto accaduto per le altre città della regione, i tufi vulcanici che ne caratterizzano la geologia sono stati scavati dalle popolazioni locali allo scopo di ricavarne singole abitazioni, chiese e città sotterranee, generando numerosi emblematici esempi di insediamenti sotterranei e rupestri.
Contrariamente a quanto accaduto per le altre province, studiate abbondantemente, e diventate nel corso del tempo importanti luoghi turistici, gli insediamenti sotterranei di Kayseri meritano ulteriori approfondimenti scientifici per la loro ricchezza e per le qualità architettoniche che le caratterizzano.
Nei dintorni della città, che è stata la culla della Cristianità in Anatolia a partire dal III secolo, sopravvivono diversi esempi di realtà urbane ed insediamenti rupestri, dal VII secolo in poi, realizzati con lo scopo di proteggere le comunità dalle invasioni provenienti dalle altre parti della regione.
Nel corso delle nostre attività di ricerca siamo riusciti a scoprire e rilevare diverse città sotterranee sconosciute o studiate solo superficialmente. L'insieme di questi fenomeni urbani presenta diversi caratteri pecu-

[1] OBRUK Cave Research Group; Acikhava Apt. 16/7, Nisantasi, Istanbul, Turkey, email: ayamac@gmail.com.
[2] ITU, Istanbul Technical University, EURASIA Institute of Earth Sciences.

liari e differenze rispetto agli altri esempi presenti in Anatolia ed in particolare a Göreme. L'aspetto forse più importante riguarda i loro caratteri di originalità e la mancanza di una continuità nelle opere di scavo che caratterizza gli altri siti storici della regione.
In questo saggio, cercheremo di analizzare alcuni esempi di abitazioni e quattro esempi di città sotterranee presenti nella provincia di Belagasi con lo scopo di descriverne i caratteri architettonici e formali.

Parole chiave: Kayseri, abitazioni rupestri, città sotterranee.

Introduction

The area (fig. 1) lies in Mid Anatolian Volcanic Provence and it's one of the most important volcanic areas of Turkey. Volcanic activity around this area continued through the converging of Arabian and Eurasian plates during the Middle Miocene period, 16-11.6 million years ago and developed the post clash regimes after the Upper Miocene period. Kayseri, located 75 km east of the present Cappadocia, has also been affected by those intensive volcanic activities (Alıcı Sen et al., 2004). Some volcanoes of the area were only small vents, but a total number of 68 volcanoes around Kayseri had been active till Pliocene-Pleistocene times. That eruption phase piled up more than 100 m of thick ignimbrite and tuff around Kayseri.

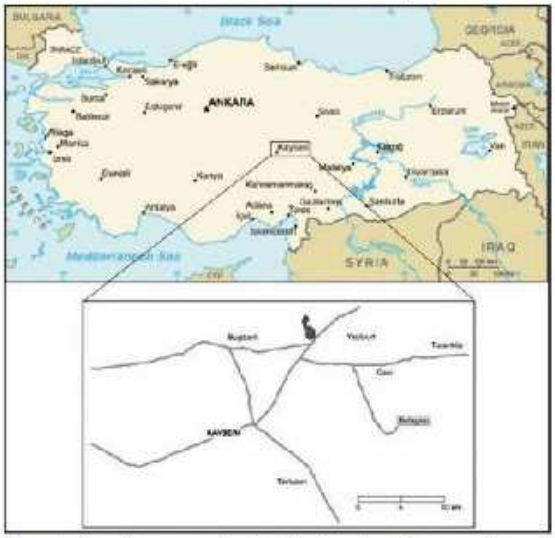

Fig. 1 - Location map showing Belagasi region near Kayseri city (A. Yamaç).
Fig. 1 - Posizione della regione di Belagasi vicino alla città di Kayseri (A. Yamaç).

In antique Caesarea this volcanic rock was dug by the local people. Houses, churches and underground shelters were built into those volcanic rocks and a troglodyte civilization had been established.
Almost all the underground shelters in Anatolia are very unique to antique Cappadocia region, which includes the provinces of Nevşehir, Aksaray and Kayseri of today. These defensive underground settlements dug into soft tuff rocks has long tunnels and living areas protected by mill stone doors to defend the local people in case of an attack. Approximately 180 underground cities and shelters have been found in Anatolia so far and 90% of them are in Cappadocia. The academic articles about these structures are very limited and only a few inventories had been done (Bixio et al., 2012; Ayhan, 2004).
In spite of conducted researches and archeological excavations, initial construction dates of these underground shelters which are commonly encountered in the region are unknown. Although there are not many historical resources regarding cave settlements in the region, it can be considered that such kind of a troglodyte mode of living exists in the territory since ancient ages. On the other hand, if we take into consideration that local people did not need any hiding place during the ages when the region was under the rule of Byzantine Empire, these underground shelters must have been dug after 7th century when Arab raids towards region started. Similarly, such kind of underground shelters were not necessary after 13th century when the region came under the rule of Seljuq. Thereby, it can be thought that these underground shelters in the region -at least the large part of them- were dug between 7th and 13th centuries.

Fig. 2 - Belagasi cave settlements from north to south (photo A. Yamaç).
Fig. 2 - Gli insediamenti rupestri di Belagasi da nord a sud (foto A. Yamaç).

Today, there is no housing other than few farmhouses in Belagasi Village of Kayseri. However, there are 28 different rock dwellings on a rocky slope in this small Armenian village where people had been living until approximately a hundred years ago (fig. 2).
Although a large majority of these dwellings are one or two roomed simple houses, there are also 2 storey and 6-7 roomed quite large cave dwellings (fig. 3).
Southern wall of "Holy Cross Church" which was constructed in 1842 had been built by carving the rocks and the northern façade of the church had been stone walled (fig. 4).
The church was exposed to devastation of time and illegal treasure hunters after 1915. Only a very small part of decoration and Armenian epigraphs within the building have reached the present day.
Two of cave dwellings existing in this village are connected to underground shelters. On the other hand, although there are no settlements in Otedere Valley extending towards south of the village but there are two more underground cities in this valley.
First establishment of both the village and all these four underground cities are uncertain.
Probably, we can think that the village is at least millennial.

Fig. 3 - Photo of a double storey, 8 rooms cave settlement at Belagasi Village (photo A. Yamaç).
Fig. 3 - Foto di un insediamento rupestre su due piani, con 8 camere, nel villaggio di Belagasi (foto A. Yamaç).

Fig. 4 - Holy Cross Church of Belagasi Village which was constructed in 1842 (photo A.E. Keskin).
Fig. 4 - Chiesa della Santa Croce nel villaggio di Belagasi costruita nel 1842 (foto A.E. Keskin).

On the other hand, it can be supposed that there may had been another settlement that used two other underground shelters in Otedere Valley extending in the south of the village and none remains of which has not reached the present day.

Belagasi Underground City No 1

The first underground city, which is located 10 m eastward of the channel bringing water to the village from the valley and, the entrance was enlarged by a large treasure hunter hollow is entered via an *in situ* mill stone door.
The tunnel, with 70-80 cm width and 90 cm height, starting from this point continues 42 m without any change. This structure, which was named as "Belagasi Underground City No 1" by us, shows a significant structural change after this long tunnel and opens out onto a quite large chamber.
After that large structure there are two other large rooms with windows viewing Otedere Valley and connected with each other by a staircase. It is strongly possible that those two chambers were the remnants of a collapse on the wall and, after having an opening to Otedere Valley they were used as settlements afterwards.
The following structure behind these rooms is highly striking: There are 24 small rooms in total concatenated in equal spaces on the right and left of a 34 m length passageway.
The tunnel situated at the end-point of the structure with 60° slope leaning towards below is engorged. There exists a small peep hole at this last part of the underground city and this point corresponds to 32 m above of cistern and water channels located in Otedere Valley, explained below.
Although any connection from below has not been detected, it is probable that this last tunnel may have been excavated in order to reach water sources from the underground city (fig. 5).

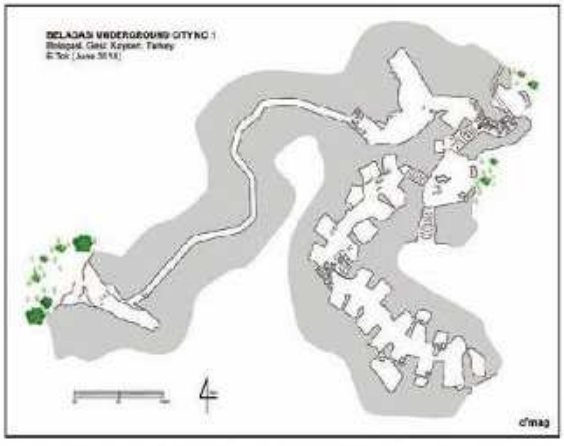

Fig. 5 - Plan of Belagasi Underground City No 1 (drawing E. Tok).
Fig. 5 - Pianta della Città Sotterranea n. 1 di Belagasi (disegno E. Tok).

Belagasi Underground City No 2

The other structure which is named as "Belagasi Underground City No 2" by us is entered through the rear wall of another cave dwelling house situated on slope 80 m southwestward of the first underground city mentioned above.

The entrance tunnel of this second underground city is after a 12x9 m house full of rubble. Although there is not a mill stone door in the tunnel today, the shaft of the door on the wall still exists. Suddenly after that short entrance tunnel, structure of that underground city became completely different from the first one. In this structure, rooms have been excavated on the right and left of the main tunnel and almost in an upside-downside manner.

There are a total of 52 rooms in "Belagasi Underground City No 2", most of them are smaller than 10 m² and that underground shelter has a maze appearance which is a real abnormal architectural phenomenon. As a contrast to its moderate dimensions, it has one of the largest number of rooms that has been encountered in an underground city in Anatolia, including the impressive Derinkuyu and Kaymakli underground cities.

Although some of the rooms can be storage areas, it is still unexplainable to have an underground city with so many rooms in a village which has only 28 cave houses and also having another underground shelter within the same area. Just like Belagasi Underground City No 1, which reaches to Otedere Valley, this second shelter also has an opening to the same valley by a collapsed wall (figs. 6, 7, 8, 9 and 10).

Fig. 7 - First section of the main gallery of Belagasi Underground City No 2 (photo A.E. Keskin).
Fig. 7 - Prima sezione della galleria principale della Città Sotterranea n. 2 di Belagasi (foto A.E. Keskin).

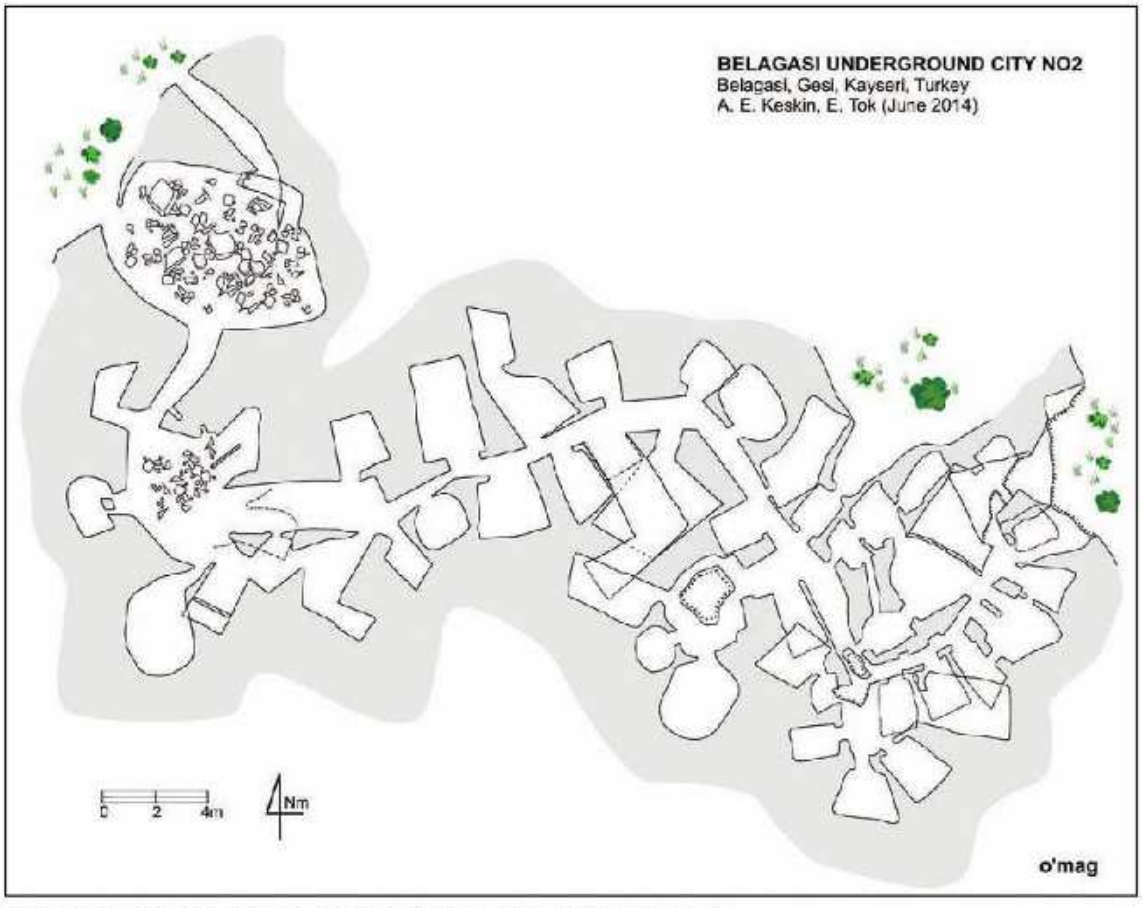

Fig. 6 - Plan of Belagasi Underground City No 2 (drawing A.E. Keskin and E. Tok).
Fig. 6 - Pianta della Città Sotterranea n. 2 di Belagasi (disegno A.E. Keskin e E. Tok).

Fig. 8 - Every part of Belagasi Underground City No 2 is full of small rooms (photo A.E. Keskin).
Fig. 8 - Ogni settore della Città Sotterranea n. 2 di Belagasi è piena di piccole stanze (foto A.E. Keskin).

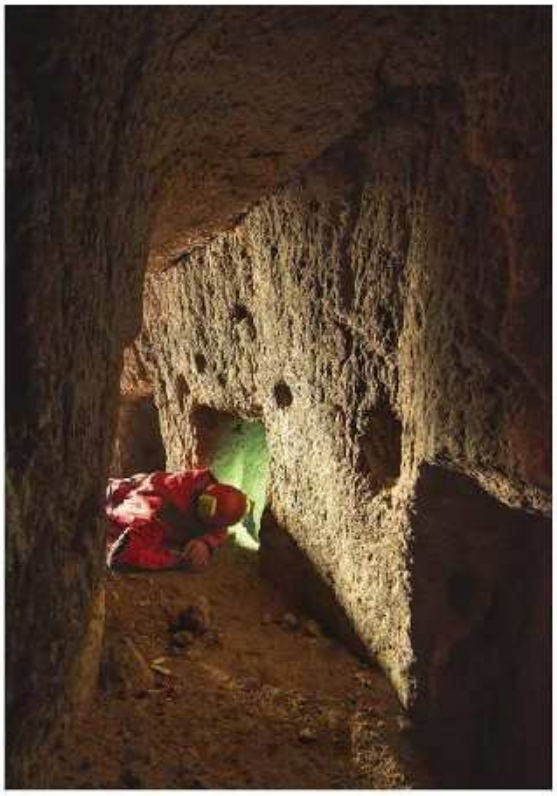

Fig. 9 - Towards the end of main passage of Belagasi Underground City No 2 (photo A.E. Keskin).
Fig. 9 - Verso la fine del passaggio principale della Città Sotterranea n. 2 di Belagasi (foto A.E. Keskin).

Fig. 10 - Google Earth view of Belagasi Cave Settlements, with two underground cities and hydraulic structures. Blue line is the underground aqueduct, reaching to Belagasi Village (A. Yamaç).
Fig. 10 - Vista da Google Earth dell'insediamento rupestre di Belagasi, con le due città sotterranee e le strutture idrauliche. La linea blu indica l'acquedotto sotterraneo, che raggiunge il villaggio di Belagasi (A. Yamaç).

Otedere Valley Underground City No 1

Otedere Valley Underground City No 1 is approximately 900 m southwards of Belagasi Cave Village that we had mentioned above and on the eastern slope of Otedere Valley, on a steep rocky wall (fig. 11). Whereas it has connections with many rooms having broad windows facing the valley, it also has stone masonry-type walls with 4-5 m height (fig. 12).

This structure, named as "Leprosy Hospital" by the local people is probably one of the interesting structures of Kayseri. Even if high stone walls defending the slope are not, tunnels within the structure and two large mill stone doors securing these tunnels are the evidences of that initial construction purpose of this structure is not a leprosy hospital. There are two tunnels going towards east and west after the room at the entrance of the structure (fig. 13).

Fig. 11 - Google Earth view of Belagasi Village and Otedere Valley (A. Yamac).
Fig. 11 - Vista da Google Earth del villaggio di Belagasi Village e della valle di Otedere (A. Yamaç).

Eastern tunnel is blocked with debris at its 3rd m. There is a mill stone door shaft at the beginning of this gallery and it is definite that this eastern tunnel continues after the collapsed part. After 3,5 m of western tunnel, a mill stone door with 1,20 m diameter and 26 cm thickness used for closing the rest of this tunnel stays *in situ* (fig. 14).

This main gallery; which is defended through a mill stone door and its difficulty excavated tunnels were left unfinished 40 m below. On the other hand; a small branch of the same gallery reaches to several rooms with windows opening to Otedere Valley and, afterwards, of these rooms to the largest chamber of this underground structure with another long tunnel.

As for another tunnel, which is going to the east of this chamber and a result of a significant engineering with a 43° slope and staircase reaches to another chamber located on the top floor. The facade of this top chamber is completely open to Otedere Valley (fig. 15).

The structure does not resemble any other known underground city with this interesting architecture. Although rooms completely open to the valley and with broad windows gives rise to thought of that are a rocky

Fig. 12 - Front view of Otedere Valley Underground City No 1. On the right side of the photo high rock walls can be seen (photo A.Yamaç).

Fig. 12 - Vista frontale della Città Sotterranea n. 1 nella Valle di Otedere. Sul lato destro della fotografia si vedono le alte mura costruite in pietra (foto A.Yamaç).

Fig. 14 - Mill stone door of Otedere Valley Underground City No 1 from the operation room (photo A.E. Keskin).

Fig. 14 - Porta macina nella Città Sotterranea n. 1 nella Valle di Otedere vista dalla camera di manovra (foto A.E. Keskin).

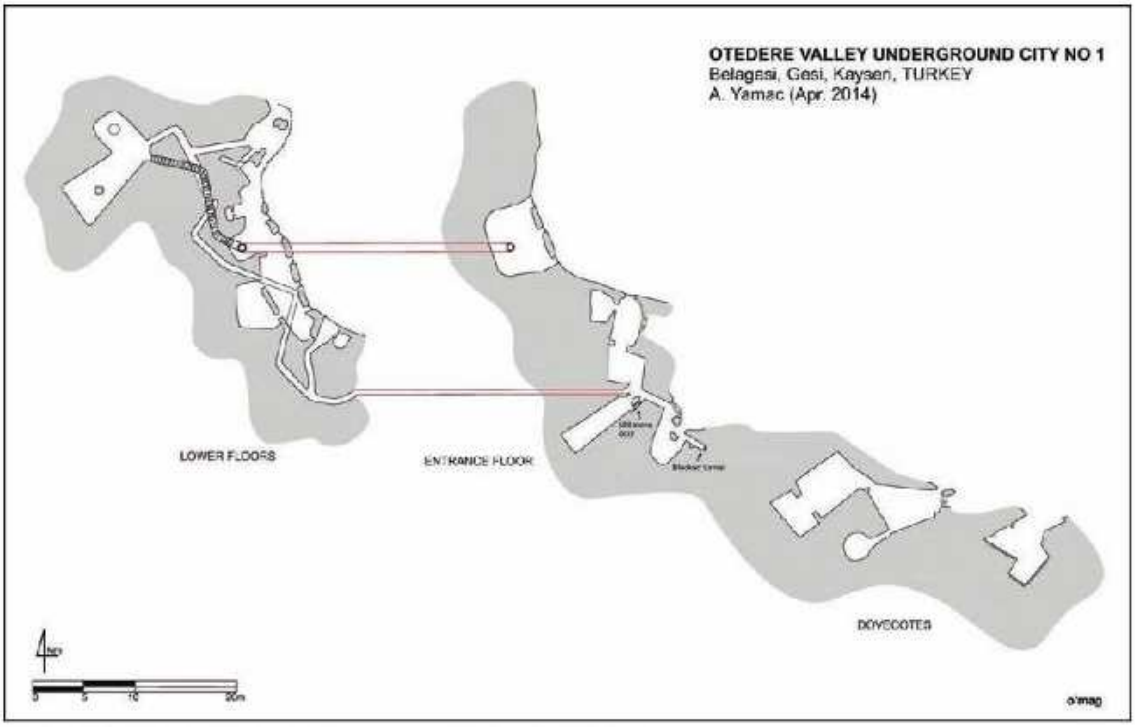

Fig. 13 - Plan of Otedere Valley Underground City No 1 (drawing A.Yamaç).

Fig. 13 - Planta della Città Sotterranea n. 1 nella Valle di Otedere (disegno A. Yamaç).

settlement, there are also underground passages protected by mill stone doors and a highly large chamber again excavated completely underground and supported with a column. When taken into consideration as a whole, it can be thought that, this is an underground city that had been started to excavated and left unfinished. Afterwards, some parts of the structure were used as cave settlements (fig. 16).
Construction reason of the stone walls with 4-5 m height and completely surrounding this structure is unknown.

OTEDERE VALLEY UNDERGROUND CITY NO 2

This second underground city is on eastern slope of Otedere Valley and 600 m northwards of the first underground city, near to the entrance of valley. In front of the entrance there are several ancient tombs carved on rocks. The entrance to this underground city is through a tunnel located on the south of a highly large cave dwelling (fig. 17).
Behind a large mill stone door (fig. 18), a chamber with a size of 6x2 m exists. However, the essentially interesting thing is that the tunnel turning east before this chamber goes on 13 m downwards by maintaining a slope of 30° through smoothly dug staircases.

Fig. 15 - Outside the second room at the entrance level of Otedere Valley Underground City No 1 (photo A.E. Keskin).
Fig. 15 - Vista esterna della seconda camera al piano di ingresso della Città Sotterranea n. 1 nella Valle di Otedere (foto A.E. Keskin).

Fig. 16 - View from the first floor towards the entrance floor in Otedere Valley Underground City No 1 (photo A.E. Keskin).
Fig. 16 - Vista dal primo piano verso il piano di ingresso della Città Sotterranea n. 1 nella Valle di Otedere (foto A.E. Keskin).

Through this stepping down ending at a crossroads, 6 m below of entrance elevation is reached.
Three different tunnels existing here open to three different rooms. Northwest and southeast rooms have a plain and simple architecture, whereas there are ceiling bracket wall, a small communication hole on ceiling and a tunnel engorged with earthworks after going

Fig. 17 - Cave dwelling house at Otedere Valley. Entrance tunnel to Otedere Valley Underground City No 2 is on the left of photo (photo A.E. Keskin).
Fig. 17 - Una delle cavità artificiali nella Valle di Otedere. Il tunnel di ingresso alla Città Sotterranea n. 2 è sulla sinistra della foto (foto A.E. Keskin).

Fig. 18 - Main tunnel of Otedere Valley Underground City No 2 (photo A.E. Keskin).
Fig. 18 - Il tunnel principale della Città Sotterranea n. 2 nella Valle di Otedere (foto A.E. Keskin).

8 m in the third large room reached through climbing up a small staircase. A tiny communication hole located on the ceiling may be the evidence of the probability to reach another room at the top elevation by the continuation of the blocked tunnel.
A mill stone door, belonging this underground city is situated outside of the entrance and at a point near to tombs. Probably, this door must be the one of which the shaft is apparent on tunnel wall that is 4 m after the entrance.
The only house around that underground shelter is the one that has the entrance to this structure. In fact, as we wrote above, there is not a single cave or normal settlement in this valley and, just like Otedere Valley Underground City No 1, this second shelter is also a large structure.
With its 160 m total length, having 9 different chambers of which some are larger than the largest cave houses of Belagasi Village and not having any ventilation shaft are some of the interesting features of this underground city (fig. 19).

Otedere Valley Hydraulic structures

Some of the stream existing in Otedere Valley has been transferred to a channel dug on western rocky wall 1200 m before northern end of the valley. Water leakages from the broken parts of the old channel are prevented by placing pipes inside the channel recently.
This channel enters into a tunnel excavated in the mountain at a point near to north end of the valley and

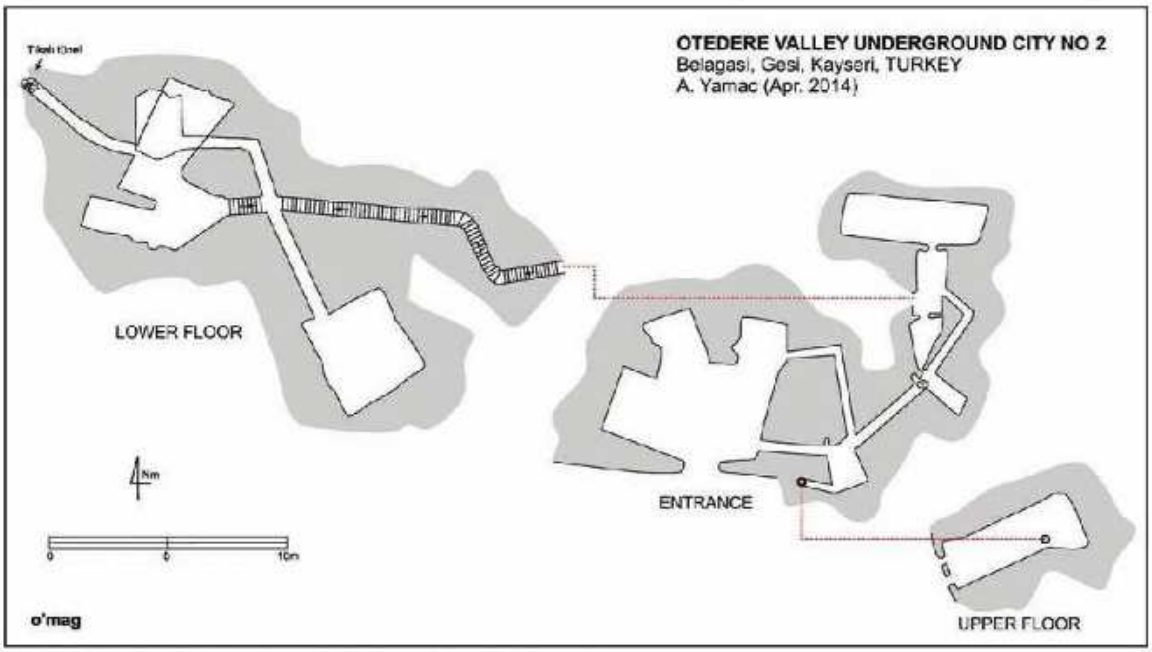

Fig. 19 - Otedere Valley Underground City No 2 (Drawing A. Yamaç).
Fig. 19 - Città Sotterranea n. 2 nella Valle di Otedere (disegno A. Yamaç).

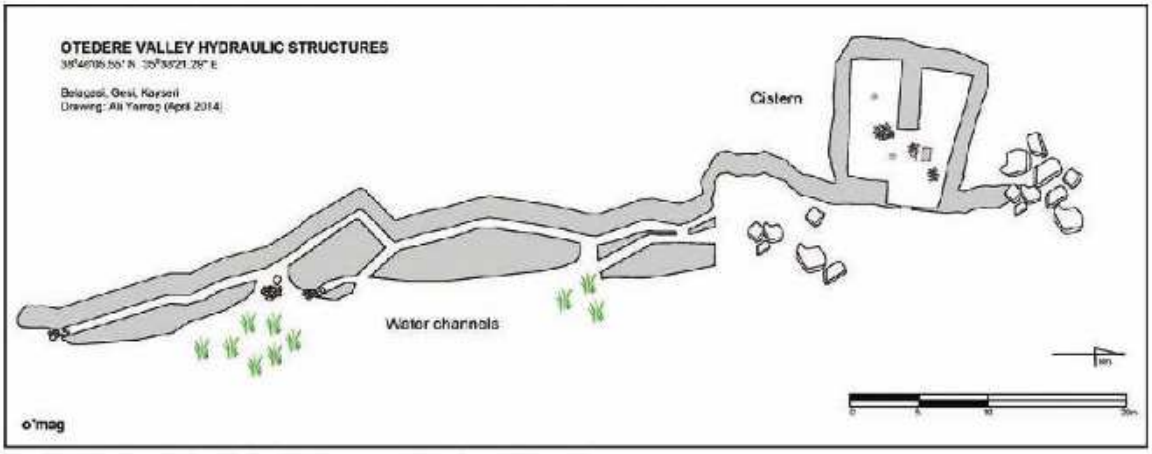

Fig. 20 - Otedere Valley Hydraulic Structures (drawing A. Yamaç).
Fig. 20 - Strutture idrauliche nella Valle di Otedere (disegno A. Yamaç).

reveals at Belagasi Village at the north of the mountain and water coming from this tunnel which is active today is still used by villagers (fig. 10).
There is another double water channel excavated in the rock at approximately 25 m north of the point where this underground aqueduct enters into the mountain. Main parts of this old water channel, which was probably previously connected to the today's aqueduct going on towards north is completely destroyed due to collapsed stones (figs. 20, 21 and 22).
At this point, a plastered-wall cistern (fig. 23) located in 2.7 m lower elevation from the exit gate of the tunnel and having 73 m^2 area and the structure similar to a well at 7 m north of that cistern with 26 m depth have quite interesting hydraulic architectural characteristics that are not encountered commonly in the region.

Conclusion

The reason for that residents of such a small village like Belagasi constructed four different underground cities in total having such many rooms in the village and Otedere Valley is unknown.

Fig. 21 - Some collapsed water tunnel sections of Otedere Valley. The rock carved door towards the right of the photo is the entrance of the cistern (photo A.E. Keskin).
Fig. 21 - Alcune sezioni crollate dell'acquedotto nella Valle di Otedere. La porta scolpita nella roccia sulla destra della foto è l'ingresso della cisterna (foto A.E. Keskin).

Fig. 22 - Entrance of a water tunnel (photo A.E. Keskin).
Fig. 22 - Ingresso dell'acquedotto (foto A.E. Keskin).

Fig. 23 - Cistern of Otedere Valley (photo A.E. Keskin).
Fig. 23 - Cisterna della Valle di Otedere (foto A.E. Keskin).

Only possibility is the existence of another settlement in Otedere Valley centuries ago, of which remains has not reached the present day.
Belagasi cave dwellings, two underground cities of this village and the two other underground cities of Otedere Valley, with the hydraulic works in the valley are highly important cultural values belonging to the history of Kayseri. Immediate preservation and appraisement for touristic purposes of these cave dwellings and underground cities together with Otedere Valley as a whole would be preferable.

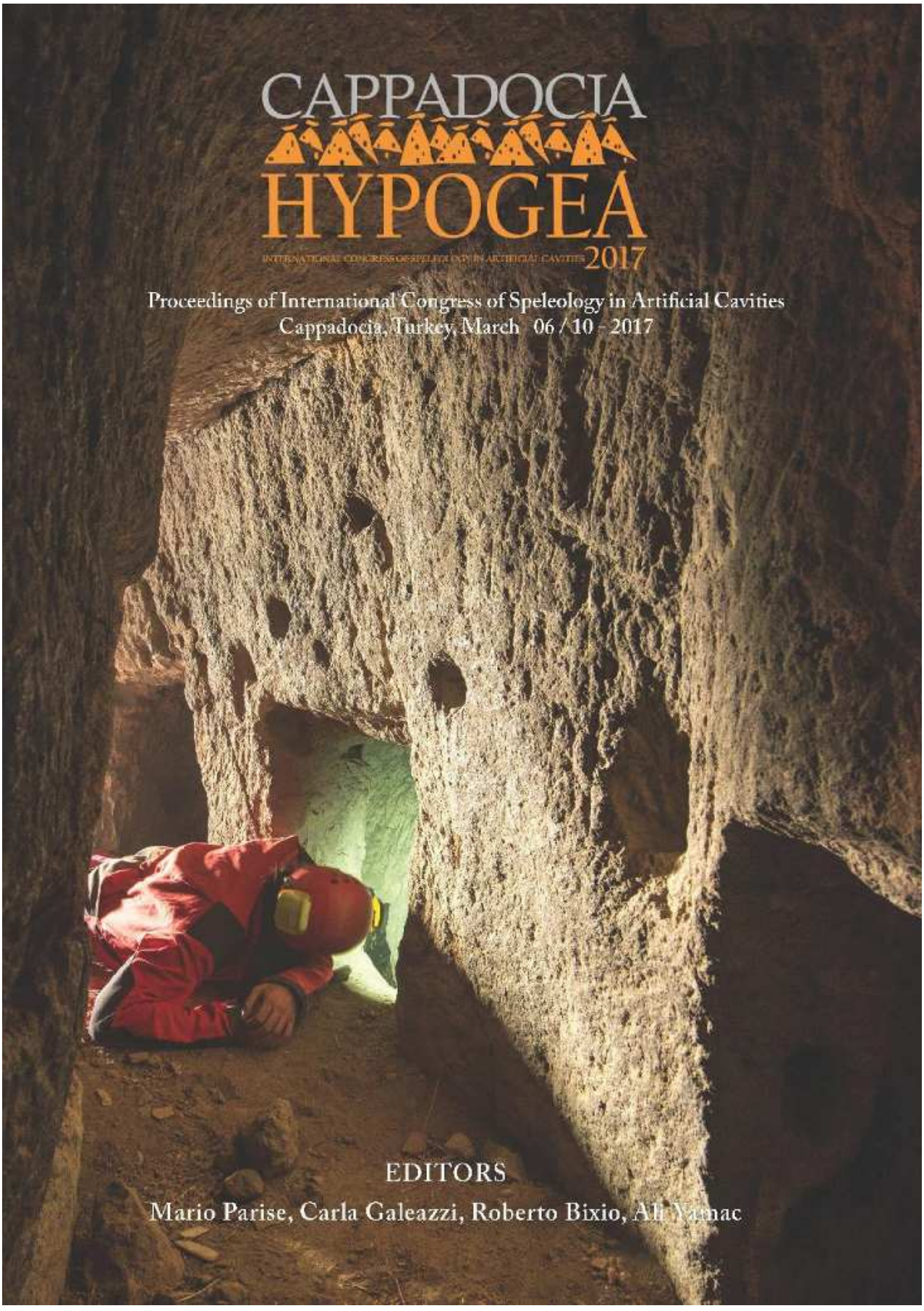
Acknowledgement

As the members of OBRUK Cave Research Group, we express our gratitude to Prof. Osman Ozsoy, Kayseri Coordinator of CEKUL Foundation. This project and research could not be realized without his dedicated attitude and extraordinary efforts.

References

Alici Sen P., Temel A., Gourgaurd A., 2004, *Petrogenetic modelling of Quaternary post-collisional volcanism: A case study of central and eastern Anatolia*. Geological Magazine, pp. 81-98.
Ayhan A., 2004, *Geological and Morphological Investigations of the Underground Cities of Cappadocia Using GIS*. PhD Thesis (unpublished), ODTU, Ankara.
Bixio R. (ed.), 2012, *Cappadocia: Schede dei siti sotterranei / Records of the underground sites*. Archaeopress publisher of British Archaeological Report (BAR), International Series 2413, Oxford.

Ek 6: HYPOGEA 2017 Kongresi'ndeki sunumlarımız

Underground Settlements and Cave Dwellings of Agirnas Village, Kayseri (Southeast Turkey)

Ali YAMAÇ

OBRUK Cave Research Group, Acikhava Apt. 16/7, Nisantasi, Istanbul, Turkey, ayamac@gmail.com

Abstract

Central Anatolia had been affected by the intensive volcanic activities which began 10 million years ago. That eruption phase, which continued even until historical times, piled up more than 100 m of tuff and ignimbrite around Cappadocia. The volcanic rocks were dug by the local people and a great variety of underground settlements were built into the rocks. Antique Caesarea which is known as Kayseri today was the capital of ancient Cappadocia; its underground structures, churches, cave dwellings of Kayseri have not been extensively investigated yet. Around Caesarea, which had been the cradle of Christianity in Anatolia, there is an immense amount of cave dwellings and underground structures. Agirnas is a small village, 15 km east of Caesarea. Establishment date of the village, which is the birthplace of Sinan, the most important architect of the Ottoman Empire during the 16 century, is unknown. Underground of this village is like a cobweb, nearly all the underground shelters below the old houses are interconnected to each other. In addition to this gigantic underground structural system of Agirnas Village, there are tens of cave dwellings in Akbin Valley, 700 meters west of the village. It is thought that some of these structures, dug in the walls of the valley which continues from Agirnas to Dimitri Village for 3 km, were built as Roman rock graves. It is not possible to determine the date and aim of the original dwellings due to their continuous usage for centuries by re-designing, and the destruction caused by the erosions on the valley walls.

As OBRUK Cave Research Group, our research within the framework of "Kayseri Underground Structures Inventory Project" started with the underground settlements in the village. Even though it is not possible to determine the first construction date, it is obvious that this structural complex is more than 500 years old and it shows us that the village has a gigantic underground structure dug below the houses with a purpose of defense. Then we continue with Akbin Valley Cave Dwellings survey. We present here a brief conclusion about the hypogea of this village, describing the underground sites and cave dwellings of Agirnas Village and their historical transformation of usage during the centuries.

Keywords: Kayseri, Agirnas Village, underground settlements, cave dwellings.

1. INTRODUCTION

Following the signing of the protocol concerning the surveying, mapping and inventorying of the underground structures of Kayseri between the Kayseri Municipality, ÇEKUL Foundation and OBRUK Cave Research Group, we have started our study in this region in January 2014. The results of the first six studies conducted until June 2014 were announced through the "First Preliminary Report", which included 14 different underground sites and cave dwelling settlements that were identified, investigated and mapped in Kayseri. Many underground settlements that were never mentioned in any sources and some old rock dwellings located in the valleys near Kayseri that were not previously investigated were discovered, investigated and mapped during these studies. The other five studies in June 2014 completely focused on the Agirnas Village (Fig. 1). There was a veritable underground complex under this settlement. In addition to these underground structures located under and near Agirnas Village, the walls of the Akbin Valley that reached from 500 m southeast of this settlement to the Turan Village were full of rock dwellings.

Figure 1: Location map showing the general area of exploration

Figure 2: Surveying in the second underground structure of Mimar Sinan Underground City

The results of these five studies were published as the "Second Preliminary Report". In this study that only includes Agirnas Village and its surroundings, we describe the four underground settlements and the cave dwelling village.

2. AGIRNAS VILLAGE EXPLORATIONS:

2.1 Mimar Sinan Underground City

In Agirnas, a very large underground structure exists under the house in which Sinan, the most important architect of the Ottoman Empire, was born, and which serves as a museum today [Necipoglu, 2010].

The restoration of the house was conducted between 2006 and 2008 [Sozen, 2004]. Some of the underground structures under the house were also cleaned, organized and opened to visitors during these works. This organization work showed that the underground city did not only encompass the space below Mimar Sinan's (Sinan the Architect) house, but all the houses in Agirnas were connected through an underground network of structures. In time, many homeowners nearby have walled the connection tunnels with stones, to prevent access to their houses from underground.

The underground structure complex under Sinan's house is spread over a total area of 1.850 m^2. It is definite that this whole structure was a single underground settlement but, due to recent blockings, it becomes four separate structures (Fig. 2). On the other hand, the fact that even today, the first and fourth of these structures continues under the neighboring houses and have many exit points to the surface is almost the proof of the very complicated underground network that existed in Agirnas many centuries ago.

The presence of four millstone doors, three of them *in situ* (Fig. 3) in the fourth underground structure suggests that the structure was built, at least for some time, for defensive purposes. However, these underground structures have lost their defensive purposes in time, and underwent major structural changes.

The first underground structure adjacent to the museum-house is reached through a large room supported by stone arches. This underground room with a barrel vault roof, frequently encountered in many places of this structure and under some houses nearby, is probably one of the oldest structures of this part of the village. These first underground settlements continue to the east through different rooms and some of them reach the neighboring houses through tunnels, partly closed by stones.

The largest and most important of the underground structures located under Mimar Sinan's house is the fourth structure. South of this entrance, in a chamber with a barrel vault roof, there are furnaces which are thought to be an iron foundry.

The structure continues eastward behind the foundry and reaches the front street, through another house. The structure was built in two stories up to this point, and opened up for tourism. Beyond this point, it continues below the houses nearby through a small connection. These parts of the underground city are not cleaned, and more interestingly, some underground structures are still being used by those living in nearby houses. The last gallery to the east is filled with mortar and another millstone door here emphasizes the initial purpose of this structure (Fig. 4).

Figure 3: One of the *in situ* stone mill doors of Mimar Sinan Underground City

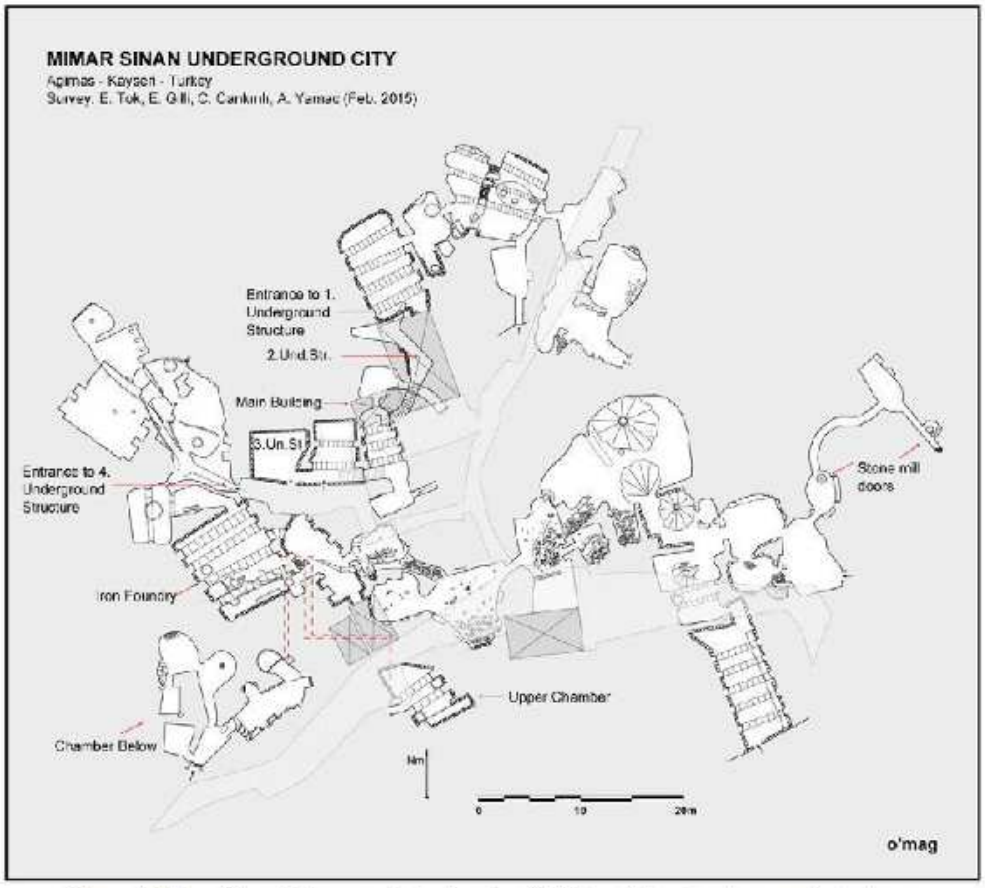

Figure 4: Mimar Sinan Underground site Complex. Note four different underground structures

Figure 5: One of the large chambers in the southernmost part of Agirnas Underground site

2.2 Agirnas Underground Site

We have conducted the detailed survey and mapping of this structure, which is located on the eastern cliff, at the entry to Agirnas, and that is open to tourism.

Agirnas Underground Site is carved in a rocky cliff located about 200 m to the south of Agirnas. It has the typical Cappadocian-style defense structure architecture, complete with its small church at the entrance, its supply stores, millstone doors and living quarters [Yorukoglu, 1990].

The millstone doors in the tunnels right behind the church show that the church was also being used in normal times. The 24 meters long and sometimes 4 meters high large hall reached from the eastern side of the church, exhibits very impressive craftsmanship.

Another entry to the northeast of the hall was closed, but the millstone used to defend the entrance is still in place. The main tunnel that continues for 60 meters toward the southeast of the hall contains a total of 11 living quarters / storage rooms. All of these rooms are so large and spacious that they cannot be compared to other Cappadocian underground sites (Fig. 5).

Another door located almost in the middle of the tunnel and that opened to the surface, is closed by a stone wall. Although the millstone door used to defend the entrance, 5 meters inside this entrance is not in place, the operation room containing the door is evident. Another entry/exit point and millstone door is present in the southeast of the underground site (Fig. 6).

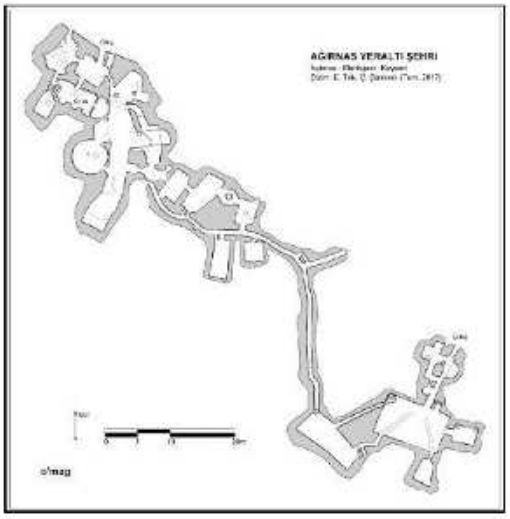

Figure 6: Agirnas Underground Site

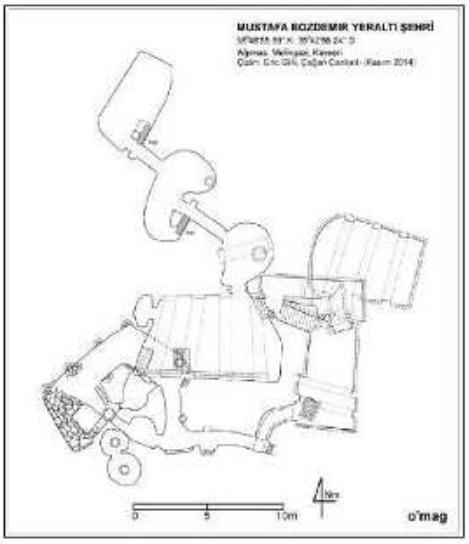

Figure 7: Mustafa Bozdemir Underground Site

2.3 Mustafa Bozdemir Underground Site

This structure which is located only 100 m from the Sinan the Architect's House in Agirnas, is located below Mustafa Bozdemir's house. This structure (Fig. 7), cleaned and opened for tourism by the house's owner, has been measured and mapped by our group. As explained above, Mustafa Bozdemir Underground Site is a small part of the defensive structures complex that extensively develops below Agirnas. This defensive structure probably lost its initial purpose after the 12th-13th centuries, and was used as a warehouse, barn, etc. in the following period.

During these re-adaptation works, the connection tunnels that reached under the neighboring houses were walled with stones. As we have seen in Sinan, the Architect's Underground Site, this structure also contains large halls that underwent serious architectural changes in time. The three-barrel vaulted, high ceiling halls at the main entrance and to the west of this entrance are very similar to those previously described. The large halls located over the defensive, stone-doored lower parts of the structure may be thought to be used for daily life.

2.4 Subasi Underground Site

This structure is located in the Subasi Neighborhood of Agirnas, and is one of the most interesting and different underground settlements in the region. The structure is located in a desolate plain that rises towards the Koramaz Mountain, about 2 km to the northeast of Subasi Neighborhood. It can be stated that this defensive structure is very similar to the Doganli Underground Site, which is also located on a desolate plain 2 km outside the Doganli Village.

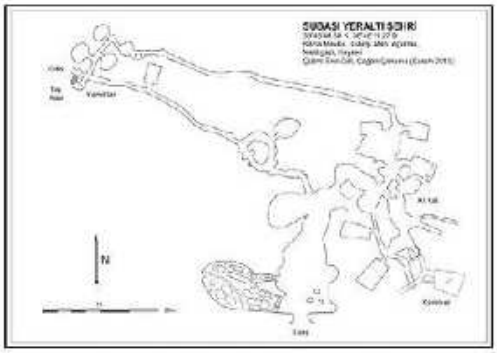

Figure 8: Subasi Underground Site

On the other hand, architecturally, the Subasi Underground Site is very different from the defensive underground structures that were investigated by our group until now. This underground settlement carved inside ignimbrite, and that is revealed as a small hill over ground, has three entrances, one of which was opened by a collapse.

Although the main entrance does not resemble the entrance of an underground settlement, but rather the entrance to a house or a barn, it might have been used to hide the defensive structure. Although it looks very simple on the map (Fig. 8), the low-ceiling, interconnected rooms give this structure the characteristics of a real labyrinth.

The underground site has a 4 room lower floor that is accessed by a short staircase in the eastern part, but all the tunnels in this lower floor are filled with earth. Although a defensive millstone door is in place at the northwest entrance, the millstone doors of the northern and southern tunnels are not, even though their shafts are apparent. It is possible that there was an old settlement, which has left no trace of its existence, near the Subasi Underground Site.

2.5 Akbin Cave Dwellings

Akbin Valley starts about 500 m to the west of Agirnas, and reaches the Turan (Dimitri) village [Comert, 2008]. It was formed as a result of the erosion of the Pliocene pyroclastic and tuffaceous deposits by the River Akbin. A very large settlement carved into the rocks of the western wall of this valley was investigated, measured and mapped by our group. Similar rock dwellings are encountered all over Cappadocia.

Such rock dwellings exist in valleys such as Degirmendere, Belagasi, Erdemli, Derevenk, Turan and Güneşli near Kayseri. On the other hand, the rock dwellings of Agirnas/Akbin Valley are different from all the other structures mentioned above.

The first and most important difference is the date of these rock dwellings in Akbin Valley. All of the front row of houses that are under protection in Agirnas today are dated to 1500s, and even before.

The Kayseri Cadastral Records Book dated 1500, states that there are 56 houses in this village. In the Akbin Valley, 97 structures have been identified, 4 of them churches. We do not think that it is possible that two large settlements, 500 m apart were simultaneously settled. In this case, the rock dwellings in Akbin Valley should have been abandoned much earlier than the 15th, or even the 14th century.

However, it is known that the other rock dwellings in Kayseri, for example Belagasi or Turan, were in use until the 19th and 20th centuries. Another important difference that sets the Akbin Valley structures apart from the other rock structures in Kayseri, is the fact that there are Roman graves that are very obviously carved. Most of these structures are currently only identifiable through the carving style of their entrance doors (Fig. 9). While the internal structures of the tomb rooms were changed through time, some rooms still contain klines. Although most of the structures in Akbin Valley are residences or barns/cowsheds, at least 4 churches and 4 defensive tunnels/underground cities were identified.

Figure 9: One of the 97 cave dwellings of Akbin Valley, possibly a Roman grave previously

3. REFERENCES

Comert H. 2008 - *Koramaz Vadisi*, Kayseri.

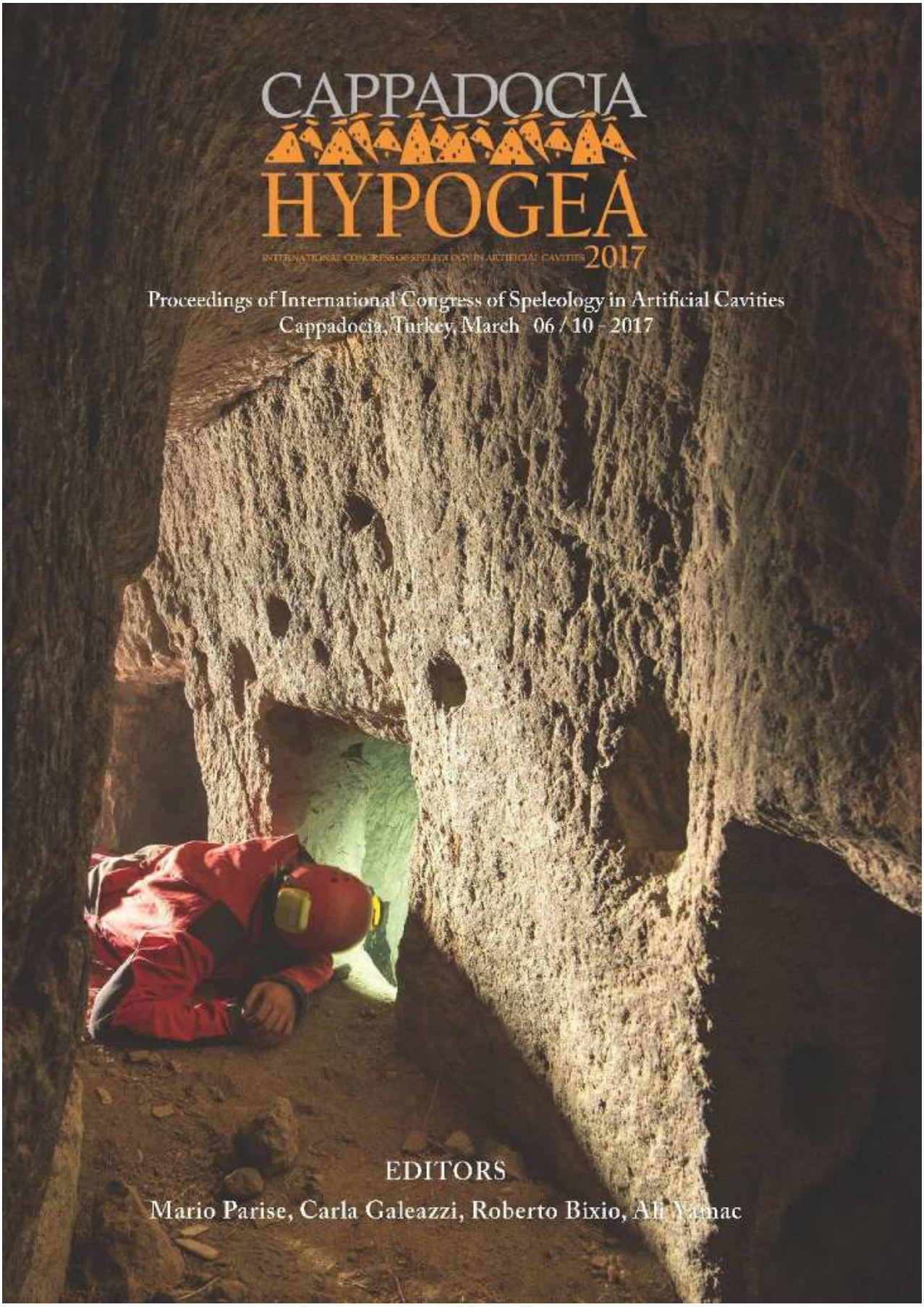
Necipoglu G. 2010 - *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire*. London.

Sözen M. 2004 - *Mimar Sinan Evi Restorasyon Projesi*, Istanbul.

Yörükoglu, O., Tasci Z., Sevil T., Turkmen K. Uysal V. 1990 - *Tarihçesi, Tanıtımı, Plan ve Fotografları ile Kappadokya Yeralti Şehirleri*, 80 p. Ankara.

4. ACKNOWLEDGEMENT

As the members of OBRUK Cave Research Group, we express our gratitude to Prof. Osman Ozsoy, Kayseri Coordinator of CHKUL Foundation. This project and research could not be realized without his dedicated attitude and extraordinary efforts.

CAPPADOCIA
HYPOGEA
INTERNATIONAL CONGRESS OF SPELEOLOGY IN ARTIFICIAL CAVITIES 2017
Proceedings of International Congress of Speleology in Artificial Cavities
Cappadocia, Turkey, March 06 / 10 - 2017
EDITORS
Mario Parise, Carla Galeazzi, Roberto Bixio, Ali Yamac

From columbaria to dovecotes: two thousand years of use of cave dwellings in Ağırnas (Kayseri, Turkey)

Eric GILLI

University Paris 8 - 2, rue de la Liberté, 93526 Saint Denis Cedex
e.gilli@wanadoo.fr

Abstract
In Ağırnas (Cappadocia, Central Turkey), the tradition of underground settlement lasts since more than two thousand years. People used to excavate underground structures in ignimbrites for different purposes. Even if one cannot exclude prehistoric rock-cut dwellings, the first structures are Roman graves. They were transformed in churches and graves during Byzantine period, then in normal houses, dovecotes or storage place in Ottoman and modern periods. Some old cave dwellings are still in use, and new ones are now dug to make fruit and vegetable storage places, cattle sheds or even underground museums.

Keywords
Cave dwellings, columbarium, dovecote, Roman graves, necropolis.

1. AĞIRNAS VILLAGE

Ağırnas is a Turkish village located in Cappadocia, east of Kayseri. It is a famous place for being the birth village of the famous architect Sinan (Fig. 1), who built several mosques in Istanbul and other places in Turkey, during the 16th century [Necipoglu, 2005].

The old part of Ağırnaş Village contains several underground rooms and passageways below the present houses, including that of Sinan. They are very frequent in whole Cappadocia [Bixio et al., 2002].

Figure 1: The famous Ottoman architect Sinan

In Ağırnas they were used for storage and shelter and are, more or less, interconnected, which makes a network of tunnels and chambers that extends below the village [Yamaç & Tok, 2015].

Some parts are now used for touristic purpose but most of them are abandoned or used as cellars. Two of them were studied during a field trip with Obruk speleologist group: Sinan's house (Figs. 2, 3 and 4) and Mustafa's one (Fig. 5).

To the North of the village a small valley, Akbin valley (Fig. 6), also contains numerous cave dwellings that were used at different periods. They are excavated in the ignimbrites widely spread by the Erciyes volcanic system [Toprak et al., 1994].

Figure 2: One of the underground entrances of Sinan house

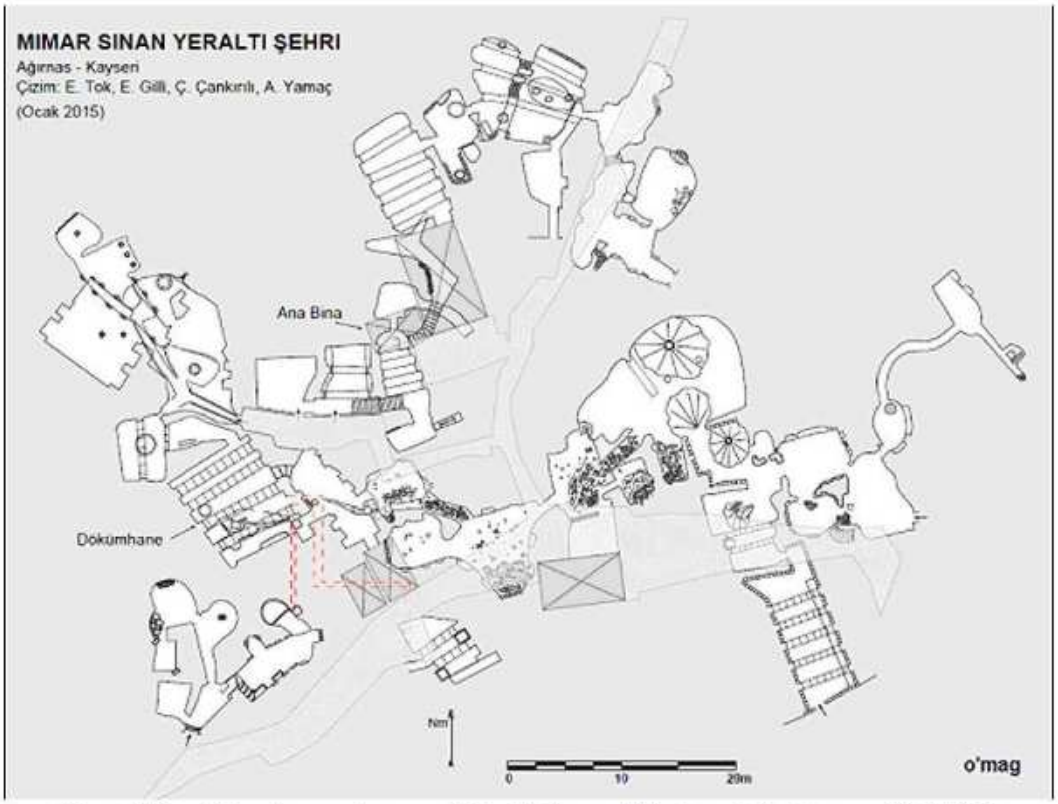

Figure 3: Map of the underground passages below the Sinan architect house [after Yamaç and Tok, 2015]

Figure 4: Underground chamber of Sinan house and entrances of neighboring rock cut dwellings

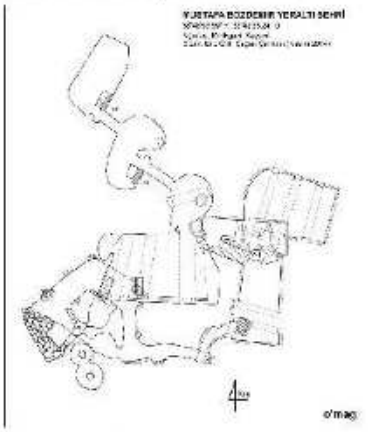

Figure 5: Map of the underground passages below Mustafa Bozdemir house [after Yamaç and Tok 2015]

Figure 6: Akbin valley north of Ağırnas Village

Figure 7: Roman graves. Note the presence of two Byzantine, or modern Greek crosses on the right (red circle)

Figure 8: Akbin antique road

Ignimbrites are very sensitive to erosion which makes it difficult to define the chronology but several examples show imbricate features; older structures are re-used and modified by modern people. The most recent ones are lemon storage places in rural areas, hotels or museums in touristic places. This constant use since unknown time makes it difficult to know when the tradition of digging underground settlements started.

2. GREEK AND ROMAN PERIODS

2.1 Graves

The oldest remains are graves. They could be from Greek period, but the architectural features are more consistent with the Roman period. Usually Roman graves had a front entrance with pillars and sculptures, but weathering is active on ignimbrite, causing slope retreats and revealing the inner rooms of the graves. Remnants of frontons and friezes are still visible (Fig. 7).

Roman people used to incinerate dead bodies, and then they placed the ashes in coffins or urns in niches carved in the graves walls. The smallest urns could be placed in small square or triangular featured holes that totally covered the wall in places called columbarium [Borbonus, 2014].
To prevent fires and epidemics, it was forbidden to burn the bodies and to bury them in the cities or the villages and funeral places were always outside the living places.

They were installed along a main road which gave to travelers an indication on the wealth of the place and of its inhabitants [Prieur, 1986].

The richest family had large places to bury their members. Some graves were similar to houses with several rooms. The graves were rent for several generations, if people were able to pay the rental fees. As necropolis contained hundreds graves, one can imagine that the incomes could be important for funeral specialists and for the local economy.

The presence of a road (Fig. 8) bordered by numerous entrances of rock-cut graves and the observation of structures like a circle that could be an agape table (Fig. 9) or feeding holes for the dead (Fig. 10), both used in Roman funeral rites, support the hypothesis of Akbin site beeing the necropolis of a Roman city that is now Ağırnas.

In Akbin some places contain pigeon houses (Fig. 11). They were widely bred in Antique times. Aristotle or Pliny the Elder wrote about pigeon farms, dovecote construction or military use of pigeons. It is difficult to know if the pigeons in Ağırnas were used for food, sacrifices or other purposes like manure or even aerial mail. It is also difficult to know if the present dovecotes are from Roman or younger period. They were still in use a few years ago to collect guano, but modern extensive agriculture that uses chemical products lead to disuse these places. We assume some of these dovecotes were first funeral columbaria whose niches were carved to receive cremation urns.

2.2 Colombaria

Columbarium tombs are typical forms of the Roman funeral architecture (Fig. 12). They were used as economic solutions or as a collective burial for a given community. Indeed, many of the tomb occupants were slaves and freed men, for whom collective burial was one strategy of community building that counterbalanced their exclusion in Roman society [Borbonus 2014].

Figure 9: Possible remains of an agape table

Figure 10: Probable feeding hole in the necropolis of Akbin valley

Later, the niches were used for pigeon's nests if an entrance could be dug on the ceiling (Fig. 13). It could be topped by a masonry chimney (Figs. 14).

Moreover the presence of silos in some places support this hypothesis (Fig. 15). When the places were full, old bones and ashes were deposited in silos in the floor and new coffins or urns could be installed in the grave.

3. BYZANTINE PERIOD

After the Roman period, Christians started using the same places but they did not burn the bodies and carved tombs either outside (Fig. 16) or inside the abandoned roman graves (Fig. 18). Roman rock-cut dwellings were transformed in churches with paintings and Christian crosses.

One can suppose that some places were also transformed in houses. In opposition to the roman culture, where burial zones had to be far from the city, Christian people could live close to their tombs. It is probably at the end of Byzantine period that people started to dig shelters and panic rooms protected by millstone doors [Bixio et al., 2002].

Figure 11: Columbarium in Akbin valley

Figure 12: Columbarium of freedmen Vigni Codini in Rome 1st century BC (photo E. Inglis)

Figure 13: Opening in the ceiling of a funeral columbarium to transform it in a dovecote

3. OTTOMAN TIMES

Human representation being forbidden by Koran, most of the Byzantine religious paintings and engraved symbols were destroyed. The previous funeral and religious places were transformed in new places with respect to the Muslim rules.

Figure 14: Masonry chimney on top of a columbarium transformed in dovecote

Figure 15: Bones and ashes silo in the soil of a Roman grave

In addition to the transformation of columbaria in dovecotes (Fig. 18), underground graves and niches for sarcophagus or coffins could easily be transformed in feeders or storage places.

4. MODERN PERIOD

Cave dwellings are still in use in many places of the whole Cappadocia and new ones are developed. Due to tourism expansion many underground hotels or pension houses are commonly excavated in the touristic places, like at Göreme, Ürgüp or Uçhisar.

People are still using old ages techniques, with hammers and picks, and the inhabitants of Lavak village are famous

Figure 16: Outside tombs on the Akbin road

for their ability for digging the ignimbrite. In addition, modern digging equipments make it possible to excavate very quickly, large underground volumes like lemon storage places.

In Ağırnas Village, except for the numerous cellars, the underground places that are still in use, are the three museums of the village: Sinan house, Mustafa Bozdemir and the municipality museum.

In Akbin valley some places are still in use for domestic purpose (Fig. 19), for storage (Fig. 20) or even as cattle sheds (Fig. 21).

In Cappadocia, large lemon storage tunnels are excavated in the ignimbrites. This makes it possible the storage of fruits and vegetables in places where the temperature is low and constant.

The important economy in electricity expenses is an argument to develop these underground structures that are now numerous in Cappadocia.

The rock is soft enough to be dug by any kind of modern tool. Nowadays, electric or pneumatic hammers are used that allow fast working even for individuals. For larger works excavating vehicles with cutting wheels are used. Large size chambers up to 10 m in width are possible (Fig. 22).

Figure 17: Byzantine tomb dug in a Roman grave

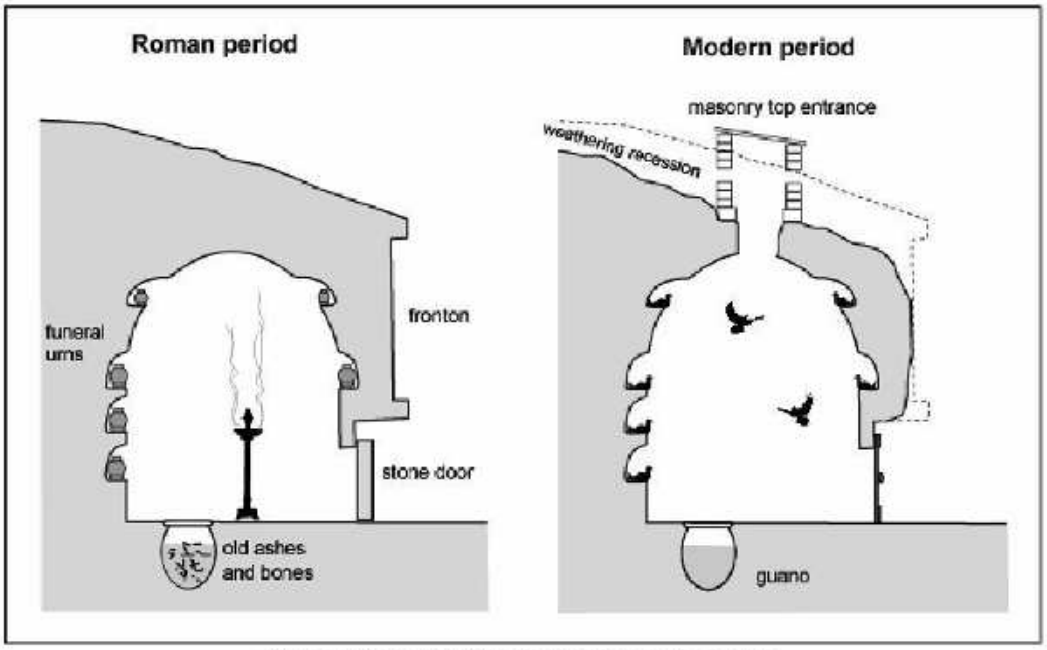

Figure 18: Transformation of a funeral room in a dovecote

Figure 19: House with electricity line in Akbin valley

Figure 20: Modern underground storage place for animal fodder (Note the presence of niches on the right side that are remnants of an antique tomb)

5. CONCLUSION

Successive civilizations in Agirnas and Akbin have dug an important system of underground settlements. Each new civilization has more or less erased the architectural features of the previous one which makes it difficult to characterize them. It remains difficult to know when the tradition of excavating cave dwellings in Cappadocia is present but it lasts since at least 2000 years.

Due to the facility for the ignimbrites to be excavated, cave dwelling is probably as old as the first human settlements in Anatolia.

For instance houses in Aşıklı Höyük (11000 BP) were simple holes dug in the soil and covered with a wooden roof [Özbasaran & Duru, 2011].

In that case the settlement is not a cave dwelling but it proves the ability to excavate underground volumes.
Aşıklı Höyük is a flat area, and one can suppose that people living close to an ignimbrite cliff may have dug horizontal houses into the cliff. However there is no evidence of totally underground structure older than the Roman funeral places.

Figure 21: Cow shed at the entrance of Akbin valley

Normal houses were probably wood and clay ones but anthropogenic pressure could have driven to a timber scarcity. Agriculture, building, and funerals led to a high consumption of wood. Then, due to the lack of wood, people were obliged to use more mineral material. As building stones were not present in the ignimbrite area, their use was probably difficult or expensive. The previously religious settlements could, easily be transformed in normal houses. A hypothesis is that the underground necropolises that were closed by millstone doors, could be used as shelters or food storage if a new entrance was dug to allow a visit in the reverse direction. The millstone doors could then be used as internal door. The previous entrance must be closed with stones and clay. This theory could be supported by the research of older entrances blocked by earth and stones.

6. REFERENCES

Bixio R., Castellani V., & Succhiarelli C., 2002 – *Cappadocia. Le Città sotterranee*. 324 p. Ist. Poligrafico dello Stato, Roma.

Figure 22: The Pottery Museum, in Avanos, excavated in ignimbrites like lemon storage tunnels

Borbonus D., 2014 – *Columbarium Tombs and Collective Identity in Augustan Rome*. 71 fig. 11 tables, 306 p Cambridge University Press. Cambridge-New York.

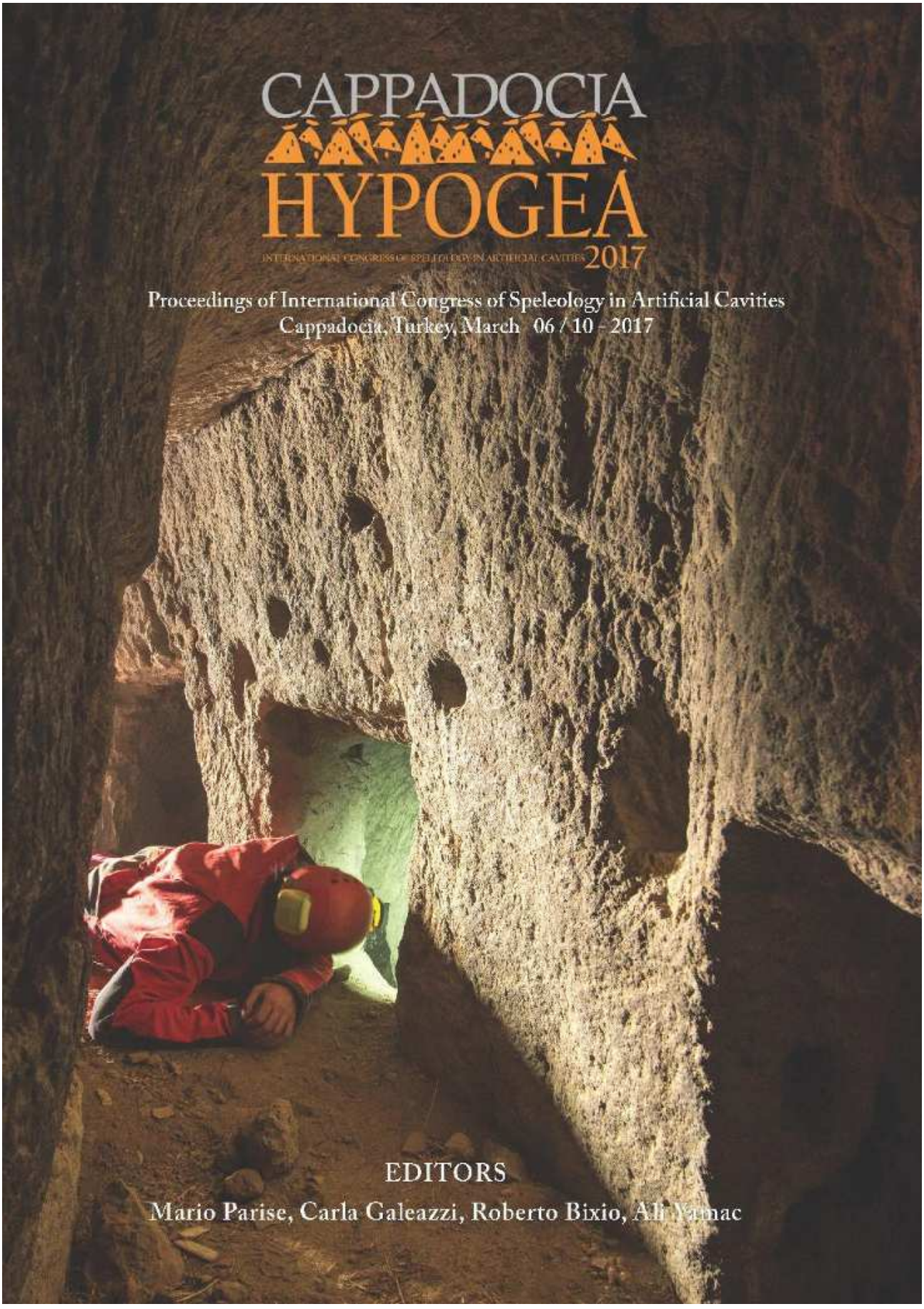
Necipoglu G., 2005 – *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire*. 480 p. Princeton University Press. Princeton.

Özbasaran M. & Duru G., 2011 – Asikli Höyük, un village d'Anatolie centrale, il y a 10000 ans. *Archéologia*, n° 489, p. 54-65. Faton, Dijon

Yamaç A. & Tok E., 2015 – An Architect's underground city. *Opera Ipogea*, n°1-2015, p. 39-46. Societa Speleologica Italiana, Bologna.

Prieur J., 1986 – *La mort dans l'antiquité romaine, coll. De mémoire d'homme : l'histoire*. 222 p. Ouest France, Rennes.

Toprak V., Keller J., Schumacher R., 1994 – *Volcano-tectonic features of the Cappadocian volcanic province*, p. 1-58. International Volcanology Congress Excursion Guide, Ankara.

CAPPADOCIA HYPOGEA 2017

INTERNATIONAL CONGRESS OF SPELEOLOGY IN ARTIFICIAL CAVITIES

Proceedings of International Congress of Speleology in Artificial Cavities
Cappadocia, Turkey, March 06 / 10 - 2017

EDITORS
Mario Parise, Carla Galeazzi, Roberto Bixio, Ali Yamac

Kırkmerdiven Underground Site at Doganli Village, Kayseri (Southeast Turkey)

Ali YAMAC

OBRUK Cave Research Group, Acikhava Apt. 16/7, Nisantasi, Istanbul, Turkey, ayamac@gmail.com

Abstract

Although the region known as "Cappadocia" is located in the Nevsehir-Urgup-Goreme triangle of Anatolia (Turkey), the capital of Cappadocia in ancient times was the antique Caesarea city, today known as Kayseri. Kayseri, located 75 km east of the present Cappadocia, has been affected by intensive volcanic activities which began 10 million years ago. Beside some small vents, a total number of 68 volcanoes around Kayseri had been erupting in Pliocene-Pleistocene times. That eruption phase, which continued even until historical times, piled up more than 100 m of thick ignimbrite around Kayseri. As in the Nevsehir-Urgup-Goreme area, in antique Caesarea this volcanic tuff was dug by the local people, and houses, churches, and underground settlements were built into the rocks.

Different from the known touristic places of Cappadocia, the rock dwellings and underground cities of Kayseri have not been investigated. Nevertheless, underground structures of that region have such an architectural quality to compete with the dwellings in other parts of Cappadocia. Underground settlements of the region are rather different from those around Goreme. Apart from the architectural differences, at least some of them were not used after the first construction period. When appreciated in this context, the underground settlements of Kayseri have features to shed light on the beginning of this type of architecture, which is different from Goreme, where most examples were continuously enlarged and new passages added during the history. There is an underground site known as Kirkmerdiven (Forty Steps), 2 km southwest of Doganli Village in Kayseri Province, in a flat and empty prairie. While it is strange that this large underground site, with three different surface connections and most of its galleries blocked, is located so far from Doganli village, in the middle of a forsaken plain, it is certain that an ancient settlement was located in this plain, despite almost none of its ruins survive today. Unlike most of the other examples that can be found around the area, Kirkmerdiven Underground site must have not seen any use after the period when it was first built.

Keywords: Doganli Village, underground settlements, Kayseri, Turkey

1. INTRODUCTION

As OBRUK Cave Research Group, we are conducting the "Kayseri Underground Settlements Inventory" project in the city of Kayseri since two years. During these studies, we have identified, investigated and mapped a total of 23 underground settlements, not previously mentioned in any sources [Yamac et al, 2015; Yamac, 2014]. Only short notes were found in two sources about the Doganli Underground site that was investigated as part of this project [Gülyaz et al, nd.; Yörükoglu, 1990]. Apart from these notes, the first comprehensive investigation was conducted by our group, and the location was surveyed and mapped for the first time. We are planning to organize these studies, which were previously announced in two different preliminary reports, in a book at the end of the project.

The village of Doganli is located south of the city of Kayseri (Fig. 1), in front of a rocky cliff. There are countless cave dwellings and graves on the rocky walls near the village. On the other hand, no comprehensive studies were conducted concerning the history of the village.

Figure 1: Location map showing the area of exploration

The underground site known as Doganli (or 'Forty Steps', due to the stairs carved into the rock at the village entrance), is above the rocky plateau that houses the Doganli Village on its cliff, about 2 km southeast of the village (Fig. 3). Two of the three different depressions on the level plateau, on which the underground settlement is located and that is used for agriculture today, are the rooms of the underground village that are closest to the surface, while the third and largest depression is the original entry door to the Doganli Underground City.

Figure 2: Plan of the Doganli Underground Site

Figure 3: General view of the village of Doganli

Figure 4: Main hall of the Doganli Underground site: with a total area of 500 m² it is one of the largest hall in Cappadocia

This original entrance starts with wide stairs carved into the rock with a 38-degree slope (Fig. 2). Farther down the corridor, there is a narrow tunnel protected by a millstone door. The main gallery beyond this tunnel is very impressive. This hall supported by 15 gigantic pillars is much larger than similar underground halls (Fig. 4), showing an area of about 500 m². In addition to its size, some architectural details of the gallery are also fairly interesting.

There are 11 divisions carved on the north and east walls of the hall. The reason we call these structures 'divisions' is because they have the characteristics of sections separated from each other by thin walls. The fact that we have found clean water with a depth of 2 meters in a 3x2 m cistern (Fig. 5) at the wall of the hall during our survey provides an evidence of the high architectural quality of this centuries-old structure.

One of the two tunnels located at two different parts of this hall is blocked by debris after a short distance. The other tunnel branches out and continues for 74 m, and then it, too, is blocked. A branch from this main gallery reaches the upper level, and reaches the surface with a fairly large room. All the tunnel connections to the surface are protected by millstone doors. Although some of the stone doors are not in place today, the door shafts on the gallery walls demonstrate the presence of these doors.
The third branch reaching the surface is at the beginning of the main entrance stairs, and a part of the gallery turning south.

This gallery also houses four rooms that are carved in fairly large dimensions, different than the small chambers on the hall. A cross carved into the rock, and the remainders of wall paintings in one of the rooms, suggest that it was a small chapel. The northern connection of this shunt consists of the collapsed roof of a room. Although this last accessible room has a second door, it was not possible to investigate this part because of the collapse.

Although the fact that this large underground structure that has three different connections to the surface, and many galleries of which are blocked, is located on a desolate flatland 2 km away from the Doganli Village, it may be thought that an ancient dwelling that left no trace of its existence was located on this flatland.

In contrast to many other samples in the cities of Kayseri and Nevşehir, the Doganli Underground settlement was probably not used after its construction.

Figure 5: The cistern in the main hall

2. CONCLUSION

Today, the Doganli Underground site is vulnerable against all kinds of natural and illegal digger damages. On the other hand, although it has a very impressive and original architecture, it is not certain how such an important building, which is far from any touristic settlements, [Comert, 2008], and even its own village, might be protected.

3. REFERENCES

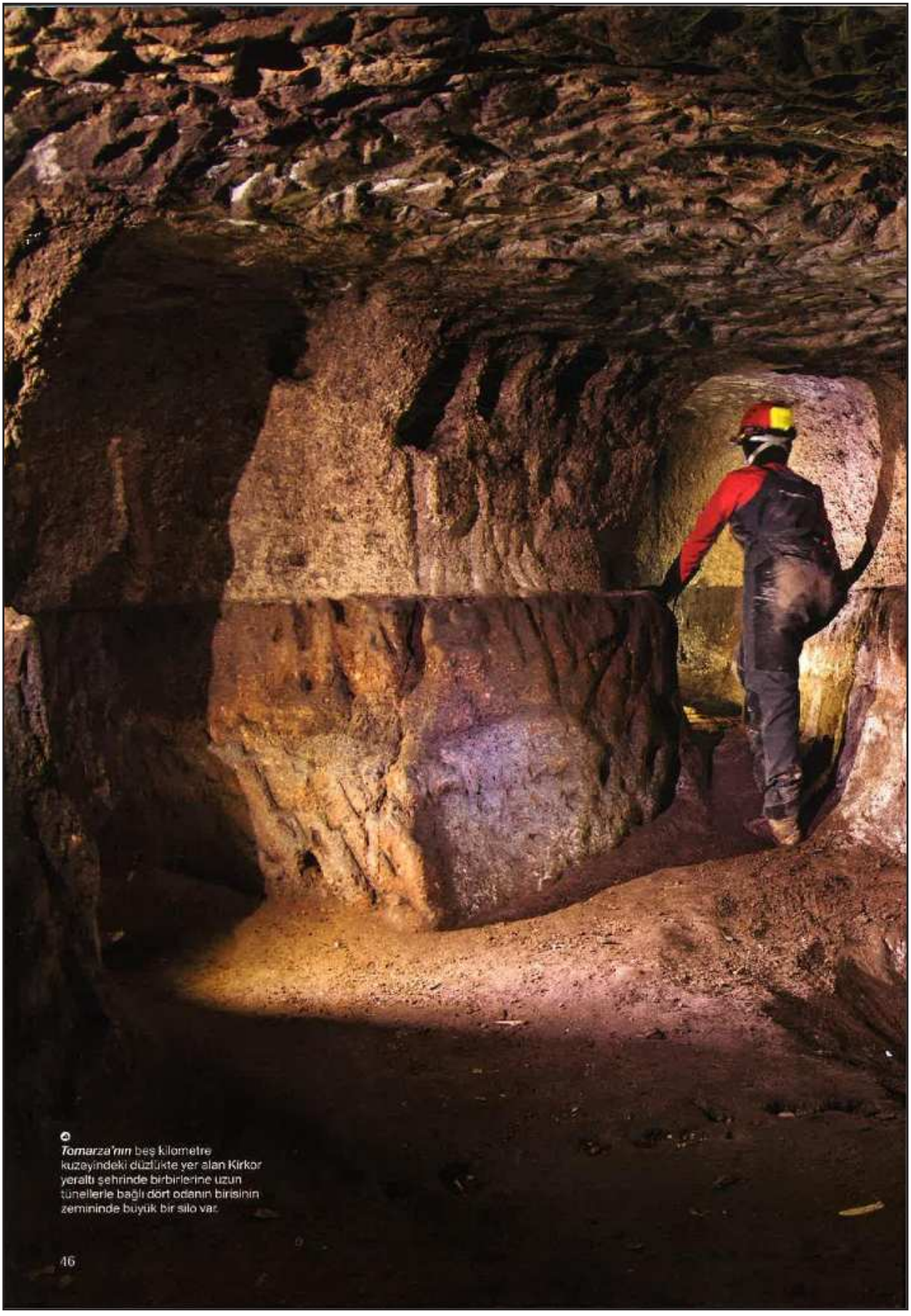
Gülyaz M. & Yenipınar H. nd. - *Underground Cities of Cappadocia*, Nevsehir, pp. 87-90.

Yörükoglu, O., Tasci Z., Sevil T., Turkmen K. Uysal V. 1990 - *Tarihçesi, Tanıtımı, Plan ve Fotografları ile Kappadokya Yeraltı Şehirleri*. Ankara, pp. 59-61.

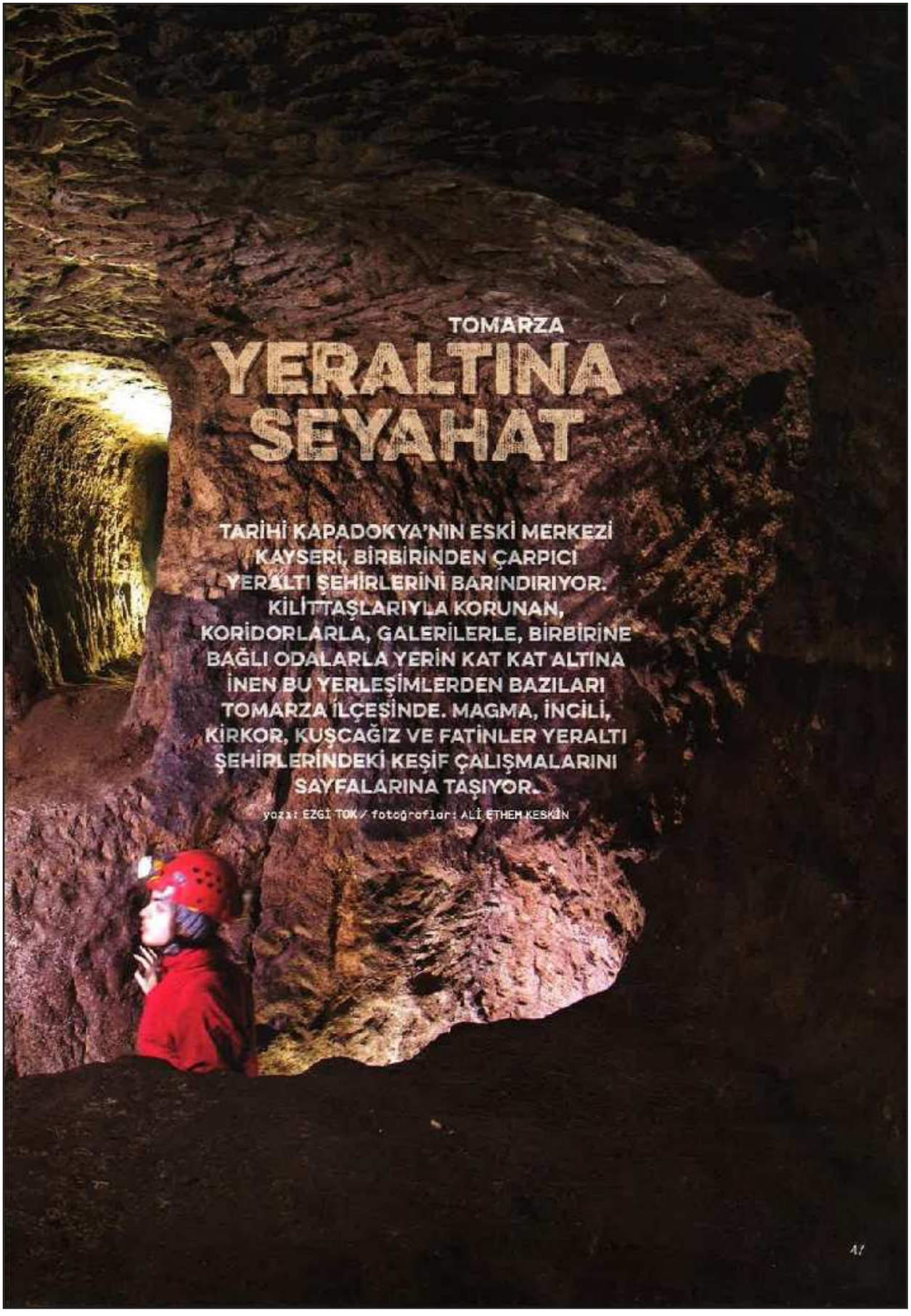
Yamac A., Tok E. & Fillkel B., 2015 - Underground Cities of Kayseri (Turkey). In: Parise M., Galeazzi C., Bixio R. & Germani C. (Editors), *Proceedings of the International Congress in Artificial Cavities "Hypogea 2015"*. Rome, March 11-17, ISBN 978-88-89731-79-6, pp.92-96.

Yamac A., 2014 - Kayseri: Yeraltında Keşif, *ATLAS Magazine*, October, pp. 90-108.

Ek 7: MAGMA Dergisi'nin Haziran 2017 sayısında yayımlanan makalemiz

Tomarza'nın beş kilometre kuzeyindeki düzlükte yer alan Kirkor yeraltı şehrinde birbirlerine uzun tünellerle bağlı dört odanın birisinin zemininde büyük bir silo var.

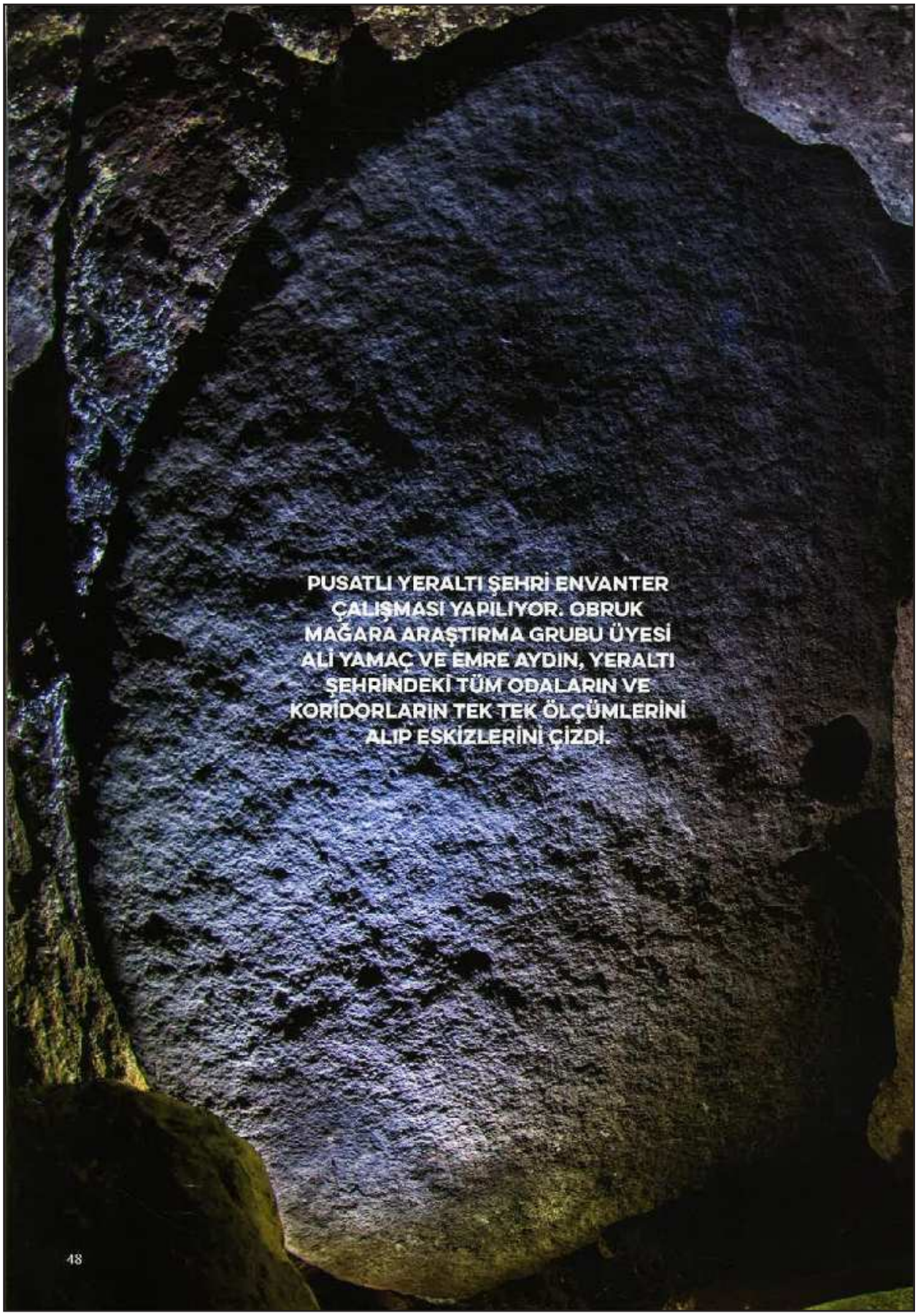

TOMARZA

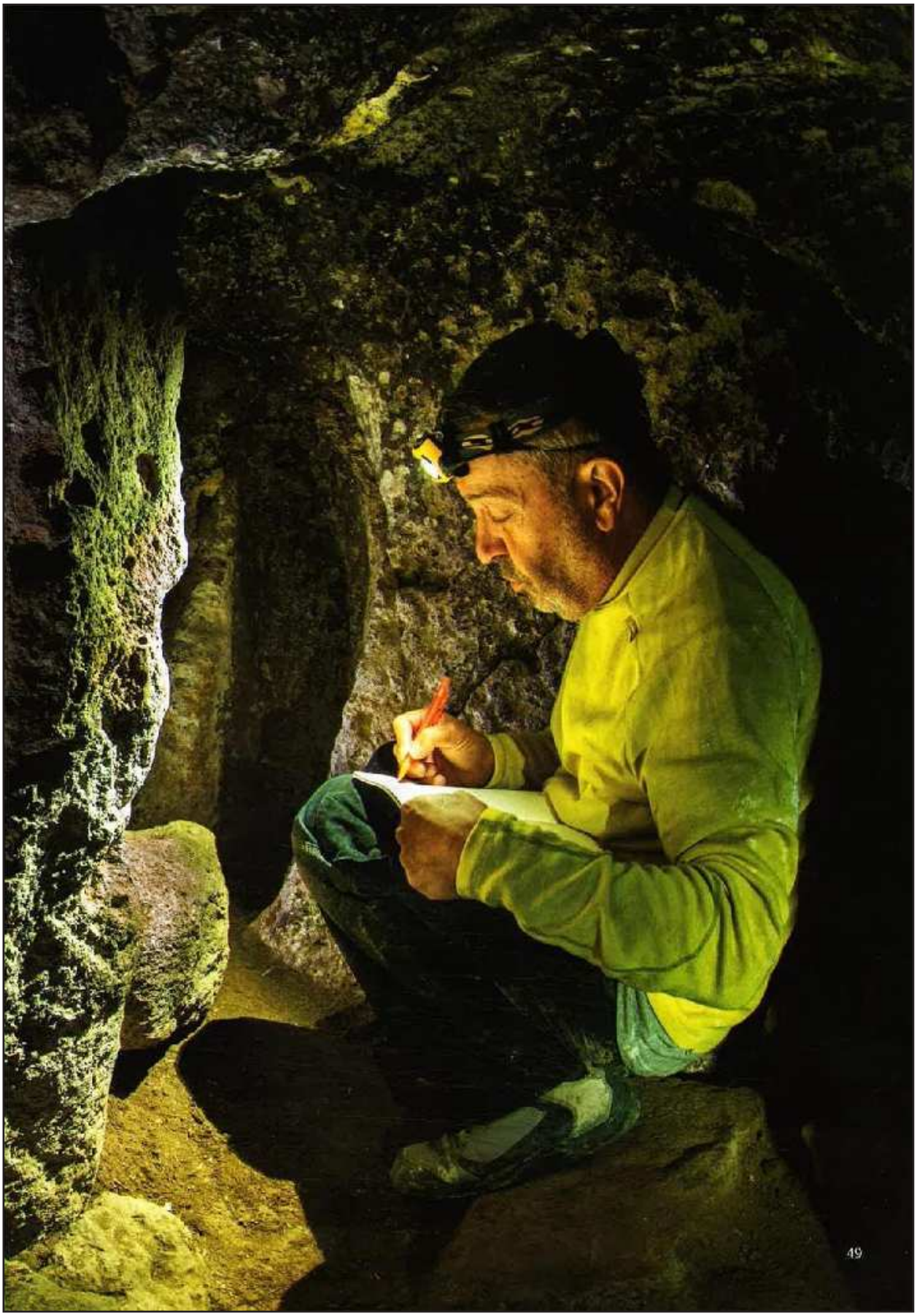
YERALTINA SEYAHAT

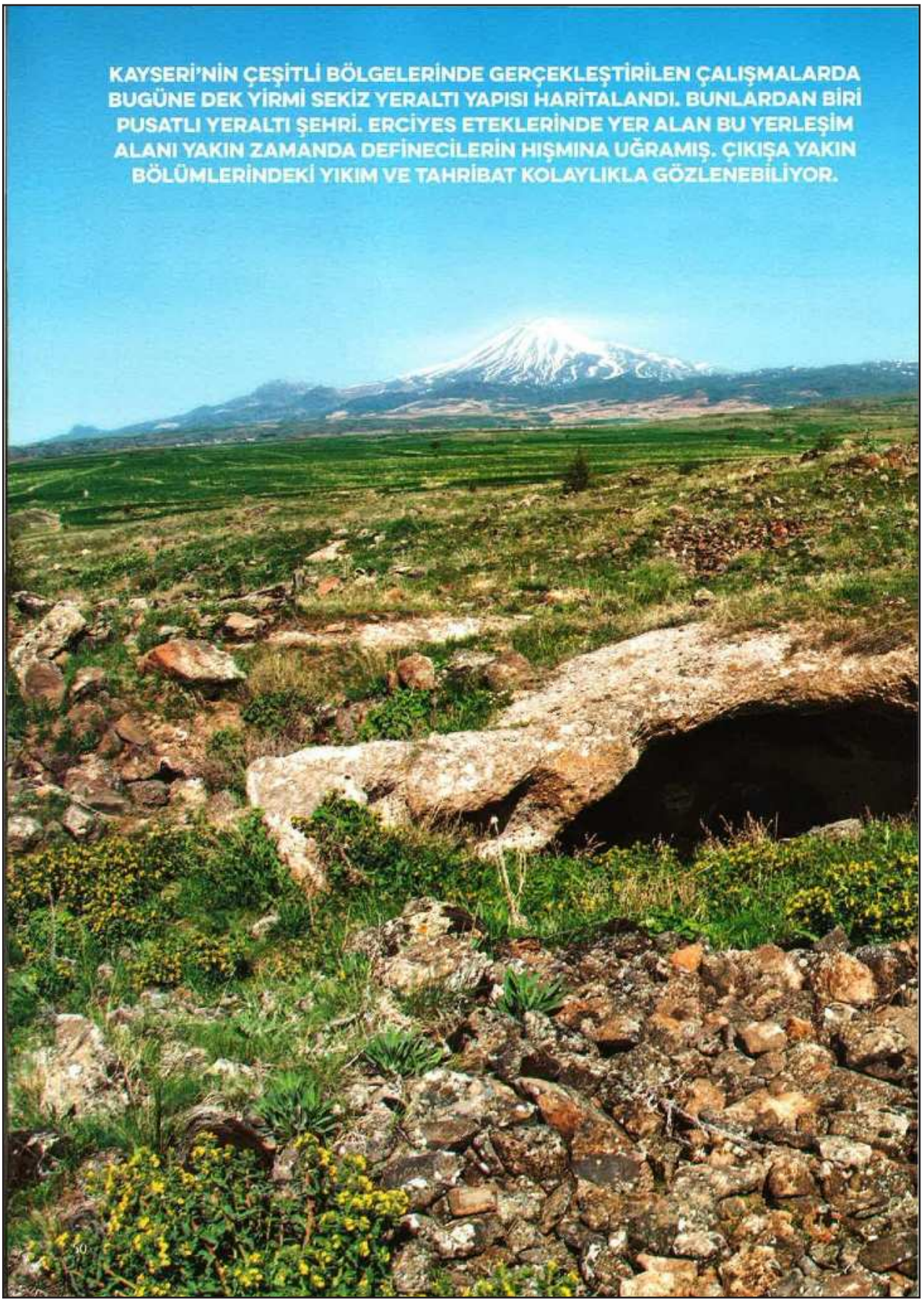
TARİHİ KAPADOKYA'NIN ESKİ MERKEZİ KAYSERİ, BİRBİRİNDEN ÇARPICI YERALTI ŞEHİRLERİNİ BARINDIRIYOR. KİLİTTAŞLARIYLA KORUNAN, KORİDORLARLA, GALERİLERLE, BİRBİRİNE BAĞLI ODALARLA YERİN KAT KAT ALTINA İNEN BU YERLEŞİMLERDEN BAZILARI TOMARZA İLÇESİNDE. MAGMA, İNCİLİ, KİRKOR, KUŞCAĞIZ VE FATİNLER YERALTI ŞEHİRLERİNDEKİ KEŞİF ÇALIŞMALARINI SAYFALARINA TAŞIYOR.

yazı: EZGİ TOK / fotoğraflar: ALİ ETHEM KESKİN

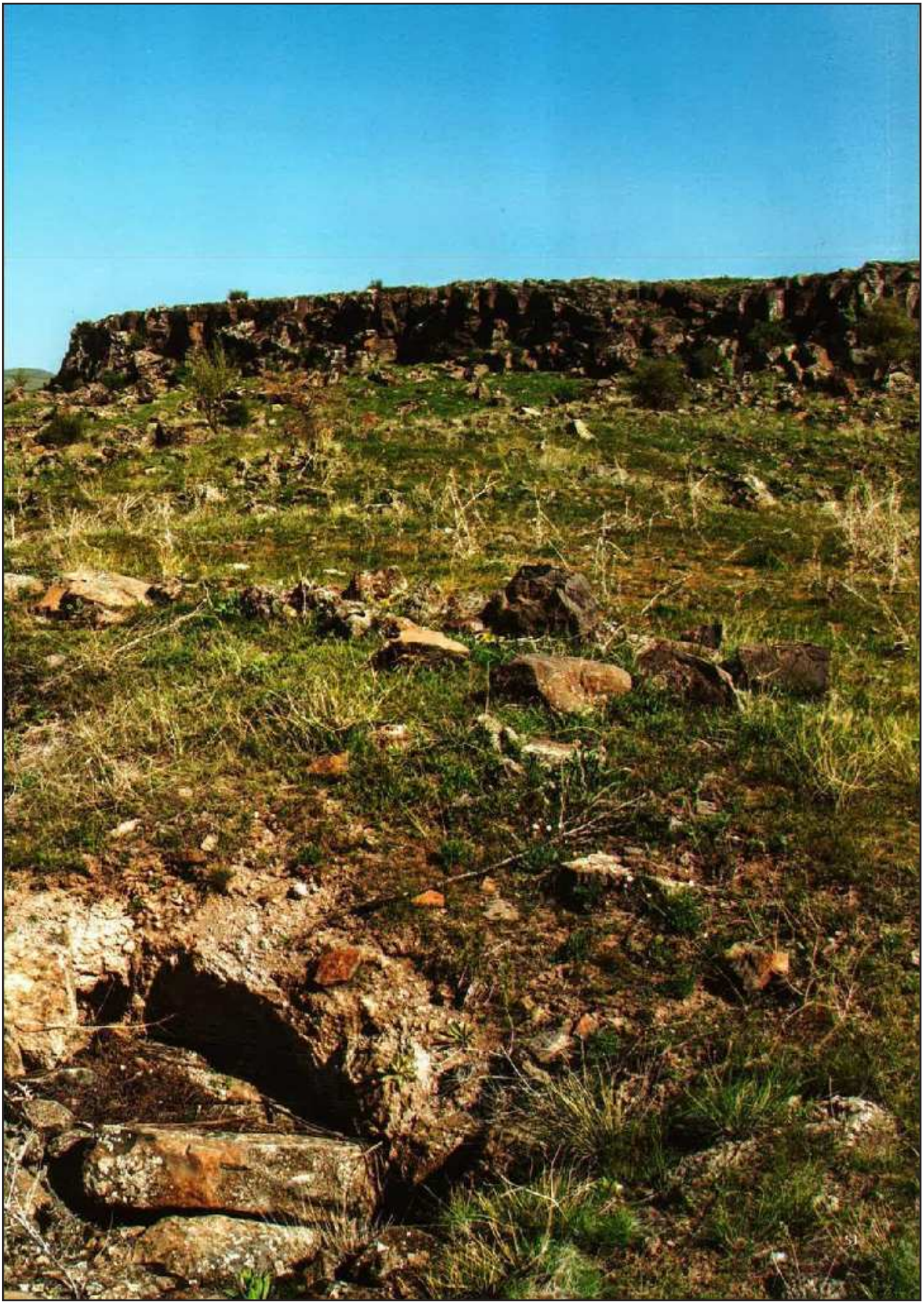

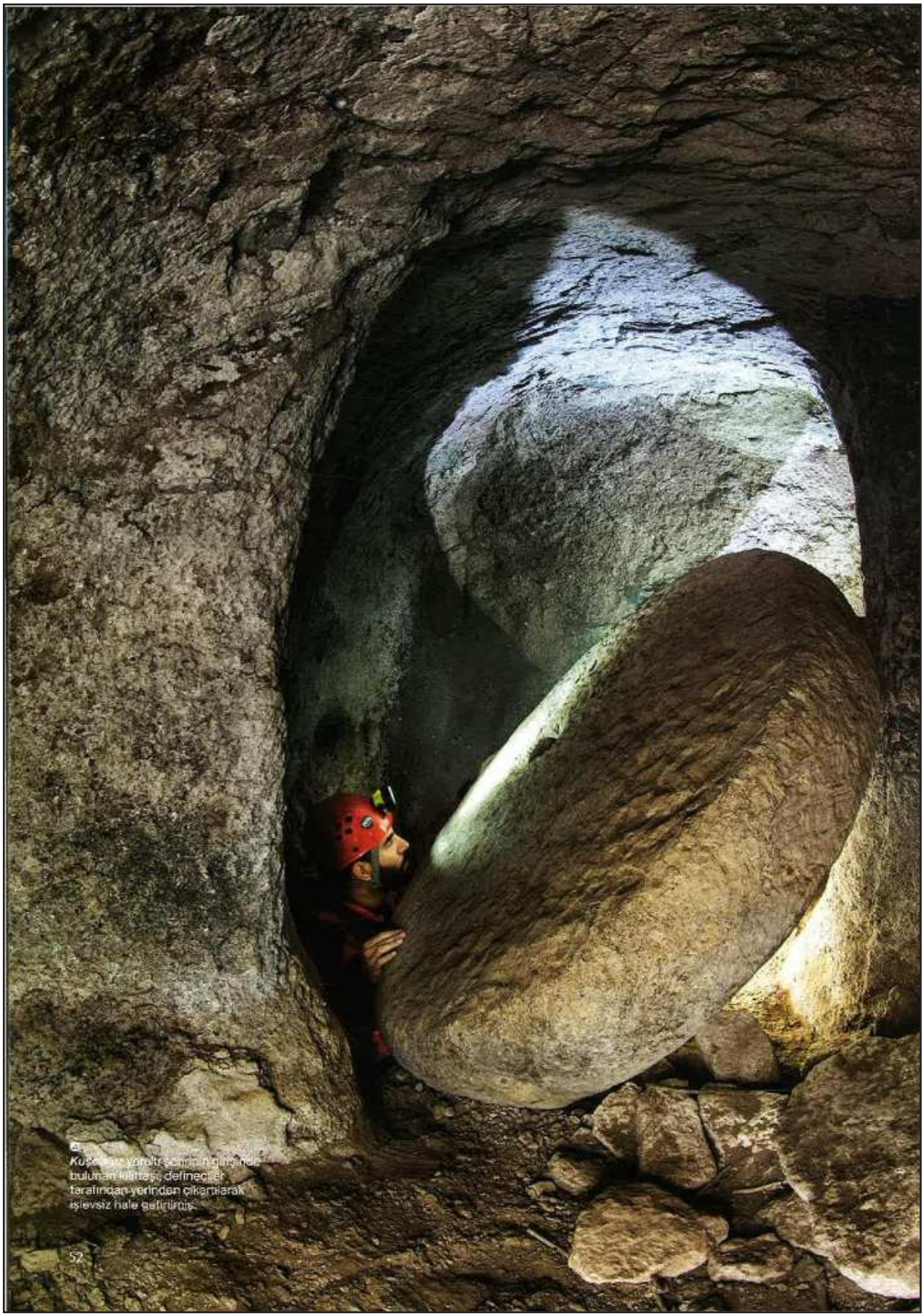
PUSATLI YERALTI ŞEHRİ ENVANTER ÇALIŞMASI YAPILIYOR. OBRUK MAĞARA ARAŞTIRMA GRUBU ÜYESİ ALİ YAMAÇ VE EMRE AYDIN, YERALTI ŞEHRİNDEKİ TÜM ODALARIN VE KORİDORLARIN TEK TEK ÖLÇÜMLERİNİ ALIP ESKİZLERİNİ ÇİZDİ.

KAYSERİ'NİN ÇEŞİTLİ BÖLGELERİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN ÇALIŞMALARDA BUGÜNE DEK YİRMİ SEKİZ YERALTI YAPISI HARİTALANDI. BUNLARDAN BİRİ PUSATLI YERALTI ŞEHRİ. ERCİYES ETEKLERİNDE YER ALAN BU YERLEŞİM ALANI YAKIN ZAMANDA DEFİNECİLERİN HIŞMINA UĞRAMIŞ. ÇIKIŞA YAKIN BÖLÜMLERİNDEKİ YIKIM VE TAHRİBAT KOLAYLIKLA GÖZLENEBİLİYOR.

Kuşadası yakınlarındaki Sahinkaya Tepesi'nin güneyinde bulunan kilittaşı, defineciler tarafından yerinden çıkartılarak işlevsiz hale getirilmiş.

ESKİ PUSATLI KÖYÜ'NÜN biraz dışında, sessizlik içinde vadi duvarını izliyorduk. İlk izlenim kelimenin tam anlamıyla şok edici. Karşımızdaki tüm kaya duvar ve bu duvarın önünde uzanan, ayaklarımızın altındaki toprak delik deşikti. Tüm arazi kaya yerleşimleri, yeraltı yapıları, tüneller, geçitler ve yeraltı şehirleriyle doluydu. Bu görüntü yıllardır çeşitli projeler için benzer mekânlarda bulunmuş bizler için bile alışılmışın dışında ve etkileyiciydi.

Obruk Mağara Araştırma Grubu olarak bu kez Kayseri'deyiz. Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve Çekül Vakfı ile imzaladığımız protokol kapsamında daha önce Gaziantep ve Urfa / Halfeti'de yürüttüğümüz projelere benzer bir başka büyük projeyi, yeraltı yapılarının envanterini hazırlayacağız. Yaptığımız iş önemli; dünyada şu ana kadar yürütülen en geniş kapsamlı "yeraltı yapıları araştırma projesi" bu. Kayseri'nin çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilen ve şu ana dek 28 yeraltı yapısının haritalandığı çalışmaların bir ayağını da geçtiğimiz günlerde Kayseri il merkezinin 55 kilometre güneyinde bulunan Tomarza'da tamamladık.

Her ne kadar günümüzde Kapadokya denilince Nevşehir - Ürgüp - Göreme üçgeni akla gelmekteyse de antik çağlarda Kapadokya'nın başkenti bugün Kayseri olarak bilinen antik Caeserae şehriydi. Bugünkü turistik Kapadokya'nın 70 kilometre doğusunda bulunan Kayseri, günümüzden milyonlarca yıl önce başlayan yoğun volkanik aktiviteden aynen komşusu gibi etkilenmişti. Bu dönemde püskürmeye başlayan ve sadece bu bölgede sayıları 70 civarında olan küçük büyük birçok yanardağ, Kayseri ve civarına yer yer 200 metre kalınlığında tüf ve ignimbrit yığdı. Bu volkanik tüf, yörede yaşayan insanlar tarafından yüzyıllar boyunca kazılıp oyuldu; kayaların içine meskenler, kiliseler ve korunma amaçlı yeraltı şehirleri inşa edildi. Tam tarihi bilinmemekle beraber milattan sonra 4. yüzyıldan beri kazıldığı tahmin edilen bu kaya yerleşimleri, o günden günümüze kesintisiz olarak kullanıldı.

Öte yandan, çalışmalarımız sırasında hemen her yerde rastladığımız çanak çömlek parçaları, bu yapıların arkeolojik olarak neredeyse hiç araştırılmamış tarihi hakkında bir takım ipuçları verse de yüzyıllar içinde yeniden ve defalarca şekillenmiş sessiz duvarların asıl hikâyesi hâlâ gizemini korumakta.

Öyle ki bu bölgedeki her yeraltı şehrinin kendine özgü yapısal karakteristiği, farklı mimari tiplerine sahip, geniş yelpazede dağılım gösteren amaçlar için kullanılmış yerleşmelerle çalışmaya alışkın bizleri bile zaman zaman şaşırttı. Gelgelelim bu gibi olağandışı mimarilerin, yapay mağaralarda çalışmanın en çekici yanını oluşturduğu reddedilemez bir gerçek. Bu arazide geçirdiğimiz zaman boyunca gördüğümüz pek çok yeraltı şehri arasından seçim yapmak elbette zor. Yine de tüm çalışma dönemi göz önüne alındığında bazıları var ki unsurları konusunda yapılan tahminlerin hepsini havada bıraktı. Bu şehirlerden en dikkat çekicileri İncili, Kirkor, Kuşcağız ve Fatinler yeraltı şehirleriydi.

İNCİLİ'DEKİ GİZEM

Tomarza ilçesinin on kilometre kuzeyinde İncili Köyü bulunur. Bu köy, yazar Ömer Seyfettin'in de bir dönem yaşadığı, İncili Kaftan hikâyesinde bahsi geçen köydür. İncili yeraltı şehri bu köyde yer alır. Üç giriş ve iki çöküntüyle yeryüzüne açılan yeraltı şehri, üç ana bölüm ve bu bölümleri birbirine bağlayan koridorlardan oluşuyor. Ziyaretçilerini büyük, geniş bir açıklıkla karşılayan mağara, bu özelliği sebebiyle definecilerin de ilgisini fazlasıyla çekmiş. Bu geniş açıklığın önünde son hazırlıklarımızı yapıp ölçüm ve çalışma ekiplerini kararlaştırdıktan sonra içeriye doğru yolculuğumuza başladık. Ulaştığımız ilk salon yaklaşık olarak 85 metrekare büyüklüğüyle etkileyici bir görüntü sergilemekteydi. Kuzeydeki geniş çöküntü bacadan süzülen ışık huzmeleriyle aydınlanan salonun kuzeydoğu duvarında göze çarpan açıklık, daha sonra keşfedeceğimiz bir odaya çıkıyordu. Çöküntü bacadan dökülen taş yığınının gerisine, odanın batı duvarına doğru bakıldığında seçilen karaltı sonu tıkalı bir koridor ve girinti şeklinde bir odacığı takiben dışarı ulaşan açıklıkla sonlanıyordu. Yüzeyin çevre koşullarına bu denli açık olmanın getirisi olarak bu çöküntüden başlayarak odanın zeminini yer yer yemyeşil otlar sarmıştı. Hızlıca ölçüm aldıktan ve fotoğraf çekmek için bu ferah mekânda az daha vakit geçirdikten sonra tavanında küçük bir çöküntü bulunan ikinci salona, oradan da ikinci kısma geçtik. İki oda ve bu odaya kısa pasajla bağlı üçüncü odadan oluşan ikinci kısım, uzun koridorla geçilen üçüncü kısma yani son noktaya ulaştı. Nihai ulaşılan noktanın tek odadan merdivenlerle ulaşılan çıkıştan oluşması ve mağara boyunca dikkate değer yapının bulunmaması bu yapının savunma amaçlı kazıldığını kesinleştirse de hiçbir kapı taşı ve operasyon odası olmaması garipti. Burada yaşamış insanların hangi düşüncelerle bu yapıları inşa ettiği konusunda kanaate varmak için günümüz minarisiyle karşılaştırma yapmak ya da talanın yürütmek dışında pek şansımızın olmadığı açıktı. Çalışma alanımızın karanlık koridorların ve odaların arkamızda bırakarak kafamızdaki bu cevapsız sorularla sonraki şehre doğru yola çıktık.

SONRA ALTI ODALI BÜYÜK SALON, ARDINDAN 68 METRE DEVAM EDEN DAR TÜNEL, AKABİNDE DOĞU YÖNÜNDE BİRBİRİNE BAĞLI ÜÇ BÜYÜK ODA... "O DA NE?" ODALARDAN BİRİNDE YER ALAN 14 METRE DERİNLİĞİNDEKİ SU KUYUSUNU GÖRDÜĞÜMÜZDE VERDİĞİMİZ TEPKİ TAM OLARAK BUYDU...

KİRKOR YERALTI ŞEHRİ

Tomarza ilçesinin beş kilometre kuzeyinde ve anayolun hemen batısında bulunan büyük tepe diğer çalışma alanımızdı. İlk bakışta oldukça sıradan görünen tepenin şaşırtıcı yanıysa yapay olmasıdır. Yüzeyde bulunan çanak çömlek kırıklarından anlaşıldığı kadarıyla yerleşimin geçmişi tarih öncesi döneme dek uzanıyor. Bu yapının güneyindeki düzlükte sayısız antik mezar ve bir yeraltı savunma yapısı mevcut. Biz de bu yeraltı şehirlerinden birini Kirkor yeraltı şehrini ölçmek üzere araziye yayılmış, mağaranın girişini bulmaya çalışıyorduk. İlk etapta, yola yakınlığıyla kolaylıkla bulacağımızı düşündüğümüz bu yeraltı şehrinin girişini aramakla geçen yarım

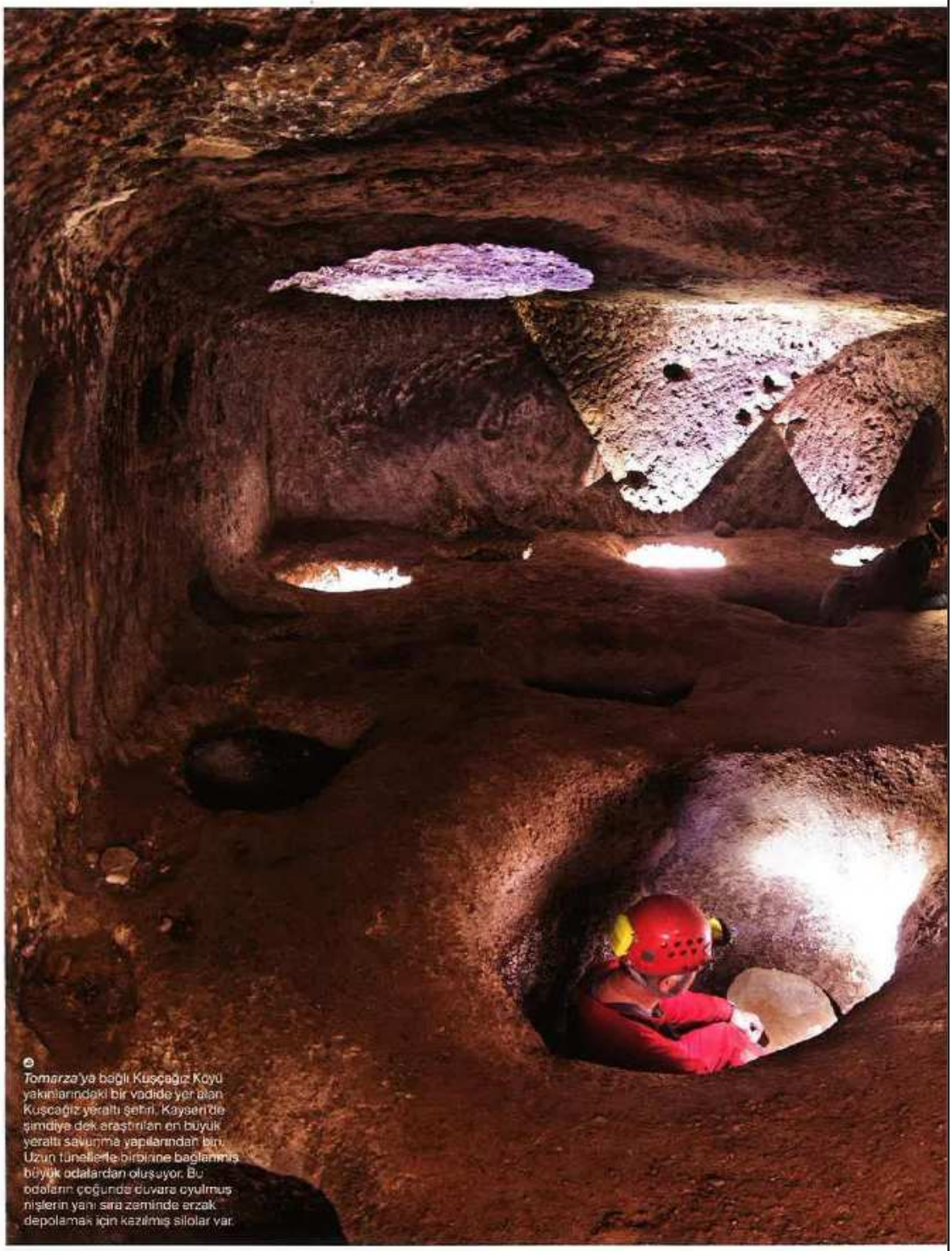
saatin sonunda, arazide işlerin her zaman planlandığı gibi gitmediğini tekrar tecrübe etmiştik. Bulunması oldukça zor olan bir girişe sahip bu yapı, girişin ardından taş kapıyla savunulan 65 metrekare büyüklüğünde bir odaya açılıyordu. Odanın kuzeyine devam eden ve tıkalı bacayla sonlanan 38 metrelik tünel ve tam zıddında, güneye doğru devam eden galeri bulunuyordu. Takiben on metrelik tünel, sonra altı odalı büyük salon, ardından 68 metre devam eden dar tünel, akabinde doğu yönünde birbirine bağlı üç büyük oda... "O da ne?" Odalardan birinde yer alan 14 metre derinliğindeki su kuyusunu gördüğümüzde verdiğimiz tepki tam olarak buydu. Bu kadar dipte ve böylesi dar pasajların sonundaki bu su kuyusu, burada ölçüm alan bizleri hem şaşırttı hem düşündürdü.

KUŞCAĞIZ: YERALTINI SAVUNMAK

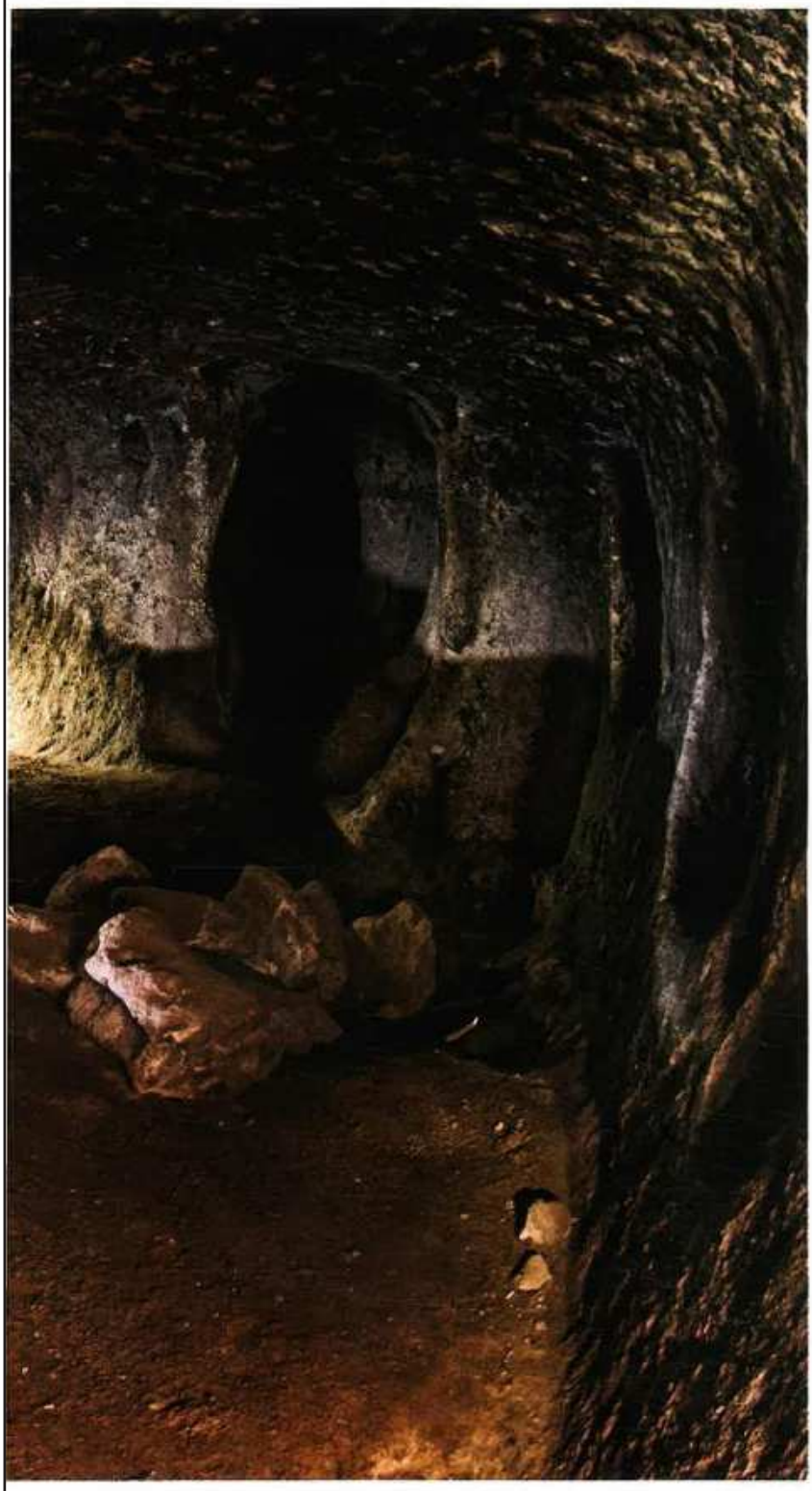
Tomarza'ya bağlı Kuşçağız Köyü'nün üç kilometre doğusundaki vadide yer alan Kuşcağız yeraltı şehri Kayseri'de şimdiye dek araştırdığımız en büyük yeraltı savunma yapılarından biriydi. Şubat 2017'de bir cumartesi sabahı, kar yağışı ve tipi Kayseri semalarına hâkimdi. Bizse on beşinci araştırma gezisini yapmak üzere arazideydik. Her ne kadar zorlu doğa koşullarında çalışmaya alışkın araştırmacılar olsak da tipi altında yapılan kısa yürüyüşün ardından doğayla inatlaşmanın gerekli olmadığı konusunda fikir birliğine varmamız pek de uzun sürmemiş ve bu yeraltı şehrinin ölçümü, haritalanması ve fotoğraflanmasını tamamlamak için bir sonraki aya bırakmıştık. Bir ay sonra işte yine aynı noktada aynı araziye bakıyorduk ve bu kez yağmur yağıyordu. Bir gün önce güneşin pırıl pırıl parladığı gökyüzü yırtılmışçasına yağıyordu. Öte yandan, kızıl rengin hâkim olduğu araziye tezat oluşturan gri-beyaz gökyüzü ve koyu siluetler halinde gökyüzüne uzanan yapraksız tek tük ağaç gövdelerinin yarattığı romantik atmosfer ve bu hafif karanlık, vadi duvarlarına yerleşmiş, Roma ve Bizans dönemlerine ait sayısız kaya mezarının oluşturduğu manzara gerçekten görülmeye değerdi. Burayı karşılaştığımız en ilginç yapılara arasına koymamız tam da bu sebepten. Aynı bölgede bulunan Kirkor ve Kömür yeraltı şehirleri gibi Kuşçağız yeraltı şehrinin de ne savunma yapısı ne de yerleşme inşa etmek için çok da olağan sayılmayan bir mezar alanında kazılması ilginçti.

Yine, Tomarza'nın 22 kilometre doğusunda bulunan, eski ismiyle Emiruşağı, yeni ismi Avşar Obası Köyü'nün içinde yer alan diğer yeraltı şehri yıllar önce turizme açılmaya çalışılmış, bir kısmına elektrik tesisatı döşenmiş, olasılıkla hiçbir ilgi olmayınca da kaderine terk edilmişti. Bu halihazırda yolu olan, kapısı olan epeyce bir inşaat görmüş yeraltı şehrini ölçerken başımıza ne gelebilirdi? Burada da doğal yapıyı bozduğu gerekçesiyle hep karşı olduğumuz bilinçsiz inşaat temelli turizm anlayışının ürünü bir ana kapı bize sürpriz hazırlamıştı ve yeraltı şehrinin kapalı kapısı karşısında sağanak yağmurda çaresizdik. En sonunda, girişindeki duvarları turizme açılırken taşlarla örülmüş bu şehrin kapısının üzerinden atlayarak içeri girdik. Belki de bunu işaret olarak almalıydık. Bu yapı, eski tavanının bir kısmı çökmüş 33 metre çapındaki büyük salonun devamında, kuzey ve güney yönlerine doğru uzanan iki ana galeriden oluşuyordu. Güneye doğru devam eden geniş galeri yıkıntı ve molozla doluydu. Bu galeri daha sonra daralarak doğuya dönüyor, tümü hafriyatla tıkalı dört farklı kola ayrılıyordu. Bu kollardan birini haritalarken artık alan o kadar daralmıştı ki çoğunlukla ilerideki bir noktadan tutunup kendimizi çekerek sürünmek suretiyle ilerleyebilecek haldeydik. Bir noktada arkadaki ölçüm alan araştırmacı-

Şıhbarak Köyü yakınlarında bulunan Fatinler yeraltı şehrinde yakın zamanda bu koridorlara girip yolunu kaybeden ve zamanında erzak deposu olarak kullanılan çukura düşüp telef olan bir hayvanın iskeleti.

Tomarza'ya bağlı Kuşçağız Köyü yakınlarındaki bir vadide yer alan Kuşçağız yeraltı şehri, Kayseri'de şimdiye dek araştırılan en büyük yeraltı savunma yapılarından biri. Uzun tünellerle birbirine bağlanmış büyük odalardan oluşuyor. Bu odaların çoğunda duvara oyulmuş nişlerin yanı sıra zeminde erzak depolamak için kazılmış silolar var.

BU HALİHAZIRDA YOLU OLAN, KAPISI OLAN EPEYCE BİR İNŞAAT GÖRMÜŞ YERALTI ŞEHRİNİ ÖLÇERKEN BAŞIMIZA NE GELEBİLİRDİ? BURADA DA DOĞAL YAPIYI BOZDUĞU GEREKÇESİYLE HEP KARŞI OLDUĞUMUZ BİLİNÇSİZ İNŞAAT TEMELLİ TURİZM ANLAYIŞININ ÜRÜNÜ BİRANAKAPI BİZE SÜRPRİZ HAZIRLAMIŞTI.

nın öndeki istasyonu görmesi ve hatta eskiz atan kişinin ölçüm alanın nereyi istasyon olarak belirlediğini tespit etmesi imkânsız hale gelmişti. Hal böyleyken çıkmaya karar veren ekibi ufak bir sürpriz bekliyordu. Manevra yapacak alan yoktu ve öndeki araştırmacının kaskı sıkışmıştı. En ufak hareketin bile zorlukla yapıldığı, omuz genişliği mesafe bile olmadığı için bir omuz önde bir omuz arkada geçilen bu darlıkta böylesi basit olay bile hatırı sayılır probleme dönüşebilir. Zorlu beş dakika ve milim milim yapılan hareketlerden sonra kask nihayet kurtuldu ve ekip serbest kaldı. Bir başka ekip ise kuzey tünelinde çalışmaktaydı. Güney tünelinden daha uzun olan kuzey tünelini, yeraltı depolarıyla dolu salondan sonra ikiye ayrıldığı yerden doğuya doğru takip ettiğimizde 16 metrekarelik küçük bir odada sonlanmaktaydı. Bu yeraltı şehrini ilginç kılan nokta buraya kadar kı kısım ya da bu son oda değildi, buranın son olmasıydı. Uzun tünel sonucunda ulaşılan bu oda bir "son savunma" noktasıysa son derece iyi planlanmış savunma yapısında buraya gelene dek hiçbir taş kapı, duvarlarda kapı şaftı veya operasyon odası bulunmaması da bu yeraltı şehrinin gizemiydi.

Tomarza'nın şimdiye dek keşfedilen en büyük yeraltı şehri, Kuşcağız Köyü yakınlarında bulundu. Bu yapının önündeki kayaya oyma meskenlerin büyük kısmı çöktüğü için birçok noktada yeraltı şehrine giriş ancak çökmüş kayalar arasından yapılabiliyor (üstte).

Tomarza'nın beş kilometre kuzeyinde, anayola yakın noktada sayısız eski mezar bulunuyor. Kirkor olarak bilinen bölgede hem girişi bu mezarların arasında olan bir yeraltı şehri hem de henüz incelenmemiş yapay bir tepe mevcut (sağda).

Kirkoryeralti şehrinin bulunduğu alanın yakınlarında oldukça büyük bir tümülüs mezar bulunuyor (solda).

Kapadokya'da kayalara oyulmuş güvercinliklere sıkça rastlanır. Gülveren Köyü'nde bulunan bu küçük ve açık güvercinlik tarz olarak bilinenlerin çoğuna benzemediği gibi köyün dokusuna iliştirilmiş mimari bir özgünlük olarak dikkat çekiyor (altta).

Kömür Köyü'nün üç kilometre kuzeyinde Ekinli bölgesinde bulunan dört adet Roma lahit mezarı, semerdamlı kapaklarıyla sadece bu bölgenin değil, tüm Orta Anadolu'nun bilinen yegâne örneği (solda üstte).

Pusatlar yeraltı şehrinde girişteki kilittaşlarının ardından uzanan koridorlardan geçilerek ailelerin yaşadığı odalara ulaşılıyor (solda).

FATİNLER YERALTI ŞEHRİ

Tomarza çalışması kapsamında araştırılan en ilginç yapılardan biri olan Fatinler yeraltı şehri de Tomarza İlçesine bağlı Şıh Barak Köyü'nün 500 metre doğusunda, vadiye bakan yamaçta. Savunma yapısı olarak planlanan bu yeraltı şehrini ilginç kılan kısım üç farklı girişinin mevcut olması. En batıda yer alan, duvarları nişli büyük yeraltı odasının batı duvarından başlayan ve arka arkaya iki kapı taşıyla savunulan tünelin orijinal giriş olduğu tahmin ediliyor. Araştırmamız sırasında bulduğumuz molozla tıkalı olan üç farklı tünelin de daha üst kotta kalan doğuya, vadiye doğru devam ettiği görülüyordu. Yeraltı şehrinin ortasında bulunan diğer girişin de kendine ait kapı taşı ve operasyon odası var. Karakteri birbirlerinden farklı bu üç girişin üç ayrı kullanım dönemini yansıtma ihtimali bize göre keşfin en heyecanlı kısmı. Zira bu keşif, yapıların zaman içinde topluluklarla beraber gösterdiği değişimi, yaşayan yapılar kavramını gözler önüne sermekteydi.

Bu birçokları arasından dikkat çekici özellikleriyle sıyrılmış yapılar, elbette ki bu kadarla sınırlı kalmayacak. Bu projenin ilerleyen basamaklarında, gerek mimari farklılıkları gerek de kullanım biçimleriyle bizi şaşırtacak birçok yeni yapıyla karşılaşacağımız kuvvetle muhtemel.

Ek 8: Proje Kapsamında Çalışılması Planlanan Diğer Yapılar:

- Yeşilhisar, Erdemli Köyü kaya yerleşimleri
- Yeşilhisar, Keşlik Köyü kaya yerleşimleri
- Yeşilhisar, Soğanlı Köyü kaya yerleşimleri
- Yeşilhisar, Güzelöz Köyü kaya yerleşimleri
- Gesi, Güney Mahallesi vadisindeki kaya yerleşimleri
- Mancusun Köyü (Yeşilyurt Mahallesi) kaya yerleşimleri
- Kocasinan, Yuvalı Köyü kaya yerleşimleri
- Melikgazi, Zincidere Harman Yeri yeraltı şehri
- Melikgazi, Endürlük (Yörükoğlu) kaya yerleşimleri
- Melikgazi merkezinde Mustafabey Mah. Yeraltı şehri
- Melikgazi, Kayapul Mevkii kaya yerleşimleri
- Hacılar Lifos Dağı kaya yerleşimleri
- Argıncık kaya yerleşimi
- Damlamacı I. ve II. yeraltı şehirleri
- Bayramhacı Köyü kaya yerleşimleri
- Yuvalı Köyü kaya yerleşimleri
- İncesu Küllü Köyü kaya yerleşimleri
- Bünyan Kayabaşı kaya yerleşimleri
- Bünyan merkezde yeraltı şehri
- Erkilet Akın, Kızık ve Çevril köyleri kaya yerleşimleri
- Ağırnas, Eski Turan (Dimitri) Köyü kaya yerleşimi
- Ağırnas, Bağpınar (Isbıdın) Köyü kaya yerleşimi
- Ağırnas, Derindere Köyü kaya yerleşimi
- Ağırnas, Gölgebağı Mev. kaya yerleşimi
- Ağırnas, Sığıryatağı Mev. kaya yerleşimi
- Bürüngüz yeraltı şehri
- Develi, Gazi Kasabası yeraltı şehri
- Develi, Şahmelik Vadisi
- Develi, Öksenek Vadisi
- Develi, Öksüt Köyü kaya yerleşimleri
- Develi, Ayşepınar Köyü kaya yerleşimleri
- Develi, Çomaklı Köyü güneyinde yeraltı şehri
- Develi, İncesu kaya yerleşimi
- Develi, Kulpak Köyü kaya yerleşimleri
- Özvatan-Amarat Kasabaları yakınlarında Zırha Kalesi Yeraltı Şehri
- Tomarza, Saraycık ve Sümengen dağlarında yeraltı yapıları
- Tomarza, Dadaloğlu Yeraltı Şehri
- İncesu, Aksu Bağları Mevkii kaya yerleşimleri